

**Π.Μ.Σ.
«ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»**

**Α.Ε.Ι. ΠΕΙΡΑΙΑ Τ.Τ.
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ &
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»**

**ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ, ΣΗΜΕΡΙΝΗ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΤΗΣ
ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ**

ΦΙΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
του Α.Ε.Ι. Πειραιά Τ.Τ. για την απόκτηση
Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική.

Πειραιάς, 2017

**Π.Μ.Σ.
«ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»**

**Α.Ε.Ι. ΠΕΙΡΑΙΑ Τ.Τ.
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ &
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»**

**ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ, ΣΗΜΕΡΙΝΗ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΤΗΣ
ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ**

ΦΙΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, ΑΜ: 15314

ΕΠΙΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Πανάγου Βασίλειος,
Καθηγητής Α.Τ.Ε.Ι. Πειραιά, Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
του Α.Ε.Ι. Πειραιά Τ.Τ. για την απόκτηση
Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική.

Πειραιάς, 2017

**M.Sc. IN
«PUBLIC ECONOMICS
AND POLICY»**

**PIRAEUS UNIVERSITY OF
APPLIED SCIENCES
DEPARTMENT OF
ACCOUNTING & FINANCE**

M.Sc. in Public Economics and Policy

**MONETARY INTEGRATION, EUROZONE ARCHITECTURE
AND FUTURE OUTLOOK**

FILIS PANAGIOTIS, R.N.: 15314

Supervisor: Panagou Basileios, Professor of Accounting and Finance, T.E.I. of Piraeus

Master Thesis submitted to the Department of Accounting & Finance of the Piraeus University of Applied Sciences (T.E.I. of Piraeus) in partial fulfilment of the requirements for the degree of M.Sc. in Public Economics and Policy

Piraeus, Greece, 2017

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ, ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με την παρούσα Διπλωματική Εργασία έχουμε ως στόχο να καταγράψουμε την πορεία της Ευρωζώνης από την ίδρυσή της έως σήμερα. Σκοπός της παρούσας Διπλωματικής είναι η ανάδειξη των προβλημάτων που την μαστίζουν σήμερα και ποιοί είναι οι κύριοι υπεύθυνοι αυτών. Προτείνουμε λύσεις στα βασικά ζητήματα της αρχιτεκτονικής της Ευρωζώνης τα οποία ουσιαστικά υπάρχουν από την ίδρυσή της. Καταγράφουμε τις προσπάθειες που έγιναν για να δημιουργηθεί αλλά και τις δυσκολίες που παρουσιάστηκαν. Επίσης καταθέτουμε προτάσεις για να γίνει η Ευρωζώνη μια ασφαλής οικονομική, και όχι μόνο, περιοχή. Αναλύουμε την θεωρία των Άριστων Νομισματικών Περιοχών και προσπαθούμε να καταδείξουμε εάν είναι η Ευρωζώνη μια Άριστη Νομισματική περιοχή ή όχι. Τέλος αναλύουμε τις συνθήκες που την οδήγησαν στην σημερινή της μορφή και προσπαθούμε να δώσουμε λύσεις στα προβλήματα που την ταλανίζουν, ώστε να γίνει επιτέλους η ένωση που είχαν οραματιστεί οι ηγέτες που την δημιούργησαν.

Η δομή της Διπλωματικής Εργασίας έχει ως εξής:

Κεφάλαιο 1: Η Ευρωπαϊκή ιδέα και η υλοποίησή της

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μια ιστορική αναδρομή στην γέννηση της Ευρωπαϊκής ιδέας. Καταγράφονται οι σημαντικότεροι εκφραστές της και οι θεωρίες που διατυπώθηκαν για την δημιουργία της. Τέλος γίνεται μια ιστορική αναδρομή για την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κεφάλαιο 2: Η νομισματική και οικονομική διάσταση της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης

Στο κεφάλαιο αυτό περιγράφονται η θεωρία και τα στάδια της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης. Καταγράφονται τα σχέδια και τα στάδια που ακολουθήθηκαν για την

δημιουργία της Οικονομικής Ολοκλήρωσης και γίνεται μια ιστορική αναδρομή για την δημιουργία της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης (Ο.Ν.Ε.)

Κεφάλαιο 3: Η σημερινή αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης

Στο κεφάλαιο αυτό αναφέρονται οι σημαντικότεροι θεσμοί της οικονομικής διακυβέρνησης. Αναλύεται πως ήταν η οικονομική διακυβέρνηση πριν την κρίση και καταγράφεται τι κινήσεις έχουν συμφωνηθεί να γίνουν για να βγει από την κρίση.

Κεφάλαιο 4: Είναι η Ευρωζώνη μια Άριστη Νομισματική Περιοχή

Στο κεφάλαιο αυτό αναφέρονται οι σημαντικότερες θεωρίες για τις Άριστες Νομισματικές Περιοχές και γίνεται προσπάθεια να αποδειχθεί εάν είναι η Ευρωζώνη μια Άριστη Νομισματική Περιοχή.

Κεφάλαιο 5: Προοπτική της οικονομικής ολοκλήρωσης, προβλήματα και λύσεις

Στο κεφάλαιο αυτό αναφέρονται τα σημαντικότερα προβλήματα που ταλανίζουν σήμερα την Ευρωζώνη, γίνεται λόγος για τα σενάρια που υπάρχουν για το μέλλον της και προσπαθούμε να δώσουμε λύσεις σε αυτά τα προβλήματα.

Λέξεις – κλειδιά: Ευρωπαϊκή Ένωση, Νομισματική Ένωση, Αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης, Άριστη Νομισματική Περιοχή, Ευρωπαϊκή Ενοποίηση

MONETARY INTEGRATION, EUROZONE ARCHITECTURE AND FUTURE OUTLOOK

ABSTRACT

In this Diploma Thesis we aim to describe the history of European Union and Eurozone, focusing on economic and monetary dimension. Moreover, we plan to highlight the main issues and malfunctions of Eurozone's architecture. We analyse the different aspects of the Optimum Currency Area theory trying to examine whether or not Eurozone is an Optimum Currency Area. Finally we are trying to suggest solutions to the problems of Eurozone, in order to be transformed into the union that the European leaders had dreamed and the peoples of Europe demand.

The structure of the Diploma Thesis is as follows:

Chapter 1: The idea of European integration and its implementation

In this chapter there is a reference to the history of the European Union and Eurozone, beginning from the 20th century dreamers. Also we present the most important integration theories.

Chapter 2: The monetary and economic dimension of the European integration

In this chapter we describe the theories and the stages of the European integration.

Chapter 3: The current Eurozone architecture

In this chapter we present the main institutions of Eurozone governance, comparing their structure and function before and after the economic crisis.

Chapter 4: Is the Eurozone an Optimum Currency Area

In this chapter we analyse the main theories of Optimum Currency Area and moreover we examine whether or not Eurozone is an Optimum Currency Area.

Chapter 5: Outlook of economic integration, problems and solutions

The main problems of Eurozone are preventing and future scenarios are examined.

Keywords: European Union, Monetary Union, Eurozone Architecture, Optimum
Currency Area, European Integration

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	vii
ABSTRACT	ix
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΙΔΕΑ ΚΑΙ Η ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ	1
1.1 Γέννηση της Ευρωπαϊκής ιδέας.....	1
1.2 Θεωρίες Ευρωπαϊκής Ενοποίησης.....	7
1.3 Ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Η ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΟΠΙΟΙΗΣΗΣ	13
2.1 Η θεωρία και τα στάδια της οικονομικής Ολοκλήρωσης.....	13
2.2 Σχέδια και προτάσεις Οικονομικής Ολοκλήρωσης.....	16
2.2.1 Έκθεση Werner	16
2.2.2 Φίδι μέσα στο τούνελ.....	17
2.2.3 Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (Ε.Ν.Σ.).....	18
2.3 Η δημιουργία της Ο.Ν.Ε.....	19
2.4 Υλοποίηση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης.....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ	25
3.1 Οι κυριότεροι θεσμοί της οικονομικής διακυβέρνησης.....	25
3.1.1 Ευρωομάδα	25
3.1.2 Ε.Κ.Τ.	25
3.1.3 Ε.Φ.Σ.Μ., Ε.Φ.Σ.Φ., Ε.Σ.Μ.....	27
3.2 Η οικονομική διακυβέρνηση πριν την κρίση.....	29
3.3 Η νέα οικονομική διακυβέρνηση.....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : ΕΙΝΑΙ Η ΕΥΡΩΖΩΝΗ ΑΡΙΣΤΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	39
4.1 Θεωρίες Άριστης Νομισματικής Περιοχής.....	39
4.2 Είναι η Ευρωζώνη μια Άριστη Νομισματική Περιοχή.....	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ, ΠΡΟΒΛΗΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΛΥΣΕΙΣ	65
5.1 Προβλήματα της σημερινής αρχιτεκτονικής.....	65
5.1.1 Γερμανική κυριαρχία στους θεσμούς και στα όργανα της Ευρωζώνης (Αντιπληθωριστικές εμμονές)	65

5.1.2 Δημοκρατικό έλλειμμα	70
5.1.3 Απουσία Δημοσιονομικού Φεντεραλισμού.....	75
5.1.4 Υποχώρηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου.....	77
5.2 Σενάρια για την μελλοντική προοπτική της Ευρωζώνης.....	85
5.2.1 Λευκή Βίβλος για το μέλλον της Ευρώπης.....	85
5.2.2 Προοπτική της Ευρωζώνης.....	89
5.2.3 Κρίση νομιμοποίησης και εκδοχές του μέλλοντος της ΕΕ.....	91
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	95

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΔΕΑ ΚΑΙ Η ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ

1.1 ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΙΔΕΑΣ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν το αποτέλεσμα της αποφασιστικότητας των Ευρωπαϊκών κρατών να αποτρέψουν στο μέλλον βίαιες συγκρούσεις στην Ευρώπη μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Πρωταρχικός σκοπός τους ήταν να συνδεθούν οι χώρες μεταξύ τους μέσω μιας πιο στενής βιομηχανικής οικονομικής και πολιτικής συνεργασίας.

<<Η συσπείρωση των ευρωπαϊκών κρατών απαιτεί να εξαλειφθεί η προαιώνια αντίθεση μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας. Η από κοινού διαχείριση της παραγωγής του άνθρακα και χάλυβα θα εξασφαλίσει άμεσα την εγκατάσταση κοινών βάσεων οικονομικής ανάπτυξης, πρώτου σταδίου της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας και θα αλλάξει τη μοίρα περιοχών, οι οποίες από μακρού προορίζονται για την κατασκευή πολεμικών όπλων. Η αλληλεγγύη, που θα δημιουργηθεί στην παραγωγή, θα καταδείξει, ότι κάθε πόλεμος μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας καθίσταται όχι μόνον αδιανόητος αλλά και υλικά αδύνατος>>, όπως υποστήριζε ο Ρόμπερ Σούμαν.

Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, το πολιτικό κλίμα ανάμεσα στα κράτη της Ευρώπης ήταν στην πιο ώριμή του περίοδο για να δεχτεί μια ενδεχόμενη ενοποίηση. Η ένωση αυτή, σύμφωνα με αρκετούς μελετητές, υπήρξε ίσως η μοναδική λύση για το τέλος των ακραίων εθνικιστικών τάσεων, που είχαν κατακερματίσει την ήπειρο, καθώς και για τη διαφυγή από την αδύναμη οικονομική κατάσταση, στην οποία είχαν βρεθεί τα κράτη της Ευρώπης.

Ο Ουίνστον Τσώρτσιλ, στο λόγο που εκφώνησε το 1946 στο Πανεπιστήμιο της Ζυρίχης, πρότεινε, μεταξύ άλλων, την ειρηνική ανάπτυξη της ευρωπαϊκής οικογένειας με ασφάλεια και ελευθερία και έδωσε το έναυσμα για μια πρώτη απόπειρα ενοποίησης. Στη συνέχεια, τη σκυτάλη ανέλαβε ο Ρομπέρ Σουμάν, ο οποίος στις 9 Μαΐου 1950 υπέβαλε πρόταση για κοινή διαχείριση των βιομηχανιών άνθρακα και χάλυβα από τη Γαλλία και τη Δυτική Γερμανία.

Με το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τα κράτη της Ευρώπης βρέθηκαν αντιμέτωπα με πάρα πολλά προβλήματα. Οι απώλειες σε ανθρώπινο δυναμικό, σε οικονομικό αλλά και σε εδαφικό επίπεδο ήταν ασύλληπτες.

Οι απώλειες σε ανθρώπινες ζωές και οι υλικές καταστροφές του δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου ήταν τεράστιες, γεγονός που αποτελούσε τροχοπέδη για την οικονομική ανάκαμψη των ευρωπαϊκών κρατών.

Το διάστημα 1940 - 1945, εκτός από τη Μ. Βρετανία, όλες οι μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες είχαν ηττηθεί, έστω μια φορά, και η αυτοπεποίθησή τους είχε πληγεί ανεπανόρθωτα. Οι ήττες αυτές έκαναν τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης δεκτικές στην ιδέα της μεταξύ τους συνεργασίας.

Επίσης, η υποψία μιας απειλής, τόσο σε στρατιωτικό, όσο και σε πολιτικό επίπεδο, σε συνδυασμό με την αναγκαιότητα μιας νέας αρχής, συνέβαλε στην προώθηση της συνεργασίας. Για να αντιμετωπίσουν μάλιστα την απειλή της Σοβιετικής Ένωσης, τα περισσότερα Δυτικοευρωπαϊκά κράτη είχαν ενταχθεί, ήδη από το 1949, στον Οργανισμό του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) και επομένως βρισκόνταν υπό την Αμερικανική πυρηνική ασπίδα.

Τα ευρωπαϊκά κράτη, υποκινούμενα από τις ανάγκες αυτές της επανάκαμψης, άρχισαν τις πρώτες προσπάθειες ενοποίησης. Οι παράγοντες, που συνέβαλλαν στην κίνηση αυτή, διακρίνονται σε πολιτικούς και οικονομικούς :

• Πολιτικοί

Οι πρώτες προσπάθειες ενοποίησης, αρχίζουν μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, όταν τα κράτη της Ευρώπης βρέθηκαν αντιμέτωπα με την ανάγκη να ανοικοδομήσουν και να αναζωογονήσουν τις κατεστραμμένες εθνικές οικονομίες τους. Το Σχέδιο Μάρσαλ και η οικονομική βοήθεια, που δόθηκε από τις Η.Π.Α. στα ευρωπαϊκά κράτη, με σκοπό να ορθοποδήσουν οικονομικά, δημιούργησε την ανάγκη ίδρυσης του οργανισμού της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας (Ο.Ε.Ο.Σ.), που θα είχε ως κύριο έργο του την επεξεργασία ενός υπερεθνικού σχεδίου οικονομικής ανάπτυξης.

Έναν από τους σημαντικότερους λόγους αποτέλεσε το γερμανικό ζήτημα. Όσοι επωμίστηκαν την μεταπολεμική ανασυγκρότηση των ευρωπαϊκών κρατών έρχονταν αντιμέτωποι με το ζήτημα της ανασυγκρότησης της Γερμανίας. Η δύναμη της Γερμανίας, καθώς και η εικόνα της ως η πιο εχθρική χώρα της Ευρώπης, δημιουργούσε αμφιβολίες σχετικά με το βαθμό μέχρι του οποίου θα έπρεπε να ανασυγκροτηθεί μεταπολεμικά η χώρα. Την ίδια χρονική περίοδο, η Σοβιετική Ένωση είχε πάρει τη θέση της Γερμανίας και θεωρούνταν αυτή η κύρια απειλή κατά της σταθερότητας στην Ευρώπη.

Στόχος, επομένως, των κρατών της Δύσης ήταν η προστασία της Δυτικής

Ευρώπης από την κομμουνιστική απειλή, μετά την ενίσχυση της θέσης της Σοβιετικής Ένωσης. Οι Η.Π.Α., αντιλαμβανόμενες την ανησυχία των υπόλοιπων ευρωπαϊκών κρατών, εγγυήθηκαν, μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ, την προστασία τους σε περίπτωση επίθεσης. Με αφορμή τη δράση της Σοβιετικής Ένωσης και την υποστήριξη από τα κομμουνιστικά κόμματα, οι Ηνωμένες Πολιτείες άσκησαν πιέσεις και επέφεραν την ολοκλήρωση στις διακρατικές σχέσεις, όχι όμως στο βαθμό που επιθυμούσαν οι ίδιες πραγματικά. Το 1947 το δόγμα Τρούμαν ήταν μια έμπρακτη υποστήριξη στους ελεύθερους λαούς, που αντιστέκονταν στις προσπάθειες ένοπλων μειονοτήτων ή εξωτερικών πιέσεων. Το 1948 με το σχέδιο Μάρσαλ, αλλά και το 1949 με το NATO οι Ηνωμένες Πολιτείες ενίσχυσαν οικονομικά και υποσχέθηκαν στρατιωτική βοήθεια στα δέκα τότε κράτη μέλη της Δυτικής Ευρώπης, σε περίπτωση Σοβιετικής επίθεσης.

Η υπογραφή της συνθήκης της Δουνκέρκης, μεταξύ Γαλλίας και Βρετανίας το 1947, ήρθε ως αποτέλεσμα έναντι του φόβου ανάδυσης του Γερμανικού Γίγαντα. Η παραπάνω συνθήκη, υπήρξε ουσιαστικά, η αρχή για την ένταξη της Ιταλίας και της Γερμανίας στο δυτικοευρωπαϊκό κλίμα συνεργασίας. Όμως, η μέθοδος που έπρεπε να χρησιμοποιηθεί, για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, δίχασε τους συμμάχους και τους οδήγησε το 1949 στην οριστική διαίρεση της χώρας σε Δυτική Γερμανία και ανατολική Γερμανία.

Εξίσου σημαντικός παράγοντας, που ώθησε τα κράτη της Ευρώπης προς την ενοποίηση, ήταν η καταπολέμηση των εθνικιστικών κινημάτων, που είχαν καταστρέψει την Ευρώπη. Αυτό που προείχε πλέον στη διαμόρφωση της κοινωνίας, ήταν η προστασία του ατόμου από εξωτερικές επιθέσεις, ελεύθερου να συνεχίσει τις καθημερινές του δραστηριότητες. Επομένως, χρειαζόταν ένας οργανισμός μεγαλύτερος και πιο ισχυρός από την κοινωνία των Εθνών. Το γεγονός αυτό οδήγησε το 1949 στην υπογραφή του καταστατικού του συμβουλίου της Ευρώπης από τους εκπροσώπους δέκα κρατών. Όμως, το συμβούλιο της Ευρώπης διέψευσε τις προσδοκίες όσων πίστεψαν, πως θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση για ένα σύστημα κρατών στη Δυτική Ευρώπη κι αυτό γιατί δε δόθηκε έμφαση σε σημεία ενδιαφέροντος, εκτός από τις υποχρεώσεις του κάθε κράτους. Οι στόχοι του καταστατικού ήταν ασαφείς και ακολουθήθηκε η Διακυβερνητική διαδικασία στη λήψη αποφάσεων.

• Οικονομικοί Παράγοντες

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, τα δυτικοευρωπαϊκά κράτη προσπάθησαν μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου να ανασυγκροτήσουν τις κατεστραμμένες τους οικονομίες. Για το σκοπό αυτό δημιουργήθηκαν δύο νέοι οργανισμοί, που συνέβαλαν στην ανάπτυξη νέων διεθνών και οικονομικών συμφωνιών :

- α) Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ.), με σκοπό τη μείωση του οικονομικού προβλήματος με την παροχή πιστωτικών διευκολύνσεων.
- β) Η Διεθνής Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη (Παγκόσμια Τράπεζα) με σκοπό τη χορήγηση μακροπρόθεσμων δανείων.

Η λειτουργία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας ξεκίνησε το 1947 κι αργότερα είκοσι τρεις χώρες διαπραγματεύτηκαν τη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου, έτσι ώστε να μπορούν να διακινούν ελεύθερα προϊόντα στις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές. Όμως, την ελπίδα και την προσπάθεια για ανάπτυξη εμπόδισαν σημαντικά προβλήματα, που προέκυψαν σχετικά με τα ισοζύγια πληρωμών και την ελλειμματική κυκλοφορία δολαρίων. Λύση έδωσαν ξανά οι Η.Π.Α., όπως προαναφέρθηκε, με το Σχέδιο Μάρσαλ, σύμφωνα με το οποίο τα κράτη μέλη, που θα λάμβαναν την οικονομική βοήθεια, ήταν υποχρεωμένα να καταβάλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για οικονομική συνεργασία μεταξύ τους, με αποτέλεσμα τη δημιουργία του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας (Ο.Ε.Ο.Σ.) και στόχο την ανάπτυξη κοινής οικονομικής πολιτικής και την επίτευξη μιας υγιούς ευρωπαϊκής οικονομίας, μέσω της συνεργασίας των μελών της. Ο Ο.Ε.Ο.Σ. παραχώρησε αργότερα τη θέση του στον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.), στον οποίο συμμετέχουν και μη Ευρωπαϊκές χώρες.

Συμπερασματικά κατανοούμε, πως οι λόγοι, που ώθησαν στις προσπάθειες δημιουργίας των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ήταν σημαντικοί και ισχυροί. Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ο τρόπος σύνδεσης και επικοινωνίας μεταξύ των δυτικοευρωπαϊκών κυβερνήσεων, καθώς και ο Χάρτης της Ευρώπης άλλαξε ριζικά. Οι διεθνείς κυβερνητικοί οργανισμοί, που δημιουργήθηκαν, άλλοι με παγκόσμιο και άλλοι με περιφερειακό χαρακτήρα, διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο.

Παράγοντες - κλειδιά για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αποτέλεσαν η αδυναμία των ευρωπαϊκών εθνικών κρατών, η ανάγκη εύρεσης λύσης στο Γερμανικό

πρόβλημα και η διεθνής πολιτική κατάσταση. Για την οργάνωση της συνεργασίας και της ολοκλήρωσης μεταξύ κρατών, διατυπώθηκαν αρκετές προτάσεις και συνάφθηκαν πολλές συμφωνίες. Οι πιο φιλόδοξοι επεδίωξαν τη συνένωση του συνόλου της Δυτικής Ευρώπης σε μια ομοσπονδιακή Ένωση.

Αν και τα κράτη ήρθαν πολύ πιο κοντά το ένα στο άλλο, εξαιτίας των περιστάσεων και των οικονομικών μεταβολών, δύσκολα θα μπορούσε κανείς να πει, ότι υπήρξε μια κοινή συνεκτική δύναμη ολοκλήρωσης. Η ενοποίηση όμως προσέφερε ένα μέσο ισχυροποίησης απέναντι και στις δύο υπερδυνάμεις και την ελπίδα η Ευρώπη να αποτελέσει μια Τρίτη δύναμη.

Πολλοί ήταν οι οραματιστές ηγέτες, που ακολούθησαν το ευρωπαϊκό όραμα του Ρομπέρ Σούμαν και του Ζαν Μονέ και ενέπνευσαν στη συνέχεια και άλλους, για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Χωρίς την ενεργητικότητα και την κινητοποίησή τους, δεν θα κυριαρχούσε η ειρήνη και η σταθερότητα, που θεωρούμε δεδομένη στη σημερινή πραγματικότητα. Από αντιστασιακοί μέχρι δικηγόροι και πολιτικοί, οι ιδρυτές της Ε.Ε., συνιστούσαν μια ποικιλόμορφη ομάδα ανθρώπων, που όμως διαπνέονταν από κοινά ιδανικά και σκοπούς για μια **«ειρηνική, ενωμένη και ευημερούσα Ευρώπη»**.

Αναφέρονται οι σημαντικότεροι οραματιστές και ιδρυτές της Ευρωπαϊκής Ιδέας :

- **Κόνραντ Αντενάουερ** : Ο πρώτος Καγκελάριος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, που ηγήθηκε του νεοσύστατου κράτους από το 1949 έως το 1963, άλλαξε πιο πολύ από τον καθένα την εικόνα της μεταπολεμικής Γερμανίας. Το σημαντικότερο επίτευγμα της εξωτερικής πολιτικής του Αντενάουερ ήταν η συμφιλίωση με τη Γαλλία. Ο Αντενάουερ μαζί με το Γάλλο Πρόεδρο Σαρλ ντε Γκωλ κατάφεραν ένα σπουδαίο ιστορικό γεγονός.: το 1963 οι άλλοτε άσπονδοι εχθροί, Γερμανία και Γαλλία, υπέγραψαν το σύμφωνο φιλίας, που αποτέλεσε ορόσημο στην πορεία για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.
- **Γιόζεφ Μπεχ** : Πολιτικός από το Λουξεμβούργο, που συνέβαλε τα μέγιστα στη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα στις αρχές της δεκαετίας του 1950 και ένας από τους κορυφαίους αρχιτέκτονες του ευρωπαϊκού οικοδομήματος στη συνέχεια. Το κοινό ανακοινωθέν των χωρών, που αποτελούσαν τη Μπενελούξ, ήταν ουσιαστικά αυτό, που προκάλεσε τη σύγκληση της Διάσκεψης της Μεσσήνης τον Ιούνιο του 1955, η οποία και άνοιξε το δρόμο για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας.

- **Γιόχαν Βίλεμ Μπέγιεν** : Ολλανδός πολιτικός, ο οποίος, παράλληλα με την ιδιότητά του ως στέλεχος διεθνών τραπεζών και επιχειρηματίας, κατάφερε με το «σχέδιο Μπέγιεν» να δώσει πνοή στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στα μέσα της δεκαετίας του 1950.
- **Ουίνστον Τσόρτσιλ** : Πρώην στρατιωτικός, πολεμικός ανταποκριτής και πρωθυπουργός της Βρετανίας, (1940-1945 και 1951-1955), ήταν από τους πρώτους, που υποστήριξαν τη δημιουργία των «Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης». Μετά την εμπειρία του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, απέκτησε την πεποίθηση, ότι μόνο μια ενωμένη Ευρώπη θα μπορούσε να εγγυηθεί την ειρήνη, με τη ριζική αντιμετώπιση του εθνικισμού και της καπηλείας.
- **Αλτσίντε ντε Γκάσπερι**. Με την **ιδιότητά** του ως πρωθυπουργός και Υπουργός εξωτερικών, (1945 – 1953), χάραξε την πορεία και το πεπρωμένο της Ιταλίας τα μεταπολεμικά χρόνια. Ανέλαβε επανειλημμένα πρωτοβουλίες για την ένωση της Δυτικής Ευρώπης και εργάστηκε σκληρά για την υλοποίηση του σχεδίου Μάρσαλ και τη σύσφιξη των οικονομικών σχέσεων με τις ευρωπαϊκές χώρες, ιδίως με τη Γαλλία
- **Βάλτερ Χάλσταϊν** : **Διετέλεσε** πρώτος Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής από το 1958 έως το 1967, ένας άνθρωπος ταγμένος στην ευρωπαϊκή ιδέα και από τους κύριους υπέρμαχους της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Δραστήριος, ενθουσιώδης και κάτοχος της τέχνης της πειθούς, έδωσε ώθηση στην ιδέα της ολοκλήρωσης τόσο κατά τη διάρκεια της θητείας του, όπου εργάστηκε με στόχο την ταχεία υλοποίηση της Κοινής Αγοράς, αλλά και μετά τη λήξη της..
- **Σίκο Μάνσχολτ** : Ο Σίκο Μάνσχολτ ήταν αγρότης, συμμετείχε στην Αντίσταση στην Ολλανδία στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ασχολήθηκε με την πολιτική στη χώρα του και ήταν ο πρώτος Ευρωπαίος Επίτροπος, αρμόδιος σε θέματα **γεωργίας**. Οι ιδέες του έθεσαν τις βάσεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μιας από τις σημαντικότερες πολιτικές της από την ίδρυσή της Έχοντας ζήσει ο ίδιος τη φρίκη του λιμού στις Κάτω Χώρες στα τέλη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ήταν πεπεισμένος, ότι η Ευρώπη έπρεπε να γίνει αυτάρκης, ούτως ώστε να εγγυάται σ' όλους τους πολίτες τον αδιάλειπτο εφοδιασμό με τρόφιμα σε προσιτές τιμές.
- **Ζαν Μονέ** : Ο Γάλλος οικονομικός και πολιτικός σύμβουλος Ζαν Μονέ αφιέρωσε τη ζωή του στην ιδέα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Κατά τη διάρκεια και των

δύο παγκοσμίων πολέμων, κατείχε υψηλές θέσεις στον τομέα του συντονισμού της βιομηχανικής παραγωγής στη Γαλλία και στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ο Ζαν Μονέ ήταν ο εμπνευστής της ιδέας του γνωστού «σχεδίου Σούμαν», το οποίο προέβλεπε τη συγχώνευση της βαριάς βιομηχανίας της Δυτικής Ευρώπης.

- **Ρομπέρ Σούμαν :** Διαπρεπής νομικός, ο οποίος διετέλεσε Υπουργός Εξωτερικών στη Γαλλία το 1948 έως το 1952. Θεωρείται ως ένας από τους πρωτεργάτες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Σε συνεργασία με τον Ζαν Μονέ, συνέταξαν το παγκοσμίως γνωστό «σχέδιο Σούμαν», το οποίο δημοσιεύθηκε στις 9 Μαΐου 1950, ημερομηνία που αναγράφεται πλέον στη ληξιαρχική πράξη γέννησης της **Ευρωπαϊκής Ένωσης**. Πρότεινε τον από κοινού έλεγχο της παραγωγής άνθρακα και χάλυβα, που ήταν οι σημαντικότερες πρώτες ύλες για την πολεμική βιομηχανία. Κεντρική ιδέα της πρότασής του αυτής ήταν, πως ουσιαστικά καμιά χώρα δεν θα μπορούσε να κηρύξει ξανά πόλεμο, εάν δεν είχε τον έλεγχο της παραγωγής άνθρακα και χάλυβα.
- **Πωλ-Ανρί Σπάακ :** Ο Βέλγος πολιτικός, που πρωτοστάτησε στη διαμόρφωση του περιεχομένου της Συνθήκης της Ρώμης. Στη Διάσκεψη της Μεσσήνης το 1955, οι έξι κυβερνήσεις, που συμμετείχαν σ' αυτήν, τον διόρισαν πρόεδρο της ομάδας εργασίας που προετοίμασε τη Συνθήκη. Από τη μακρόχρονη πολιτική στραδιοδρομία του, έχει χαρακτηριστεί ως πολιτικός ευρωπαϊκού βεληνεκούς.
- **Αλτιέρο Σπινέλι :** Ο Ιταλός πολιτικός Αλτιέρο Σπινέλι ήταν ένας από τους ιδρυτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρωτοστάτησε στη σύνταξη της πρότασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για μια ομοσπονδιακή ευρωπαϊκή ένωση, γνωστή ως «σχέδιο Σπινέλι». Το σχέδιο αυτό εγκρίθηκε το 1984 από τη συντριπτική πλειοψηφία των μελών του Κοινοβουλίου και αποτέλεσε σημαντικό στοιχείο, για την ενδυνάμωση των Συνθηκών της Ε.Ε. στις δεκαετίες του 1980 και του 1990.

Αυτοί ήταν οι κύριοι εκφραστές της Ευρωπαϊκής ιδέας.

1.2 ΘΕΩΡΙΕΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΟΠΟΙΟΙΗΣΗΣ

Ήδη από τη δεκαετία του 1920 οι **οπαδοί της ομοσπονδοποίησης (federalists)**, όπως ο Coudenhove-Kalergi, προέβλεπαν, ότι τα κράτη, που αποτελούσαν την Ευρώπη, ήταν στην ουσία μια φυσική ενότητα, που θα μπορούσε να γίνει σημαντική παγκόσμια δύναμη, εάν αποκτούσε ένα ενιαίο σύνταγμα. Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο

ο Altiero Spinelli επισήμαινε, ότι τα κράτη που την αποτελούσαν είχαν χάσει τον λόγο ύπαρξής τους γιατί δεν ήταν ικανά να εξασφαλίσουν την ασφάλεια των πολιτών τους και, κατά την άποψή του, θα έπρεπε άμεσα να παραχωρήσουν τη θέση τους σε μια ομοσπονδία, την οποία και ονόμαζε «Ευρωπαϊκή Ένωση».

Οι θεωρητικοί της λειτουργικότητας (functionalists), όπως ο Mitrany, τόνιζαν, ότι οι διεθνείς οργανισμοί είναι «μέσα» για την αντιμετώπιση προτεραιοτήτων, που υπαγόρευαν οι ανθρώπινες ανάγκες και γι αυτό το λόγο έπρεπε να προσαρμόσουν τις λειτουργίες τους στις ανάγκες κάθε εποχής.

Πιο κοντά στην Ευρωπαϊκή πραγματικότητα, ήταν κατά τα φαινόμενα η θεωρία των συναλλαγών (**transnationalist**) του Karl Deutsch. Η θεωρία αυτή ορίζει τη διεθνή ολοκλήρωση, ως την επίτευξη μέσα σε μια συγκεκριμένη εδαφική περιοχή ενός «πνεύματος κοινότητας» θεσμών και πρακτικών αρκετά ισχυρών, ώστε να εξασφαλίζουν τις προσδοκίες των λαών τους για «ειρηνική μεταλλαγή». Ο ισχυρισμός αυτός, σύμφωνα με τον Deutsch, βασίζεται στη δημιουργία δικτύων αμοιβαίων συναλλαγών.

Αρκετά σχετική με τη μέθοδο κοινής δράσης (πνεύμα κοινότητας) ήταν η **νεολειτουργική (neofunctionalist) θεωρία**, την οποία ανέπτυξε κυρίως ο Ernst Haas. Οι νεολειτουργικοί θεωρητικοί, όπως και ο Monnet, απέρριπταν τον ομοσπονδιακό ιδεαλισμό. Η εμπνευσμένη από τον Monnet διακήρυξη του Robert Schuman, της 9ης Μαΐου 1950 ήταν σαφής, ως προς την οδό που έπρεπε να ακολουθήσει η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση: «Η Ευρώπη θα οικοδομηθεί με συγκεκριμένες πραγματοποιήσεις, που θα δημιουργήσουν πρώτα μια **πραγματική αλληλεγγύη**».

Η λογική της βασίζεται πρωτίστως στην ιδέα της πολλαπλασιαστικής ενέργειας. Η οικονομική ολοκλήρωση εδραιώνει την αλληλεγγύη μεταξύ των συμμετεχόντων εθνών κι αυτή με τη σειρά της δημιουργεί την ανάγκη για την εγκατάσταση επιπλέον υπερεθνικών θεσμών. Σε οικονομικό επίπεδο, η δημιουργία μιας τελωνειακής ένωσης δημιουργεί πιέσεις για την ανάπτυξη κοινής αγοράς και νομισματικής ένωσης. Η στενή οικονομική ολοκλήρωση, που επιτυγχάνεται, απαιτεί υπερεθνική θεσμική νομιμοποίηση. Έτσι η πολιτική ολοκλήρωση ακολουθεί την οικονομική ολοκλήρωση.

Παρα το γεγονός, ότι η νεολειτουργική θεωρία πλησιάζει περισσότερο στην πραγματικότητα της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ορισμένοι κριτικοί ορθά επισήμαναν κάποιες ατέλειές της. Τονίζοντας τη **διακυβέρνηση διαφόρων επιπέδων (multilevel governance)** της E.K./E.E. και την αλληλεπίδραση στα διάφορα επίπεδα, ο Gary Marks και άλλοι, κατέδειξαν τις παγίδες των υποθέσεων της προοδευτικής εξαφάνισης του

κράτους. Οι **νεοθεσμικοί (neoinstitutionalists)**, όπως οι March και Olsen μίλησαν για τη σημασία των θεσμών, στη διαμόρφωση του καλύτερου περιβάλλοντος για τη σύναψη συναλλαγών.

Η αναφορά στις θεωρίες τις σχετικές με την οικονομική ολοκλήρωση μας βοηθά στο να κατανοήσουμε ποιό δρόμο ακολούθησαν οι Ευρωπαίοι ηγέτες, για να καταλήξουν στη δημιουργία της Ευρωπαϊκής και Νομισματικής Ένωσης. Ουσιαστικά χρησιμοποιήθηκαν ιδέες απ'όλες τις θεωρίες, με κυρίαρχες αυτές των νεοθεσμικών, προκειμένου να φτάσουμε στο σημερινό αποτέλεσμα.

1.3 ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η ιδέα μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης στην Ευρώπη άρχισε να υλοποιείται μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Πιο αναλυτικά το 1944 δημιουργήθηκε με τη Συνθήκη για την ίδρυση της Τελωνειακής Ένωσης των Χωρών η Μπενελούξ. Η Μπενελούξ (Benelux) ήταν μια οικονομική ένωση στη δυτική Ευρώπη, που περιελάμβανε τρεις γειτονικές χώρες, το Βέλγιο, την Ολλανδία και το Λουξεμβούργο. Το όνομα διαμορφώθηκε από την αρχή του ονόματος της κάθε χώρας μέλους και δημιουργήθηκε για την τελωνειακή ένωση των τριών χωρών, αλλά χρησιμοποιείται σήμερα μ' ένα γενικότερο τρόπο.

Το 1950 ο Γάλλος υπουργός εξωτερικών Robert Schuman πρότεινε την ένωση των βιομηχανιών άνθρακα και χάλυβα της Δυτικής Ευρώπης. Η ιδέα αυτή άρχισε να υλοποιείται με τη Συνθήκη του Παρισιού, το 1952, απόρροια της οποίας ήταν η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (Ε.Κ.Α.Χ.), με έξι μέλη (Βέλγιο, Γαλλία, Δυτική Γερμανία, Ιταλία, Κάτω Χώρες και Λουξεμβούργο).

Την 1η Ιανουαρίου 1958, με τη Συνθήκη της Ρώμης δημιουργήθηκαν δύο νέες Κοινότητες. η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.), που καθιέρωσε για πρώτη φορά πλήρη τελωνειακή ένωση και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ), για συνεργασία σε θέματα χρήσης πυρηνικής ενέργειας. Με μια ιδιαίτερη Σύμβαση, που υπογράφηκε και τέθηκε σε ισχύ μαζί με τις άλλες δύο Συνθήκες, οι τρεις Κοινότητες αποκτούσαν για πρώτη φορά τρία κοινά όργανα : τη Συνέλευση, το Δικαστήριο και την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. Σε κάθε περίπτωση και οι τρεις διατηρούσαν την αυτονομία τους από νομικής άποψης, ως διακριτοί διεθνείς οργανισμοί. Ουσιαστικά μειώθηκαν τα εμπόδια στις συναλλαγές μεταξύ τους και προχώρησαν στη δημιουργία μιας «κοινής αγοράς». Το 1967 τα

θεσμικά όργανα της Ε.Ο.Κ. και της Ε.Κ.Α.Χ. συγχωνεύτηκαν, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα ενιαίο σύνολο θεσμικών οργάνων : η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Πέρασαν έξι χρόνια για να ενταχθούν κι άλλες χώρες σ' αυτή τη δομή. Το 1973 εντάχθηκαν η Δανία, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Το 1981 η Ελλάδα και το 1986 η Ισπανία και η Πορτογαλία. Το 1979 μάλιστα διεξήχθησαν και οι πρώτες εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Το 1986 οι κυβερνήσεις των προαναφερθέντων κρατών υπέγραψαν την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, με την οποία προχώρησαν ουσιαστικά στη δημιουργία της «ενιαίας αγοράς», σύμφωνα με την οποία τα πρόσωπα, τα εμπορεύματα, τα κεφάλαια και οι υπηρεσίες μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα στις χώρες μέλη.

Μια εξαετία αργότερα, το 1992, υπογράφηκε η Συνθήκη του Μάαστριχτ, με την οποία δημιουργήθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση και εισήχθησαν νέες μορφές συνεργασίας μεταξύ των κυβερνήσεων των κρατών μελών, αρχικά σε θέματα που αφορούσαν στην άμυνα, στη δικαιοσύνη και στις εσωτερικές υποθέσεις. Παράλληλα, οι Ευρωπαίοι ηγέτες συμφώνησαν στη δημιουργία της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης με ενιαίο νόμισμα. Μ' αυτό τον τρόπο έχουμε, επίσημα την ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς, απέμεναν όμως πολλά να γίνουν για να πραγματοποιηθεί η προοπτική της ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων, εμπορευμάτων, κεφαλαίων και υπηρεσιών.

Το 1995 εντάσσονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) η Αυστρία, η Φινλανδία, και η Σουηδία.

Το 1997 υπογράφηκε η Συνθήκη του Άμστερνταμ από τους υπουργούς Εξωτερικών των τότε 15 κρατών μελών, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Μαΐου του 1999. Η συνθήκη του Άμστερνταμ τροποποίησε ορισμένες διατάξεις της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, διατάξεις για την ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες συναφείς πράξεις. Στόχος των τροποποιήσεων αυτών ήταν η ενίσχυση των οικονομικών δικαιωμάτων των πολιτών, η ανάπτυξη Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (Κ.Ε.Π.Π.Α.) και η βελτίωση της λειτουργίας των θεσμικών οργάνων.

Το 1999 το ενιαίο νόμισμα της Ευρώπης (ΕΥΡΩ €) εγκαινιάστηκε επίσημα με ένδεκα κράτη μέλη να το υιοθετούν, δημιουργώντας τη γνωστή μέχρι σήμερα «ζώνη του ευρώ». Το 2001 εντάχθηκε και η Ελλάδα στη ζώνη του ευρώ.

Την 1η Ιανουαρίου 2002 το ενιαίο νόμισμα γίνεται πραγματικότητα, όταν χαρτονομίσματα και κέρματα του νέου νομίσματος αντικαθιστούν τα εθνικά νομίσματα

σε 12 από τις 15 χώρες, που είναι μέλη της Ε.Ε. : Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Κάτω Χώρες, Λουξεμβούργο, Πορτογαλία και Φινλανδία.

Την 1η Φεβρουαρίου 2003, τέθηκε σε ισχύ η Συνθήκη της Νίκαιας, η οποία είχε υπογραφεί το έτος 2001. Η συνθήκη της Νίκαιας τροποποίησε τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και τη Συνθήκη της Ρώμης. Μεταρρύθμισε τη θεσμική δομή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για να προσαρμοστεί στην προς ανατολάς διεύρυνση, ένα έργο που αρχικά προβλεπόταν από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, αλλά απέτυχε να διευθετηθεί εκείνη την εποχή.

Το 2004 δέκα νέες χώρες εντάσσονται στην Ε.Ε. : Εσθονία, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβακία, Σλοβενία και Τσεχική Δημοκρατία. Οι ηγέτες της Ε.Ε. κατέληξαν σε συμφωνία σχετικά με τη συνταγματική συνθήκη, η οποία ένωσε όλες τις προηγούμενες συνθήκες της Ε.Ε. σ' ένα έγγραφο και εισήγαγε αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας της. Στα κράτη – μέλη δόθηκε προθεσμία δύο ετών για την επικύρωση της συνθήκης.

Όπως όλες οι συνθήκες της Ε.Ε., έτσι κι η Συνταγματική Συνθήκη μπορεί να τεθεί σε ισχύ μόνο εάν και εφόσον την επικυρώσουν και τα 25 κράτη μέλη. Το 2005 διεξήχθησαν δημοψηφίσματα σε τέσσερις χώρες (Λουξεμβούργο και Ισπανία ψήφισαν υπέρ, Γαλλία και Κάτω Χώρες ψήφισαν κατά). Μέχρι τον Ιούνιο του 2006 τα 15 από τα 25 κράτη της Ε.Ε. επικύρωσαν τη συνθήκη. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο χάραξε πορεία υλοποίησης της συνθήκης.

Το 2007, η Βουλγαρία και η Ρουμανία προσχώρησαν στην Ε.Ε.. Η Συνθήκη της Λισαβόνας κυρώνεται απ' όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε. και τίθεται σε ισχύ το 2009. Παρέχει στην Ε.Ε. σύγχρονα θεσμικά όργανα και πιο αποτελεσματικές μεθόδους εργασίας. Το 2013 η Κροατία γίνεται το 28^ο μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 2014 διεξάγονται οι εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗΣ

2.1 Η ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

Με τον όρο Οικονομική Ολοκλήρωση ή Οικονομική Ενοποίηση εννοούμε τη σταδιακή απομάκρυνση όλων των εμποδίων και περιορισμών, που υπάρχουν στο εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και τη μετακίνηση των παραγωγικών συντελεστών μεταξύ δύο ή περισσότερων χωρών. Οι χώρες αποφασίζουν από κοινού τη δημιουργία κάποιας μορφής ένωσης, με στόχο την ελεύθερη και χωρίς περιορισμούς διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών και παραγωγικών συντελεστών στο εσωτερικό τους. Με τη διαδικασία της Οικονομικής Ολοκλήρωσης, ενοποιούνται οι αγορές των χωρών, που συμμετέχουν στην Οικονομική Ένωση. Με τον τρόπο αυτό ουσιαστικά δημιουργείται μια τεράστια αγορά, κατά πολύ μεγαλύτερη σε μέγεθος απ' αυτήν που έχει η κάθε χώρα ξεχωριστά και τούτο, διότι η οικονομία της κάθε χώρας αποτελούσε εμπόδιο στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεών της και την ευημερία των πολιτών της. Αποτέλεσμα της προσπάθειας ενοποίησης των οικονομιών της κάθε χώρας σ' ένα ενιαίο σύνολο είναι η κατάργηση όλων των διακρίσεων όσον αφορά στα προϊόντα της και στους παραγωγικούς συντελεστές της.

Στην οικονομική θεωρία, σύμφωνα με τον Tinbergen (1954, p.122), η Οικονομική Ολοκλήρωση διακρίνεται σε θετική και αρνητική. Με τη θετική ολοκλήρωση εννοούμε τη δημιουργία μηχανισμών παρέμβασης, συντονισμού και άσκησης οικονομικής πολιτικής. Με την αρνητική ολοκλήρωση εννοούμε την απομάκρυνση των διακρίσεων και περιορισμών, καθώς και την καθιέρωση της ελευθερίας στις οικονομικές συναλλαγές.

Σύμφωνα με το Holzman (1976, p. 59), με τη διαδικασία της Οικονομικής Ολοκλήρωσης ενισχύεται η τάση εξίσωσης των τιμών ομοειδών αγαθών και παραγωγικών συντελεστών μεταξύ των διαφόρων χωρών ή περιοχών μιας Οικονομικής Ένωσης. Η Οικονομική Ολοκλήρωση είναι μια ιδιαιτέρως πολύπλοκη διαδικασία. Το μεταφορικό κόστος εμποδίζει την εξίσωση των τιμών στις διάφορες χώρες. Παράγοντες, όπως οι προτιμήσεις των καταναλωτών, οι πολιτιστικές παραδόσεις, το

εισόδημα, το κλίμα κ.λπ. αποτελούν αιτίες, που εμποδίζουν την ολοκλήρωση και την ομογενοποίηση μιας Οικονομικής Ένωσης. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και στην επικράτεια μιας χώρας. Έτσι, σύμφωνα με τον Jovanovic (1993, p.8), η Οικονομική Ολοκλήρωση είναι μια ατέλειωτη διαδικασία.

Η Οικονομική Ολοκλήρωση μπορεί να λάβει στην πράξη διάφορες μορφές, ανάλογα με το βαθμό εξέλιξης της διαδικασίας υλοποίησής της, σε στάδια, σημαντικότερα των οποίων είναι τα παρακάτω :

- **Ζώνη ελεύθερου εμπορίου ή ελεύθερων συναλλαγών (Free Trade Area).** Τα κράτη μέλη καταργούν σταδιακά τους δασμούς και τους ποσοτικούς περιορισμούς στο μεταξύ τους εμπόριο. Παράλληλα κάθε χώρα διατηρεί τους δασμούς και άλλους περιορισμούς, που είχε απέναντι σε τρίτες χώρες. Μ' αυτό τον τρόπο γίνονται πιο δύσκολες οι εισαγωγές προϊόντων από τρίτες χώρες στην περιοχή της Ένωσης. Το κράτος μέλος με το χαμηλότερο δασμό προς κάποια Τρίτη χώρα, ουσιαστικά εισάγει μέρος ή σύνολο της εγχώριας ζήτησής της από την Τρίτη χώρα και το εξάγει στα άλλα κράτη μέλη της Ζώνης. Στόχος της είναι να πετύχει την ελεύθερη κυκλοφορία των προϊόντων στα κράτη μέλη.
- **Τελωνειακή Ένωση (Customs Union).** Η τελωνειακή Ένωση είναι το πρώτο στάδιο της διαδικασίας εξέλιξης της Οικονομικής Ολοκλήρωσης. Η ελεύθερη κυκλοφορία αφορά όχι μόνο στα προϊόντα, που παράγονται στα κράτη μέλη, αλλά και σ' αυτά, που εισάγονται στο έδαφος των κρατών μελών. Τα κράτη μέλη χάνουν την τελωνειακή αυτονομία τους κι έτσι δημιουργείται ένα κοινό Εξωτερικό Δασμολόγιο προς τις τρίτες χώρες. Μ' αυτόν τον τρόπο διαφοροποιείται η Τελωνειακή Ένωση από τη Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών. Τα προϊόντα, που προέρχονται από τρίτες χώρες, εισάγονται σε οποιαδήποτε χώρα μέλος της Ένωσης με τον ίδιο δασμό και κυκλοφορούν ατελώς (χωρίς δασμούς) σ' όλες τις υπόλοιπες χώρες μέλη. Η διαχείριση του κοινού δασμολογίου προϋποθέτει την ύπαρξη κοινής εμπορικής πολιτικής. Η τελωνειακή Ένωση ολοκληρώθηκε στα πρώτα έξι κράτη της Ε.Ο.Κ. τον Ιούλιο του 1968.
- **Κοινή Αγορά (Common Market).** Στην Κοινή Αγορά, πέραν του ότι ισχύει στην Τελωνειακή Ένωση, προστίθεται και η ελεύθερη μετακίνηση των παραγωγικών συντελεστών εργασίας και κεφαλαίου ανάμεσα στις χώρες μέλη. Παράλληλα επιδιώκεται η δημιουργία κοινών κανόνων και πολιτικών απέναντι στη μετακίνηση παραγωγικών συντελεστών από Τρίτες χώρες

- **Οικονομική Ένωση (Economic Union).** Στην Οικονομική Ένωση επιδιώκεται υψηλού βαθμού συντονισμός και εναρμόνιση των πλέον σημαντικών τομέων της οικονομικής πολιτικής (νομισματική πολιτική, δημοσιονομική πολιτική, βιομηχανική πολιτική, πολιτική μεταφορών). Επιπλέον αναπτύσσεται και **κοινή** εμπορική πολιτική απέναντι σε Τρίτες χώρες, η οποία αφορά σε αγαθά, υπηρεσίες και παραγωγικούς συντελεστές.
- **Νομισματική Ένωση (Monetary Union).** Η Νομισματική Ένωση προϋποθέτει έναν πιο **υψηλό** βαθμό ενοποίησης και δημιουργεί συναλλαγματικές ισοτιμίες και πλήρη μετατρεψιμότητα των νομισμάτων των κρατών μελών της ή επιβάλλει ένα κοινό νόμισμα, το οποίο κυκλοφορεί ελεύθερα στις χώρες μέλη.
- **Πλήρης Οικονομική Ολοκλήρωση (Full Economic Union).** Η Πλήρης Οικονομική Ολοκλήρωση έχει ως άμεσο αποτέλεσμα την οικονομική ενοποίηση και ολοκλήρωση των οικονομιών των χωρών που συμμετέχουν στην οικονομική ολοκλήρωση. Λόγω του μεγάλου αριθμού των τομέων πολιτικής, που ενοποιούνται και της δημιουργίας Κεντρικών οργάνων και θεσμών με εξουσίες, που παραχωρούνται από τις Εθνικές Κυβερνήσεις, η Πολιτική Ένωση έχει τη μορφή Ομοσπονδίας.

Με τα τρία πρώτα στάδια (Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου ή Ελεύθερων Συναλλαγών, Τελωνειακή Ένωση και Κοινή Αγορά) της οικονομικής ολοκλήρωσης, τα οποία αποτελούν στάδια και του ελεύθερου εμπορίου, επιτυγχάνεται η ενοποίηση και η ολοκλήρωση της αγοράς. Με τα υπόλοιπα στάδια (Οικονομική Ένωση, Νομισματική Ένωση και Πλήρης Οικονομική Ολοκλήρωση) επιτυγχάνεται η ενοποίηση των πολιτικών.

Το βασικό χαρακτηριστικό των οικονομικών ενώσεων είναι, ότι ενώ καταργούν τους περιορισμούς και τις διακρίσεις στο μεταξύ τους εμπόριο, δημιουργούν κοινούς εξωτερικούς περιορισμούς και διακρίσεις απέναντι σε Τρίτες Χώρες. Συνδυάζουν τη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου ανάμεσα στα κράτη μέλη, με τον προστατευτισμό απέναντι στις Τρίτες Χώρες και τον υπόλοιπο κόσμο.

Λόγω του χαρακτηριστικού τους αυτού, προκύπτουν τόσο θετικές όσο και αρνητικές επιπτώσεις στο επίπεδο ευημερίας των μελών τους. Η βασικότερη αρνητική επίπτωση είναι, ότι μια χώρα και ιδιαίτερα, εάν είναι μικρή, με τη συμμετοχή της σε μια οικονομική ένωση, χάνει σημαντικό μέρος από την εθνική της κυριαρχία. Η απώλεια της εθνικής κυριαρχίας είναι από τα πιο δημοφιλή επιχειρήματα όσων είναι αντίθετοι σε μια τέτοια συμμετοχή.

Η συμμετοχή στην οικονομική ένωση, αποτελεί έναν τρόπο αλληλεξάρτησης με την παγκόσμια οικονομία, σε σχέση μ' έναν άλλον. Η βασικότερη θετική επίπτωση είναι, ότι, με τη δημιουργία υπερεθνικών θεσμών, μια χώρα συμμετέχει σε κοινές αποφάσεις κι έχει μεγαλύτερες δυνατότητες επιρροής μέσω της οικονομικής ένωσης.

2.2 ΣΧΕΔΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

2.2.1 Έκθεση Werner

Το 1969 στη Χάγη οι αρχηγοί των κρατών, που αποτελούσαν την Ευρωπαϊκή Ένωση, συμφώνησαν να δημιουργηθεί ένα πλάνο για τη μετάβαση στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Το σχέδιο δημιουργήθηκε από τον Πρωθυπουργό του Λουξεμβούργου Pierre Werner και παρουσιάστηκε τον Οκτώβριο του 1970.

Τα μέλη της ομάδας Werner συμφώνησαν και παρουσίασαν το βασικό στόχο του σχεδίου. Το βασικό μέλημα ήταν να δημιουργηθεί μια περιοχή, εντός της οποίας τα εμπορεύματα, οι υπηρεσίες, τα πρόσωπα και τα κεφαλαία θα κυκλοφορούν ελεύθερα, ενώ οι οικονομικές συναλλαγές, που πραγματοποιούνται από τις επιχειρήσεις, δεν θα πρέπει να παρεμποδίζονται μ' οποιονδήποτε τρόπο ή να εκτίθεται σε κινδύνους συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Ακόμα ένας πολύ βασικός στόχος ήταν η ύπαρξη κοινής δράσης στον τομέα της οικονομικής πολιτικής. Αυτό θα βοηθούσε στο να γίνει όλη αυτή η προσπάθεια πιο στέρεη, προκειμένου να επιτευχθεί βιώσιμη ανάπτυξη σ' ένα πλαίσιο σταθερότητας. Η έννοια των κοινών πολιτικών συνεπάγεται κοινούς κινδύνους και αλληλεγγύη. Η Οικονομική και Νομισματική Ένωση απαιτεί στο μέλλον ένα κοινό νόμισμα. Αυτό αρχικά προϋποθέτει την ύπαρξη ενός συστήματος, που θα εξασφαλίζει ότι οι συναλλαγματικές ισοτιμίες μεταξύ των νομισμάτων των κρατών μελών θα καθοριστούν αμετάκλητα και αφετέρου τη φορολογική εναρμόνιση των χωρών μελών. Με τον καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών μεταξύ των κοινοτικών νομισμάτων - αμετάκλητα - θα ήταν αδύνατο μια χώρα να υποτιμήσει ή να ανατιμήσει το νόμισμά της. Αυτό προϋποθέτει την ύπαρξη ενός Ευρωπαϊκού αποθεματικού.

Συμφωνήθηκε επίσης, ότι στις διεθνείς νομισματικές σχέσεις της Κοινότητας, κάθε χώρα δεν θα ενεργεί αυτόνομα.

Ένα άλλο κοινό συμπέρασμα από την Ομάδα Werner ήταν, ότι χρειάζεται να υπάρχει κάποια μεταβίβαση της εξουσίας λήψης αποφάσεων για την οικονομική

πολιτική από το εθνικό στο κοινοτικό επίπεδο, ιδίως όσον αφορά σε θέματα προϋπολογισμού και συγκεντρωτισμού στον τομέα της νομισματικής πολιτικής.

2.2.2 Φίδι μέσα στο Τούνελ

Μολονότι ορισμένες χώρες της Ε.Ε. δεν είχαν την ίδια άποψη όσον αφορά σε κάποιες από τις κυριότερες συστάσεις της έκθεσης Werner, συμφώνησαν καταρχήν το Μάιο του 1971 σε μια προσέγγιση της Ο.Ν.Ε. σε τρία στάδια. Το πρώτο στάδιο, που αφορούσε στη σμίκρυνση των διακυμάνσεων των συναλλαγματικών ισοτιμιών, θα το δοκίμαζαν πειραματικά, χωρίς οποιαδήποτε δέσμευση για τα επόμενα στάδια.

Το μεγάλο λάθος ήταν, ότι η στρατηγική Werner θεώρησε ως δεδομένες τις σταθερές ισοτιμίες έναντι του δολαρίου. Όταν οι ΗΠΑ άφησαν το δολάριο να κυμαίνεται ελεύθερα από τον Αύγουστο του 1971, το νέο κύμα αστάθειας στην αγορά πίεσε προς τα πάνω το γερμανικό μάρκο και διέλυσε τις ελπίδες για στενότερη σύνδεση των νομισμάτων της Κοινότητας.

Για να διορθωθεί η κατάσταση, το Μάρτιο του 1972 τα κράτη μέλη της Ε.Ε. δημιούργησαν το «φίδι μέσα στο τούνελ». Το όριο των ενδοκοινοτικών συναλλαγματικών διακυμάνσεων ορίστηκε στο 2,25% (το φίδι) και το εύρος των διακυμάνσεων των κοινοτικών νομισμάτων σε σχέση με το δολάριο των Η.Π.Α. στο 4,50% (το τούνελ). Λόγω των πετρελαϊκών κρίσεων, της απόκλισης πολιτικών και της αδυναμίας του δολαρίου, μέσα σε δύο χρόνια το φίδι είχε χάσει πολλά από τα συστατικά του στοιχεία και δεν ήταν τίποτα περισσότερο από μια ζώνη του γερμανικού μάρκου, που περιλάμβανε τη Γερμανία, τη Δανία και τις χώρες Μπενελούξ. Το ότι το φίδι δεν πέτυχε, δε μείωσε το ενδιαφέρον για τη δημιουργία ενός χώρου νομισματικής σταθερότητας.

Το 1977 παρουσιάστηκε μια νέα πρόταση για την Ο.Ν.Ε. από τον τότε πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Roy Jenkins. Η πρόταση αυτή υιοθετήθηκε σε πιο περιορισμένη μορφή και δρομολογήθηκε ως το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (Ε.Ν.Σ.) το Μάρτιο του 1979, με τη συμμετοχή των νομισμάτων όλων των χωρών της Ε.Ε. εκτός της λίρας.

2.2.3 Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (Ε.Ν.Σ.)

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, τον Ιούλιο του 1978, προετοίμασε το έδαφος για τη θέσπιση ενός βελτιωμένου νομισματικού συστήματος. Ακολουθώντας τις κατευθύνσεις του, το Συμβούλιο εξέδωσε, το Δεκέμβριο του 1978, έναν κανονισμό σχετικά με το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (Ε.Ν.Σ.). Ουσιαστικά και ενώ σε διεθνές επίπεδο, από το 1971, οι νομισματικές αρχές μιας χώρας δεν ήταν αναγκασμένες να επεμβαίνουν για να επηρεάσουν την ισοτιμία του νομίσματός τους, ο μηχανισμός του Ε.Ν.Σ. εισήγαγε για τα συμμετέχοντα νομίσματα την υποχρέωση, να περιορίζουν τις μεταξύ τους διακυμάνσεις μέσα σε ορισμένα στενά και καθορισμένα περιθώρια.

Στην αρχή το Ε.Ν.Σ. ήταν ένα **βελτιωμένο** «νομισματικό φίδι», πιο ευέλικτο και πιο αλληλέγγυο. Η μεγαλύτερη απόσταση μεταξύ δύο νομισμάτων του συστήματος ήταν πάντα 2,25%, όπως και στο φίδι (6% για ορισμένα ασθενή νομίσματα), αλλά οι συναλλαγματικές διακυμάνσεις ενός νομίσματος δεν υπολογίζονταν σχετικά με τα άλλα νομίσματα του χωρών, αλλά σχετικά με την Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα (ECU). Το ECU αποτελούνταν από ένα συνδυασμό των διαφόρων νομισμάτων, που το συνιστούσαν, του οποίου η αρχική σύνθεση είχε καθοριστεί βάσει αντικειμενικών κριτηρίων. Τα κριτήρια σχετίζονταν με την οικονομική βαρύτητα κάθε κράτους μέλους (ακαθάριστο εθνικό προϊόν, ενδοκοινοτικό εμπόριο, μερίδια συμμετοχής στο μηχανισμό βραχυπρόθεσμης νομισματικής συνδρομής). Το ECU χρησιμοποιήθηκε ως κοινός παρονομαστής, για τον υπολογισμό των συναλλαγματικών τιμών των κοινοτικών νομισμάτων.

Στην αρχή, υπήρξαν πολλαπλές ευθυγραμμίσεις νομισμάτων μέσα στο ευρωπαϊκό νομισματικό σύστημα (Ε.Ν.Σ.). Αλλά όταν έφτασε η ώρα των διαπραγματεύσεων για τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, το 1991, είχε ήδη αποδειχθεί η σημασία του πλαισίου συλλογικής πειθαρχίας στο νομισματικό πεδίο. Τα κράτη μέλη ήταν υποχρεωμένα να σεβαστούν τις συναλλαγματικές ισοτιμίες. Αυτό, στην αρχή, συνέβαλε στην καταπολέμηση του πληθωρισμού. Δυστυχώς, τα τελευταία χρόνια, το Ε.Ν.Σ. είχε μετατραπεί σε πραγματική ζώνη μάρκου, μέσα στην οποία η πειθαρχία επιβαλλόταν από τη γερμανική κεντρική τράπεζα, την Bundesbank. Αυτή η στρατηγική έδινε ικανοποιητικά αποτελέσματα μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '80. Από το 1990, όμως, δύο σημαντικά φαινόμενα άρχισαν να κλονίζουν την πειθαρχία μέσα στο Ε.Ν.Σ. Το πρώτο ήταν η πλήρης απελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίων μέσα στην Κοινότητα, η οποία ενίσχυσε τις κερδοσκοπικές δυνατότητες των χρηματοδοτικών ενδιάμεσων και

δεύτερον, η χρηματοδότηση της γερμανικής ενοποίησης, η οποία επιβάρυνε το γερμανικό προϋπολογισμό. Αλλά όμως, κανένα σύστημα νομισματικής συνεργασίας δεν μπορεί να λειτουργήσει σωστά, όταν το κράτος, που εκδίδει το νόμισμα αναφοράς, δεν μπορεί να εγγυηθεί τη σταθερότητά του. Τα υψηλά γερμανικά επιτόκια, οδήγησαν στη διατάραξη της λειτουργίας του Ε.Ν.Σ. Το μάθημα, που δίδαξε το Ε.Ν.Σ. ήταν ότι, η νομισματική οργάνωση ήταν χρήσιμη, αλλά χρειαζόταν καλύτερους μηχανισμούς.

2.3 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ Ο.Ν.Ε.

Η συνθήκη του Μάαστριχτ, που υπογράφηκε τον Φεβρουάριο του 1992, αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα προόδου για την Ευρώπη γενικότερα. Καθιέρωσε την οικονομική και κοινωνική συνοχή, ως έναν από τους βασικούς στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παράλληλα με την ενιαία αγορά και την Οικονομική και Νομισματική Ένωση.

Η οικονομική και κοινωνική συνοχή αποσκοπούσε ιδιαίτερα στη μείωση του χάσματος μεταξύ των διαφόρων περιοχών και στη μείωση της καθυστέρησης των πλέον μειονεκτικών περιοχών.

Η έμφαση στην οικονομική και κοινωνική συνοχή αντικατοπτρίζεται στη σημαντική αύξηση των οικονομικών πόρων για την κοινωνική πολιτική. Το πακέτο Delors II, Δεκέμβριος του 1992, διπλασίασε τους πόρους, που προορίζονταν για την πολιτική συνοχής για την περίοδο 1994-1999.

Ιδιαίτερα σημαντική ήταν και η δημιουργία του Ταμείου Συνοχής. Η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Ισπανία και η Πορτογαλία, οι οποίες αποτελούσαν κράτη με κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.) κάτω του 90 τοις εκατό του μέσου όρου της Ε.Ε. εκείνη την περίοδο, προβλεπόταν να λάβουν υποστήριξη για έργα στους τομείς των μεταφορών, των υποδομών, για την ενέργεια, τις τηλεπικοινωνίες και το περιβάλλον.

2.4 ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η πρώτη προσπάθεια για τη δημιουργία της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης (Ο.Ν.Ε.) έγινε στη σύνοδο κορυφής της Χάγης, με την έκθεση Werner (1969). Οι κρίσεις, που προκύπτουν από τη μη μετατρεψιμότητα του δολαρίου σε χρυσό τον Αύγουστο του 1971 και από την άνοδο των τιμών του πετρελαίου το 1972, ήταν ένα σοβαρό πλήγμα για το σχέδιο της Ο.Ν.Ε.. Παρά το γεγονός, ότι τα διάφορα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας την εποχή εκείνη αντέδρασαν στο πρόβλημα αυτό με διαφορετικές πολιτικές, σημειώθηκε πρόοδος στη σταθεροποίηση των σχέσεων

συναλλαγματικών ισοτιμιών μεταξύ των νομισμάτων τους, με βάση τη συμφωνία της Βασιλείας και τη σύσταση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Νομισματικής Συνεργασίας το 1973.

Η δεύτερη προσπάθεια για τη δημιουργία της Ο.Ν.Ε. (1979). Με τη σταθεροποίηση των σχέσεων συναλλαγματικών ισοτιμιών μεταξύ των νομισμάτων τους, με βάση τη συμφωνία της Βασιλείας, πολλές Ευρωπαϊκές χώρες άφησαν το "Ευρωπαϊκό σύστημα των περιορισμένων περιθωρίων διακύμανσης». Η δεύτερη προσπάθεια για τη δημιουργία της Ο.Ν.Ε. έγινε το 1979 με τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος (Ε.Ν.Σ.), που δημιουργούσε μια ζώνη νομισματικής σταθερότητας. Το σκεπτικό ήταν απλό, οι κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες των περισσότερων νομισμάτων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Ε.Κ.) είχαν αρνητικό αντίκτυπο στην εσωτερική συνοχή και τις επενδύσεις, καθώς και στο εμπόριο. Η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση οδήγησε σ] ένα φιλόδοξο πρόγραμμα για ενιαία αγορά και λιγότερο για την άμεση δημιουργία μιας νομισματικής ένωσης.

Η τρίτη απόπειρα για τη δημιουργία της Ο.Ν.Ε. (1989). Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (17.2.1986) εισήγαγε ένα νέο άρθρο (άρθρο 102α) της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Ε.Ο.Κ.) σχετικά με την Ο.Ν.Ε. και τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών σ' αυτόν τον τομέα, με ιδιαίτερη αναφορά στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (Ε.Μ.Σ.) και την ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Μονάδα (ΕCΥ).

Τον Ιούνιο του 1988, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε τη σταδιακή υλοποίηση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (Ο.Ν.Ε.) και ανέθεσε σε μια επιτροπή, υπό την προεδρία του Jacques Delors, τότε Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, να μελετήσει και να προτείνει τον τρόπο, που θα οδηγούσε στην υλοποίησή της.

Αποτέλεσμα των εργασιών της επιτροπής ήταν η «Έκθεση Delors», σύμφωνα με την οποία η οικονομική και νομισματική ένωση θα έπρεπε να επιτευχθεί σε τρία ξεχωριστά στάδια.

Πρώτο Στάδιο :

Με βάση την Έκθεση Delors, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε τον Ιούνιο του 1989, ότι το πρώτο στάδιο υλοποίησης της οικονομικής και νομισματικής ένωσης θα ξεκινούσε την 1η Ιουλίου 1990, ημερομηνία κατά την οποία καταργήθηκαν όλοι οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων ανάμεσα στα κράτη μέλη.

Πρόσθετες αρμοδιότητες εκχωρήθηκαν στην Επιτροπή των Διοικητών των Κεντρικών Τραπεζών των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Οι

αρμοδιότητες αυτές αφορούσαν στη διεξαγωγή διαβουλεύσεων και στην προώθηση του συντονισμού στον τομέα της νομισματικής πολιτικής των κρατών μελών, με στόχο την επίτευξη της σταθερότητας των τιμών.

Για την υλοποίηση του Δεύτερου και του Τρίτου Σταδίου ήταν απαραίτητη η αναθεώρηση της Συνθήκης, που αφορούσε στην ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Για το σκοπό αυτό συγκλήθηκε Διακυβερνητική Διάσκεψη για την Ο.Ν.Ε., η οποία πραγματοποιήθηκε το 1991.

Οι διαπραγματεύσεις κατέληξαν στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία εγκρίθηκε το Δεκέμβριο του 1991 και υπεγράφη στο Μάαστριχτ στις 7 Φεβρουαρίου 1992.

Δεύτερο Στάδιο :

Η ίδρυση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος (Ε.Ν.Ι.) την 1η Ιανουαρίου 1994 σηματοδότησε την έναρξη του Δεύτερου Σταδίου της Ο.Ν.Ε. και τη διάλυση της Επιτροπής των Διοικητών. Το Ε.Ν.Ι. δεν έφερε καμία ευθύνη για την άσκηση της νομισματικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αφού αυτή αποτελούσε αποκλειστικό δικαίωμα των εθνικών κυβερνήσεων.

Τα κύρια καθήκοντα του Ε.Ν.Ι. ήταν η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των κεντρικών τραπεζών, ο συντονισμός των νομισματικών πολιτικών, η ανάληψη των αναγκαίων προετοιμασιών για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (Ε.Σ.Κ.Τ.). η άσκηση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής και η δημιουργία ενιαίου νομίσματος, που θα υλοποιούνταν στο τρίτο και τελικό Στάδιο. Επιπλέον προσδιόρισε το κανονιστικό, οργανωτικό και υλικοτεχνικό πλαίσιο, που χρειαζόταν το Ε.Σ.Κ.Τ. για την άσκηση των καθηκόντων του κατά το Τρίτο Στάδιο.

Παράλληλα, επωμίστηκε τις προπαρασκευαστικές εργασίες για τις μελλοντικές νομισματικές και συναλλαγματικές σχέσεις ανάμεσα στη ζώνη του ευρώ και τις άλλες χώρες της Ε.Ε..

Τον Δεκέμβριο του 1996, το Ε.Ν.Ι. παρουσίασε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο την επιλεγθείσα σειρά σχεδίων για τα τραπεζογραμμάτια ευρώ, τα οποία επρόκειτο να τεθούν σε κυκλοφορία την 1η Ιανουαρίου 2002.

Προκειμένου να συμπληρώσει και να προσδιορίσει τις διατάξεις της Συνθήκης, που αφορούσαν στην Ο.Ν.Ε., το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε τον Ιούνιο του 1997 το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

Στις 2 Μαΐου 1998, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφάσισε ομόφωνα, ότι 11 κράτη μέλη πληρούσαν τα κριτήρια, που ήταν απαραίτητα για τη συμμετοχή στο

Τρίτο στάδιο της Ο.Ν.Ε. και την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος την 1η Ιανουαρίου 1999. Οι αρχικοί συμμετέχοντες ήταν το Βέλγιο, η Γερμανία, η Ισπανία, η Γαλλία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, οι Κάτω Χώρες, η Αυστρία, η Πορτογαλία και η Φινλανδία.

Τον Μάιο του 1998, οι υπουργοί Οικονομικών των κρατών μελών, που υιοθέτησαν το ενιαίο νόμισμα, συμφώνησαν, μαζί με τους διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών των εν λόγω κρατών μελών, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ε.Ν.Ι., ότι, για τον καθορισμό των αμετάκλητων τιμών μετατροπής σε ευρώ, θα χρησιμοποιούνταν οι τρέχουσες διμερείς κεντρικές ισοτιμίες των νομισμάτων των συμμετεχόντων κρατών μελών (στο πλαίσιο του Μ.Σ.Ι.).

Ο Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (Μ.Σ.Ι.) αποσκοπούσε στη δημιουργία ενός συστήματος μεταξύ των χωρών της ζώνης του ευρώ και των χωρών εκτός ζώνης ευρώ, που να εγγυάται τη σταθερότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας μεταξύ των διαφορετικών νομισμάτων τους, όταν ξεκίνησε το τρίτο στάδιο της οικονομικής και νομισματικής ένωσης την 1η Ιανουαρίου 1999.

Η συμφωνία θεσπίζει ένα σταθερό μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών, που αντικαθιστά το αρχικό Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα, μεταξύ του ευρώ και των εθνικών νομισμάτων των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), που δεν υιοθετούν το ευρώ αλλά συμμετέχουν στη συμφωνία.

Στόχος, είναι η αποφυγή των υπερβολικών διακυμάνσεων στις ισοτιμίες, που διαταράσσουν την ενιαία αγορά.

Η συμφωνία:

- Επιβεβαιώνει, ότι η συμμετοχή στον Μ.Σ.Ι. **είναι** προαιρετική για τις χώρες εκτός ευρώ με ρήτρα εξαίρεσης από το ενιαίο νόμισμα, αλλά προσθέτει ότι οι χώρες αναμένονται να συμμετέχουν.
- προβλέπει μια **κεντρική ισοτιμία** - η οποία συμφωνείται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.) και τη σχετική εθνική κεντρική τράπεζα - μεταξύ του ευρώ και κάθε συμμετέχοντος εθνικού νομίσματος. Η ισοτιμία μπορεί να παρουσιάζει διακύμανση της τάξης του 15 % είτε προς τα πάνω είτε προς τα κάτω.
- επιτρέπει την αυτόματη και απεριόριστη παρέμβαση από την Ε.Κ.Τ. και την εθνική κεντρική τράπεζα εάν παραβιαστεί το όριο του 15 %.

- θεσπίζει λεπτομερείς διαδικασίες για τη συμμετοχή μιας εθνικής κεντρικής τράπεζας της ζώνης του ευρώ σε κάθε παρέμβαση, για τις βραχυπρόθεσμες πιστωτικές διευκολύνσεις μεταξύ της Ε.Κ.Τ. και μιας εθνικής κεντρικής τράπεζας εκτός ζώνης του ευρώ, για την αποπληρωμή των εκκρεμών υπολοίπων πολύ βραχυπρόθεσμης χρηματοδότησης, για την παράταση οποιουδήποτε χρηματοδοτικού προγράμματος, για τη στενότερη συνεργασία συναλλαγματικής ισοτιμίας μεταξύ της Ε.Κ.Τ. και των εθνικών κεντρικών τραπεζών εκτός ζώνης του ευρώ και για τις πιθανές τροποποιήσεις των κεντρικών ισοτιμιών και των ορίων διακύμανσης 15 %.
- Η συμφωνία θα πρέπει να τροποποιείται κάθε φορά που συμμετέχει μια νέα εθνική κεντρική τράπεζα.

Στις 25 Μαΐου 1998 οι κυβερνήσεις των 11 συμμετεχόντων κρατών μελών διόρισαν τον Πρόεδρο, τον Αντιπρόεδρο και τα τέσσερα άλλα μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής της Ε.Κ.Τ.. Η Ε.Κ.Τ. και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες των συμμετεχόντων κρατών μελών αποτελούν το Ευρωσύστημα, το οποίο θα διαμορφώνει και προσδιορίζει την ενιαία νομισματική πολιτική κατά το Τρίτο Στάδιο της Ο.Ν.Ε..

Τρίτο Στάδιο

Το τρίτο και τελικό στάδιο της Ο.Ν.Ε ξεκίνησε την 1η Ιανουαρίου 1999 με τον αμετάκλητο καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών των νομισμάτων των 11 κρατών μελών, που συμμετείχαν αρχικά στη Νομισματική Ένωση και με την άσκηση ενιαίας νομισματικής πολιτικής υπό την ευθύνη της Ε.Κ.Τ.

Τα συμμετέχοντα κράτη μέλη έγιναν 12 με την είσοδο της Ελλάδας στο Τρίτο Στάδιο της Ο.Ν.Ε. την 1η Ιανουαρίου 2001. Η Σλοβενία έγινε το δέκατο τρίτο μέλος της ζώνης του ευρώ την 1η Ιανουαρίου 2007. Ακολούθησαν η Κύπρος και η Μάλτα ένα χρόνο αργότερα, η Σλοβακία την 1η Ιανουαρίου 2009, η Εσθονία την 1η Ιανουαρίου 2011, η Λεττονία την 1η Ιανουαρίου 2014 και η Λιθουανία την 1η Ιανουαρίου 2015. Οι κεντρικές τράπεζες των χωρών, που εντάχθηκαν στη ζώνη του ευρώ, έγιναν αυτόματα – από την ημέρα της ένταξης – μέλη του Ευρωσυστήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ

3.1 ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΙ ΘΕΣΜΟΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

3.1.1 Ευρωομάδα (eurogroup)

Η Ευρωομάδα είναι ένα άτυπο όργανο, όπου οι υπουργοί των κρατών μελών της ζώνης του ευρώ συζητούν ζητήματα σχετικά με τις κοινές τους ευθύνες, όσον αφορά στο ευρώ.

Τα κύρια καθήκοντά της είναι η διασφάλιση του στενού συντονισμού των οικονομικών πολιτικών μεταξύ των κρατών μελών της ζώνης του ευρώ. Αποβλέπει επίσης στην προώθηση των συνθηκών για μια ισχυρότερη οικονομική ανάπτυξη. Η Ευρωομάδα είναι επί πλέον αρμόδια για την προετοιμασία των συνόδων κορυφής.

Η Ευρωομάδα συνεδριάζει συνήθως μια φορά το μήνα, πριν από τη σύνοδο του Συμβουλίου Οικονομικών και Δημοσιονομικών Υποθέσεων. Ο επίτροπος για τις οικονομικές και νομισματικές υποθέσεις και ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας συμμετέχουν επίσης στις συνεδριάσεις της Ευρωομάδας.

Η πρώτη άτυπη σύνοδος των υπουργών οικονομικών των χωρών της ευρωζώνης πραγματοποιήθηκε στις 4 Ιουνίου 1998 στο Château του Senningen στο Λουξεμβούργο.

Η Ομάδα "Ευρωομάδα" (Euroworking group) είναι ένα προπαρασκευαστικό όργανο, συγκροτούμενο από τους εκπροσώπους των κρατών μελών της ευρωζώνης στην Οικονομική και Δημοσιονομική Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και δρα επικουρικά στην Ευρωομάδα κατά την προετοιμασία των συζητήσεων των υπουργών.

Συνεδριάζει συνήθως μια φορά το μήνα πριν από τις συνόδους της Ευρωομάδας.

3.1.2 Ε.Κ.Τ.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.) είναι η κεντρική τράπεζα των 19 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που έχουν υιοθετήσει το ευρώ. Βασικό καθήκον της είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών στη ζώνη του ευρώ και, ως εκ τούτου, η διαφύλαξη της αγοραστικής δύναμης του ενιαίου νομίσματος.

Η Ε.Κ.Τ. είναι ένα από τα επίσημα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. και αποτελεί τον πυρήνα του Ευρωσυστήματος, καθώς και του Ενιαίου Εποπτικού Μηχανισμού για την τραπεζική εποπτεία.

Το Διοικητικό Συμβούλιο είναι το βασικό όργανο λήψης αποφάσεων της Ε.Κ.Τ. και απαρτίζεται από τα έξι μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής και τους διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών των 19 χωρών της ζώνης του ευρώ.

Τα καθήκοντα της Ε.Κ.Τ. είναι :

- η χάραξη και η εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής για τη ζώνη του ευρώ,
- η διενέργεια πράξεων συναλλάγματος,
- η κατοχή και η διαχείριση των επίσημων συναλλαγματικών διαθεσίμων των χωρών της ζώνης του ευρώ (διαχείριση χαρτοφυλακίων),
- η προώθηση της ομαλής λειτουργίας των συστημάτων πληρωμών.
- η έκδοση τραπεζογραμματίων (Η Ε.Κ.Τ. διατηρεί το αποκλειστικό δικαίωμα να εγκρίνει την έκδοση τραπεζογραμματίων εντός της ζώνης του ευρώ).
- η καταγραφή και δημοσίευση στατιστικών στοιχείων (σε συνεργασία με τις Εθν.Κ.Τ., η Ε.Κ.Τ. συλλέγει τις στατιστικές πληροφορίες, που είναι αναγκαίες για την εκπλήρωση των καθηκόντων του Ε.Σ.Κ.Τ., είτε από τις εθνικές αρχές είτε απευθείας από οικονομικούς φορείς)
- η τήρηση και εποπτεία της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας (συμβάλλει στην ομαλή άσκηση πολιτικών, που προωθούν οι αρμόδιες αρχές αναφορικά με την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων και τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος).
- η συνεργασία σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο διατηρεί σχέσεις συνεργασίας με αντίστοιχα όργανα, οργανισμούς και φορείς εντός της Ε.Ε., αλλά και διεθνώς, σχετικά με τα καθήκοντα, που έχουν ανατεθεί στο Ευρωσύστημα).

Η Ε.Κ.Τ. εκδίδει αποφάσεις όσον αφορά στο γενικό πλαίσιο, εντός του οποίου λαμβάνονται οι εποπτικές αποφάσεις και εγκρίνει πλήρη σχέδια αποφάσεων, που προτείνει το Εποπτικό Συμβούλιο, βάσει της διαδικασίας μη διατύπωσης αντίρρησης.

Το Διοικητικό Συμβούλιο συνεδριάζει συνήθως δυο φορές το μήνα στην έδρα της Ε.Κ.Τ. στη Φρανκφούρτη της Γερμανίας. Το Διοικητικό Συμβούλιο αξιολογεί τις οικονομικές και νομισματικές εξελίξεις και λαμβάνει τις αποφάσεις του για τη νομισματική πολιτική, πάγια κάθε έξι εβδομάδες. Σε υπόλοιπες συνεδριάσεις του

συζητά κυρίως θέματα, που αφορούν σ' άλλα καθήκοντα και αρμοδιότητες της Ε.Κ.Τ. και του Ευρωσυστήματος. Προκειμένου να διασφαλιστεί, ότι τα καθήκοντα νομισματικής πολιτικής και τα άλλα καθήκοντα της Ε.Κ.Τ. διαχωρίζονται από τα καθήκοντα εποπτείας, το Διοικητικό Συμβούλιο πραγματοποιεί ξεχωριστές συνεδριάσεις.

Επιπλέον, η Ε.Κ.Τ. δημοσιεύει τακτικές αναφορές σχετικά με τις συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου για τη νομισματική πολιτική, οι οποίες είναι διαθέσιμες πριν από την ημερομηνία διεξαγωγής της επόμενης συνεδρίασης.

3.1.3 E.F.S.M., E.F.S.F., E.S.M.

Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (European Financial Stabilisation Mechanism – E.F.S.M.) ήταν ένα από τα πρώτα όργανα, που δημιούργησε από το Μάιο του 2010 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, για την αντιμετώπιση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Συγκεκριμένα, ο E.F.S.M. αποτέλεσε πρόγραμμα χρηματοδότησης έκτακτης ανάγκης, που βασίστηκε σε κεφάλαια, τα οποία αντλήθηκαν από τις χρηματοπιστωτικές αγορές, χρησιμοποιώντας τον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως εγγύηση.

Σε αντίθεση με τα ταμεία στήριξης, που ιδρύθηκαν στη συνέχεια (E.F.S.F. και E.S.M.), ο E.F.S.M. άντλησε τα χρήματά του από τις αγορές, με εγγύηση από τον Προϋπολογισμό της Ε.Ε., που αφορά στο σύνολο των χωρών της Ε.Ε. και όχι μόνο στα μέλη της ευρωζώνης.

Η απόφαση για τη χρήση του E.F.S.M. απαιτεί ενισχυμένη πλειοψηφία και όχι ομοφωνία των χωρών της Ε.Ε. και επομένως θα μπορούσε να παρακαμφθεί η αντίρρηση μιας ή και περισσότερων χωρών.

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (European Financial Stability Facility – E.F.S.F.) υπήρξε ένα όργανο ειδικού σκοπού (**special purpose vehicle**), το οποίο συστάθηκε από τα 27 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 9 Μαΐου του 2010, με στόχο τη διατήρηση της οικονομικής σταθερότητας στην Ευρώπη, με την παροχή οικονομικής βοήθειας προς τα κράτη της ευρωζώνης σε οικονομική δυσκολία.

Ο εν λόγω ευρωπαϊκός μηχανισμός είχε τη δυνατότητα να εκδίδει ομόλογα στην αγορά, με την υποστήριξη του Γερμανικού Γραφείου Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους, για να αυξήσει τα κεφάλαια που απαιτούνταν για την παροχή δανείων προς χώρες της

ευρωζώνης με οικονομικά προβλήματα. Είχε επίσης τη δυνατότητα να προχωρήσει σε αναδιάρθρωση των κεφαλαίων των τραπεζών ή να αγοράσει κρατικά ομόλογα. Η έκδοση των ομολόγων του έπρεπε να συνοδεύεται από εγγυήσεις, που παρέχονταν από τα κράτη μέλη της ευρωζώνης, ανάλογα με το μερίδιό τους στο καταβεβλημένο κεφάλαιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (Ε.Κ.Τ.).

Η διευκόλυνση δανεισμού από τον Ε.Φ.Σ.Φ. μπορούσε να γίνει κατόπιν αιτήματος υποστήριξης από ένα κράτος μέλος της ζώνης του ευρώ, που δεν ήταν πλέον σε θέση να δανειστεί από τις αγορές σε αποδεκτές τιμές. Προηγουμένως, ένα οικονομικό πρόγραμμα της χώρας θα έπρεπε να αποτελέσει αντικείμενο διαπραγμάτευσης με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ.), να είχε γίνει ομόφωνα αποδεκτό από το Eurogroup και να είχε υπογραφεί ένα σχετικό «μνημόνιο κατανόησης».

Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (European Stability Mechanism – Ε.Σ.Μ.) είναι ένα μόνιμο πρόγραμμα χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα 19 κράτη μέλη της Ευρωζώνης, το οποίο διαδέχθηκε το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης. Ο Ε.Σ.Μ. τέθηκε σε εφαρμογή τον Ιανουάριο του 2013, όταν επικυρώθηκε από τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης. Συνολικά το ταμείο του μηχανισμού προικοδοτήθηκε με 500 δις ευρώ, τα οποία έχει σχεδιαστεί να ανέλθουν στα 704 δις. ευρώ.

Ο Ε.Σ.Μ. μπορεί να δανείσει απευθείας τα κράτη μέλη. Μπορεί, επίσης, να αγοράσει χρέη τους είτε άμεσα, όταν εκδίδονται, είτε στη δευτερογενή αγορά. Επιπλέον, ο Ε.Σ.Μ. δύναται να υποστηρίξει τις τράπεζες άμεσα. Αυτή η υποστήριξη μπορεί να αφορά μια «ανακεφαλαιοποίηση», συνήθως παρέχοντας χρήματα σε αντάλλαγμα με συμμετοχή στη μετοχική σύνθεση.

Σε περίπτωση δανεισμού από τον Ε.Σ.Μ., οι πολιτικές, που η εμπλεκόμενη χώρα καλείται να ακολουθήσει, αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης κατά περίπτωση.

Η λήψη αποφάσεων στον Ε.Σ.Μ. γίνεται ομόφωνα από τα κράτη μετόχους, εκτός των περιπτώσεων έκτακτης ανάγκης, που επιτρέπεται να εκδοθεί απόφαση με το 85% της πλειοψηφίας των μεριδιούχων.

3.2 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Η δημιουργία της Ευρωζώνης στη δεκαετία του 1990 ήταν ένα πολιτικό εγχείρημα, το οποίο επήλθε ως φυσική κατάληξη των προσπαθειών δημιουργίας της ενιαίας αγοράς. Η δημιουργία βασίστηκε στην ονομαστική σύγκλιση, τα γνωστά ως κριτήρια του Μάαστριχτ : πληθωρισμός, έλλειμμα μικρότερο του 3%, μειούμενο χρέος, συναλλαγματική σταθερότητα και συγκλίνοντα μακροπρόθεσμα επιτόκια. Οι πολιτικοί τότε αγνόησαν την υφιστάμενη ακαδημαϊκή έρευνα, η οποία είχε επικεντρωθεί στο ερώτημα ποιές χώρες μπορούν να αποτελέσουν μια ενιαία νομισματική ζώνη. Υπήρχε σημαντική ακαδημαϊκή βιβλιογραφία της Βέλτιστης Περιοχής Κοινού Νομίσματος (Optimum Currency Area), που περιέγραφε τα κριτήρια, τα οποία πρέπει να πληρούν οι υποψήφιος χώρες μέλη.

Αποφεύχθηκε η δημιουργία μηχανισμού δημοσιονομικών μεταβιβάσεων, γεγονός που θα σήμαινε μεγαλύτερη πολιτική ενοποίηση. Ούτε έγινε προσπάθεια αύξησης της ομοιογένειας των οικονομιών, με κοινούς κανόνες για τις συντάξεις, τους μισθούς, τη φορολογία. Μάλιστα, στο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, δεν ενσωματώθηκαν παράγοντες, όπως η κατάσταση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, οι εξελίξεις του μοναδιαίου κόστους εργασίας και άλλων βασικών δεικτών, στους οποίους έκανε μνεία η Συνθήκη του Μάαστριχτ και αφορούν στη σύγκλιση της δομής των πραγματικών οικονομιών.

Αποτέλεσμα ήταν η Ευρωζώνη να λειτουργήσει με προφανείς ατέλειες. Η υπολανθάνουσα υπόθεση ήταν, ότι σε περίπτωση συστηματικών αποκλίσεων στο πεδίο της ανταγωνιστικότητας, η προσαρμογή θα ερχόταν αυτόματα μέσω της λειτουργίας των μηχανισμών της αγοράς και των τιμών. Αυτό αποδείχθηκε στην πράξη, ότι δεν επετεύχθη. Τουναντίον, μετά από 15 χρόνια λειτουργίας της Ευρωζώνης, δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα ένας ανταγωνιστικός Βορράς και ένας μη ανταγωνιστικός Νότος.

Το δεύτερο σοβαρό πρόβλημα, που εμφανίστηκε, ήταν ότι, από τους δύο στυλοβάτες της Ο.Ν.Ε., η Ε.Κ.Τ. λειτούργησε αποτελεσματικά, ενώ αντίθετα το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης δεν λειτούργησε, τόσο λόγω της μη ουσιαστικής επιβολής ποινών και της ελλιπούς παρακολούθησης, όσο και της ελαστικοποίησης των όρων του, πρωτίστως στις μεγάλες οικονομίες (Γαλλία, Γερμανία). Επιπλέον παρακάμφθηκε η Ρήτρα «μη διάσωσης» («No bail-out»), η οποία καθιστά παράνομο ένα μέλος να αναλάβει τα χρέη ενός άλλου, με ενδεχόμενο πλέον η

χρεοκοπία ενός κράτους μέλους να φέρει πιθανή κατάρρευση και σ' άλλες χώρες. Έτσι προέκυψε κατ' αρχήν δημοσιονομικό πρόβλημα σε πολλές χώρες.

Η σημερινή κρίση είναι και αποτέλεσμα των ανισοροπιών στην ανταγωνιστικότητα των χωρών, που αποτελούν τη Νομισματική Ένωση.

Στην Ιρλανδία το πρόβλημα ξεκίνησε από την κατάρρευση της αγοράς κατοικίας και την παροχή δανείων προς τους ιδιώτες. Η διάσωση των τραπεζών από το κράτος μετέτρεψε την τραπεζική κρίση σε κρίση δημόσιου χρέους. Στη Ισπανία, το πρόβλημα δεν είναι δημοσιονομικό. Πηγάζει από το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας, την υπερθέρμανση της αγοράς κατοικίας, τις μικρές αποταμιευτικές τράπεζες και το μεγάλο δανεισμό του ιδιωτικού τομέα. Στην Πορτογαλία το πρόβλημα πηγάζει από το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας, τον υπερβολικό δανεισμό των ιδιωτών, αλλά και τα μεγάλα ελλείμματα του κράτους. Στην Ελλάδα, η κρίση είναι δημοσιονομική αλλά πηγάζει και από την έλλειψη ανταγωνιστικότητας και προοπτικής απασχόλησης του ανθρώπινου δυναμικού της. Ο υπερδανεισμός και η υπερκατανάλωση του δημοσίου τροφοδότησε την υπερκατανάλωση του ιδιωτικού τομέα, συντηρώντας σημαντικά ελλείμματα στην ανταγωνιστικότητα και στην παραγωγικότητα. Το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του Α.Ε.Π. διογκώθηκε σημαντικά

Η κρίση στην Ευρωζώνη έφερε στην επιφάνεια το δίλημμα της επιθυμητής μορφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι περισσότερες χώρες, με προεξέχουσα τη Γερμανία, θεωρούν ότι η Ένωση πρέπει να παραμείνει ως μια, πιθανόν ενισχυμένη, διακυβερνητική συνεργασία. Γι' αυτό και από την αρχή της κρίσης στην Ευρωζώνη, η αντίδραση των ευρωπαϊκών πολιτικών ηγεσιών ήταν, ιδιαίτερα καθυστερημένη.

Η κρίση, που εκδηλώθηκε τους τελευταίους μήνες του 2009, αποκάλυψε μια σειρά από σημαντικές αδυναμίες στη συγκρότηση της ζώνης του ευρώ. Ο αρχικός σχεδιασμός της Ο.Ν.Ε. προέβλεπε μόνο την ενιαία νομισματική πολιτική και τους δημοσιονομικούς κανόνες, που περιλαμβάνονται στη Συνθήκη του Maastricht. Το μόνο μέσο αποτροπής των υπερβολικών ελλειμμάτων ήταν το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Η δημοσιονομική, η οικονομική και η χρηματοπιστωτική πολιτική εξακολουθούσαν να υπάγονται στην αρμοδιότητα των εθνικών κυβερνήσεων και των επιμέρους αρχών εποπτείας των τραπεζών.

Ουσιαστικά η αρχιτεκτονική της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης στηρίχθηκε στην προσδοκία, ότι το ευρώ θα προωθούσε την οικονομική ολοκλήρωση. Οι Ευρωπαίοι ηγέτες ήταν σίγουροι, ότι η βαθύτερη ολοκλήρωση θα οδηγούσε σταδιακά σε αυξημένο συγχρονισμό των οικονομικών κύκλων στις επιμέρους χώρες.

Μ' αυτόν τον τρόπο δεν θα είχαν τόση σημασία οι διαταραχές, που θα έπλητταν συγκεκριμένες χώρες. Επίσης, στο βαθμό, που οι επιμέρους οικονομίες θα εξακολουθούσαν να διαφέρουν ως προς τη διάρθρωσή τους, τα κράτη μέλη της ευρωζώνης θα ήταν σε θέση να αντιμετωπίσουν μια οικονομική ύφεση σε περίπτωση ασύμμετρων διαταραχών, χρησιμοποιώντας την εθνική δημοσιονομική πολιτική τους και μόνο, και όχι μια δημοσιονομική στήριξη από ένα κεντρικό προϋπολογισμό στη ζώνη του ευρώ.

Κατά τρίτον, η ύπαρξη του ευρώ θα ενίσχυε την ενιαία αγορά και θα δημιουργούσε μεγαλύτερη ευελιξία κόστους και τιμών, η οποία με τη σειρά της θα μείωνε το βάρος της προσαρμογής, σε περίπτωση οικονομικών διαταραχών, που ενδεχόμενα να θα έπλητταν επιμέρους χώρες.

Από τα παραπάνω διακρίνεται, ότι κατά τη δημιουργία της Ο.Ν.Ε., η λύση, που τελικά προτιμήθηκε, ήταν να δοθεί έμφαση σ' ένα πλαίσιο βασιζόμενο σε κανόνες και στην πειθαρχία της αγοράς, αντί της δημιουργίας ενός ολοκληρωμένου δημοσιονομικού πλαισίου. Προτιμήθηκε ο συντονισμός των εθνικών οικονομικών πολιτικών από μια κεντρικά ασκούμενη οικονομική διακυβέρνηση, που θα εκτεινόταν σ' όλες τις πτυχές της οικονομικής πολιτικής.

Αυτό που μας δίδαξε η παγκόσμια οικονομική κρίση τα τελευταία χρόνια είναι, ότι οι προσδοκίες που είχαν δημιουργηθεί, αποδείχθηκαν λανθασμένες. Η κρίση απέδειξε, ότι η νομισματική ενοποίηση και η ενδογενής σύγκλιση μέσω των εμπορικών συναλλαγών δεν επαρκούσαν για να προωθήσουν μόνες τους την εξομείωση των οικονομιών της ευρωζώνης και το συγχρονισμό των οικονομικών κύκλων στα επί μέρους κράτη μέλη.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ δυστυχώς παρέβλεψε ένα πολύ κρίσιμο στοιχείο των νομισματικών ενώσεων, ότι δηλαδή η ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων και η εξάλειψη του συναλλαγματικού κινδύνου, μπορούν να προκαλέσουν ενδογενείς ασύμμετρες οικονομικές διαταραχές. Η ελεύθερη κίνηση των κεφαλαίων επέτρεψε τις ροές κεφαλαίων από τις πλεονασματικές χώρες του πυρήνα, όπως η Γερμανία, προς χώρες - εισαγωγείς κεφαλαίων, όπως η Ισπανία και η Ελλάδα, ενώ η εκτιμώμενη εξάλειψη του συναλλαγματικού κινδύνου ενίσχυσε ακόμη περισσότερο αυτές τις ροές. Αυτές οι εισροές δημιούργησαν γρήγορη οικονομική μεγέθυνση στις χώρες υποδοχής των κεφαλαίων, με αναπόφευκτο επακόλουθο μια σοβαρή κρίση.

Η κρίση επίσης έδειξε, ότι τα χρηματοπιστωτικά συστήματα των χωρών της ευρωζώνης χαρακτηρίζονται από αλληλεξάρτηση, που αυξάνει τις πιθανότητες

μετάδοσης των δυσμενών επιδράσεων από τη μια χώρα στην άλλη. Οι οικονομικές ανισοροπίες και οι επιπτώσεις τους σε μια χώρα, επηρεάζουν και τις άλλες χώρες της νομισματικής ένωσης, προκαλώντας μετάδοση των προβλημάτων και απόκλιση αντί για σύγκλιση των οικονομικών και χρηματοπιστωτικών συνθηκών.

Όσο μάκραινε η κρίση, η νομισματική ένωση κατακερματιζόταν όλο και περισσότερο μεταξύ των χωρών της περιφέρειας και των χωρών του πυρήνα. Ο κατακερματισμός των χρηματοπιστωτικών αγορών στη ζώνη του ευρώ ήταν πλέον τόσο σοβαρός, ιδίως στις αρχές του 2012, ώστε οι επενδυτές αμφισβητούσαν το μέλλον του ευρώ. Οι φόβοι για πιθανή διάλυση της ζώνης του ευρώ πυροδοτούσαν εκροές κεφαλαίων από την περιφέρεια προς τον πυρήνα. Οι ροές αυτές, ώθησαν τα επιτόκια δανεισμού προς τα πάνω στις ευάλωτες χώρες και προς τα κάτω στις χώρες του πυρήνα.

Οι οικονομικές και χρηματοπιστωτικές δυσχέρειες, που αντιμετωπίζουν σήμερα αρκετά κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ και ο υψηλός βαθμός αλληλεξάρτησης και διάχυσης των δυσμενών επιδράσεων μεταξύ των χωρών της ευρωζώνης, έχουν καταστήσει σαφές, ότι η οικονομική και χρηματοπιστωτική σταθερότητα είναι ένα ζωτικό θέμα κοινού συμφέροντος, για το οποίο πρέπει να είναι κοινή και η ευθύνη. Αυτό υπογραμμίζει την ανάγκη για πιο συλλογικές λύσεις πολιτικής στη ζώνη του ευρώ.

3.3 Η ΝΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Η Ευρωζώνη επεξεργάζεται το τελευταίο διάστημα ένα σχέδιο οριστικής επίλυσης των προβλημάτων σε τρία μέτωπα. Πρώτον, ισχυρότερη εποπτεία του χρηματοοικονομικού τομέα, δεύτερον, πιο συνεκτική δημοσιονομική πολιτική και τρίτον, πολιτικές, που στόχο έχουν την αύξηση της ανταγωνιστικότητας και την ενδυνάμωση των κοινών πολιτικών σε εργασιακό, συνταξιοδοτικό ή φορολογικό επίπεδο.

Προς το παρόν, δε διαβλέπετε η δημιουργία μηχανισμού μόνιμων δημοσιονομικών μεταβιβάσεων από τις πλούσιες και ανταγωνιστικές χώρες του Βορρά προς τις λιγότερο ανταγωνιστικές χώρες του Νότου.

Μετά την κρίση και αρχής γενομένης από την ελληνική κρίση χρηματοδότησης του 2009-10, το σύστημα διακυβέρνησης άλλαξε. Το σύστημα έγινε **πολυπλοκότερο**.

Οι βασικότερες τροποποιήσεις του παρατίθενται παρακάτω :

- τροποποιήθηκε το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (Σ.Σ.Α., 1997, 2005) με μια δέσμη οδηγιών και ένα κανονισμό (six-pack),

- ιδρύθηκαν νέοι μηχανισμοί στήριξης κρατών μελών (αρχικά το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοδοτικής Σταθερότητας (E.F.S.F.), σήμερα ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (E.M.Σ., E.S.M.),
- υιοθετήθηκε ένα «δημοσιονομικό σύμφωνο» (Fiscal Compact),
- εντάθηκε η οικονομική συνεργασία (και αμοιβαία εποπτεία) σε ζητήματα γενικότερης οικονομικής πολιτικής (Euro-Plus-Pact και διαδικασία εποπτείας μακροοικονομικών ανισορροπιών), που όμως παραμένει πιο χαλαρή,
- ενισχύθηκε η κεντρική εποπτεία των εθνικών προϋπολογισμών (two-pack) και
- τροποποιήθηκαν οι κανονισμοί των διαρθρωτικών ταμείων, ώστε να συνάδουν προς τη νέα λογική.

Το νέο σύστημα αμοιβαίας εποπτείας διαφέρει σημαντικά από το προηγούμενο. Όσον αφορά στη δημοσιονομική πτυχή, γίνεται **πιο δεσμευτικό** και συνδυάζεται με **αυστηρότερες κυρώσεις και ευκολότερες διαδικασίες επιβολής** τους.

Ταυτόχρονα διευρύνθηκε σημαντικά το αντικείμενο της εποπτείας. Κάθε κράτος μέλος αξιολογείται με βάση ένα κατάλογο δεικτών για την εξέλιξη των αγορών, των πιστώσεων προς τον ιδιωτικό τομέα, της ανεργίας, του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, του κόστους, των τιμών. Ουσιαστικά διαμορφώθηκαν στην Ε.Ε. και Ευρωζώνη δυο διακριτά αλλά αλληλένδετα πεδία συνεργασίας. Το ένα αφορά στη δημόσια οικονομία και το άλλο στην ευρύτερη οικονομική και κοινωνική πολιτική.

Το νέο σύστημα εποπτείας λειτουργεί και προληπτικά, καθώς τα διάφορα προγράμματα, που είναι **υποχρεωμένα** να καταρτίζουν τα κράτη μέλη, προηγούνται των εθνικών προϋπολογισμών και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την κατάρτιση του ετήσιου προϋπολογισμού.

Ο Ε.Μ.Σ. συμπληρώνει τα νέα μέτρα, που ισχύουν στην Ε.Ε. και τη Ζώνη του Ευρώ, για τη δημοσιονομική πειθαρχία και τον αποτελεσματικότερο συντονισμό της οικονομικής πολιτικής των κρατών μελών. Είναι ένας δημόσιος χρηματοδοτικός θεσμός, περίπου όπως το Δ.Ν.Τ. Εξουσιοδοτήθηκε με διεθνή σύμβαση να δανείζει μια χώρα, που αδυνατεί πλέον να δανειστεί απευθείας από τις διεθνείς αγορές με ανεκτά επιτόκια και βρίσκεται στα πρόθυρα χρεοκοπίας. Αλλά, όποιο κράτος ζητήσει βοήθεια, θα τη λάβει, εφόσον δεχτεί να εφαρμόσει ένα πρόγραμμα διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και διατηρήσιμης δημοσιονομικής εξυγίανσης.

Το νέο πλαίσιο της δημοσιονομικής πειθαρχίας διαμορφώθηκε με μια ολόκληρη σειρά οδηγιών, κανονισμών και διακρατικών συμφωνιών :

- Κάθε κράτος μέλος θεσμοθετεί και τηρεί τον κανόνα του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού («χρυσός κανόνας»). Αυτή είναι η σπουδαιότερη καινοτομία του Δημοσιονομικού Συμφώνου. Τα κράτη μέλη πρέπει να υιοθετήσουν κανόνες αυξημένης ισχύος, που περιορίζουν το διαρθρωτικό έλλειμμα των προϋπολογισμών στο 0,5% του Α.Ε.Π. (golden rule). Ως προς τα χρέη, οι χώρες, που έχουν λόγο χρέους προς Α.Ε.Π. άνω του 60%, οφείλουν να μειώνουν το υπερβάλλον χρέος κατά 1/20 κάθε χρόνο. Αν δεν επιτυγχάνεται αυτό, τότε επιβάλλεται πρόστιμο 0,2% του Α.Ε.Π. και ταυτόχρονα διακόπτεται η χορήγηση πόρων από τα ευρωπαϊκά ταμεία. Προσωρινές αποκλίσεις από τον «κανόνα του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού» επιτρέπονται μόνο σε εξαιρετικές περιστάσεις ή όταν παρουσιάζεται σοβαρή κάμψη των οικονομικών δραστηριοτήτων. Μεγαλύτερα ελλείμματα επιτρέπονται σε χώρες, των οποίων το χρέος βρίσκεται κάτω από το όριο αναφοράς 60%.
- Κάθε κράτος μέλος θέτει μεσοπρόθεσμους στόχους. Το Μεσοπρόθεσμο θα πρέπει να είναι συμβατό με τους γενικούς προσανατολισμούς οικονομικής πολιτικής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, που προηγούνται και αποτελούν την κατάληξη μιας άλλης διαδικασίας. Θα προβλέπει, μεταξύ άλλων ενδεικτικούς ή δεσμευτικούς στόχους για τα ελλείμματα ή πλεονάσματα της γενικής κυβέρνησης και δεσμευτικές ανώτατες δαπάνες των Υπουργείων.
- Κάθε κράτος μέλος εφαρμόζει πολιτικές, που οδηγούν σε διατηρήσιμα αποτελέσματα.
- Εθνικός νόμος θα πρέπει να προβλέπει μηχανισμό αυτόματης διόρθωσης τυχόν αποκλίσεων από δημοσιονομικούς στόχους. Το δημοσιονομικό σύμφωνο ενισχύει τις διαδικασίες συμμόρφωσης, υποχρεώνοντας τα κράτη μέλη να καθιερώσουν αυτόματους διορθωτικούς μηχανισμούς, σε περίπτωση απόκλισης από το ποσοτικό όριο.
- Ο προϋπολογισμός θα υπόκειται σε προληπτική εποπτεία και έλεγχο μέσα από την πολύπλοκη διαδικασία του «ευρωπαϊκού εξαμήνου». Η διαδικασία αυτή έχει ως στόχο να εμποδίσει τη μετάδοση σ' άλλα κράτη μέλη των συνεπειών, που προέρχονται από χώρες μέλη με «κακοσχεδιασμένες» εθνικές πολιτικές. Η δημιουργία του ευρωπαϊκού εξαμήνου σημαίνει, ότι τα κράτη μέλη της Ε.Ε. θα ξεκινούν κάθε χρόνο έναν εκ των προτέρων συντονισμό των δημοσιονομικών και οικονομικών πολιτικών τους, προκειμένου να διασφαλισθεί η συμβατότητά τους

τόσο με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης όσο και με τη στρατηγική «Ευρώπη 2020». Το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο λειτουργεί στη βάση ενός εξαμηνιαίου κύκλου, που αρχίζει κάθε χρόνο τον Ιανουάριο, όταν η Επιτροπή δημοσιεύει την Έκθεση για την Ετήσια Ανάπτυξη. Η αξιολόγηση γίνεται με βάση ένα κατάλογο δεικτών.

- Η πορεία εκτέλεσης των προϋπολογισμών θα ελέγχεται στενότερα από την Επιτροπή, με την οποία η κυβέρνηση θα βρίσκεται σε μια συνεχή διαδικασία διαβούλευσης. Επομένως, καθιερώνονται διάφορα προληπτικά μέτρα, προκειμένου να αποφευχθούν μεγάλες αποκλίσεις από τους συμφωνημένους στόχους. Αν η δημοσιονομική εξέλιξη αποκλίνει από τα όρια, που έχουν συμφωνηθεί για την αύξηση των δημόσιων δαπανών σ' ένα κράτος μέλος, το τελευταίο θα καλείται να υποβάλει νέο σχέδιο δαπανών και σε περίπτωση που δεν γίνονται οι απαραίτητες διορθώσεις, θα επιβάλλονται κυρώσεις.
- Τα συμβαλλόμενα κράτη μέλη, που υπόκεινται σε διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος, θα πρέπει να συμφωνούν με την Επιτροπή «πρόγραμμα δημοσιονομικής και οικονομικής εταιρικής σχέσης», που θα περιλαμβάνει και λεπτομερή προγράμματα διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, ώστε να διασφαλισθεί μια διαρκής μείωση υπερβολικών ελλειμμάτων. Η εφαρμογή τους θα υλοποιείται με βάση τους ετήσιους προϋπολογισμούς. Προβλέπεται όμως και καθεστώς «ενισχυμένης εποπτείας», για όσα κράτη μέλη προσφεύγουν στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης.
- Ο εθνικός προϋπολογισμός θα πρέπει να ελέγχεται από ανεξάρτητες εθνικές αρχές. Τέτοιες αρχές είναι τα λεγόμενα «δημοσιονομικά συμβούλια» και ειδικά Γραφεία Προϋπολογισμού, που υπάγονται στα εθνικά κοινοβούλια και όχι στην εκτελεστική εξουσία.
- Κάθε χώρα θα υπάγεται σε καθεστώς «ενισχυμένης εποπτείας» όταν προσφεύγει στη χρηματοδοτική στήριξη του Ε.Μ.Σ. Ο κανονισμός (Ε.Ε.) αριθ. 472 / 2013 για την ενίσχυση της οικονομικής και δημοσιονομικής εποπτείας των κρατών μελών στη Ζώνη του Ευρώ προβλέπει στο άρθρο 14 ότι *«Τα κράτη μέλη παραμένουν υπό εποπτεία μετά το πρόγραμμα, εφόσον δεν έχει εξοφληθεί τουλάχιστον το 75 % της χρηματοδοτικής συνδρομής. που έχει ληφθεί από ένα ή περισσότερα άλλα κράτη μέλη, τον ΕΜΧΣ, τον ΕΜΣ ή το ΕΤΧΣ. Το Συμβούλιο, μετά από πρόταση της Επιτροπής, μπορεί να παρατείνει τη διάρκεια της άσκησης εποπτείας μετά το*

πρόγραμμα σε περίπτωση που εξακολουθεί να υπάρχει κίνδυνος για τη δημοσιονομική βιωσιμότητα του οικείου κράτους μέλους. Η πρόταση της Επιτροπής θεωρείται, ότι έχει εγκριθεί από το Συμβούλιο, εκτός αν το Συμβούλιο αποφασίσει με ειδική πλειοψηφία να την απορρίψει μέσα σε 10 ημέρες από την έγκρισή της από την Επιτροπή».

- Προβλέπεται η σύναψη μνημονίου συνεννόησης γενικά για κάθε δάνειο, που θα χορηγείται από τον Ε.Μ.Σ. Ο Ε.Μ.Σ. «θα κινητοποιεί πόρους και θα προσφέρει στήριξη για τη σταθεροποίηση υπό αυστηρούς όρους οικονομικής πολιτικής». Επίσης «οι όροι οικονομικής πολιτικής μπορούν να επεκτείνονται από ένα μακροοικονομικό πρόγραμμα προσαρμογής έως μια διαρκή δέσμευση για το σεβασμό προκαθορισμένων όρων στήριξης». Ο Ε.Μ.Σ. «μπορεί να αναθέτει στην Επιτροπή, σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.) και, όπου κριθεί αναγκαίο, με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ.) να διαπραγματεύεται ένα ιδιαίτερο μνημόνιο συνεννόησης, το οποίο θα καθορίζει λεπτομερώς τους όρους οικονομικής πολιτικής».
- Καθιερώθηκε η «διαδικασία υπερβολικών ανισορροπιών» για την έγκαιρη αντιμετώπιση μακροοικονομικών ανισορροπιών, που μπορεί να αποτυπώνονται στο εξωτερικό ισοζύγιο και άλλα οικονομικά μεγέθη. Αφετηρία ήταν τα συνεχή προβλήματα, που προκύπτουν από μεγάλες και κατά περίπτωση διευρυνόμενες διαφορές στην ανταγωνιστικότητα των εθνικών οικονομιών και σ' άλλα μακροοικονομικά μεγέθη. Οι δημοσιονομικές ανισορροπίες υποκρύπτουν βαθύτερα προβλήματα. Επομένως, η εποπτεία έπρεπε να επεκταθεί σε μακροοικονομικά θέματα. Όπως έδειξαν οι περιπτώσεις της Ιρλανδίας και της Ισπανίας δεν αρκούν δημοσιονομικοί περιορισμοί, για να προληφθούν ή αποφευχθούν δυσκολίες αναχρηματοδότησης ή χρεοκοπίας. Και οι δύο χώρες είχαν χαμηλό λόγο χρέους, αλλά οι υποκείμενες ανισορροπίες οδήγησαν σε γρήγορη αύξησή του. Ο κανονισμός 1176/2011 (ανήκει στο λεγόμενο six - pack) καθιερώνει ένα σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης με βάση συγκεκριμένους δείκτες (ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, μερίδιο των εξαγωγών στις αγορές, μοναδιαίο κόστος εργασίας κ.α.). Το Συμβούλιο μετά από σύσταση της Επιτροπής θα μπορεί να καλέσει τα κράτη μέλη να λάβουν διορθωτικά μέτρα σ' ένα πρώιμο στάδιο, πριν οι διαφορές πάρουν διαστάσεις. Για τις χώρες της Ζώνης του Ευρώ καθιερώνει ισχυρότερο μηχανισμό συμμόρφωσής τους, καθώς προβλέπεται μια έντοκη κατάθεση ενός ποσού, αν δεν συμμορφώνονται προς τις συστάσεις.

Επίσης, καθιερώνει τη λεγόμενη διαδικασία *αντίστροφης πλειοψηφίας*, που κάνει δυσχερέστερη τη διακοπή της διαδικασίας από μια ομάδα χωρών.

- Είχε προηγηθεί το Euro-Plus-Pact για την ενίσχυση της συνεργασίας σε θέματα οικονομικής πολιτικής, που όμως παραμένουν στην αρμοδιότητα των κρατών μελών (εισοδηματική πολιτική, εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση, μετάβαση σ' ένα σύστημα ευελιξίας και ασφάλειας). Οι κύριοι στρατηγικοί στόχοι είναι να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα των οικονομιών και η απασχόληση των νέων, αλλά και η διατηρησιμότητα των δημόσιων οικονομικών. Πρόκειται για πολιτικές δεσμεύσεις των κρατών μελών της Ζώνης του Ευρώ και μερικών άλλων εκτός αυτής. Μ' άλλα λόγια εφαρμόζεται η «ανοιχτή μέθοδος συντονισμού».
- Προβλέπεται εμπλοκή του Δ.Ν.Τ. σε αμιγώς ενωσιακούς κανονισμούς.
- Η νέα «αιρεσιμότητα» στα Διαρθρωτικά ταμεία. Η συνεισφορά των διαρθρωτικών ταμείων στις προσπάθειες για ανάκαμψη δεν πρέπει να υποτιμάται. Η αιρεσιμότητα («βοήθεια υπό όρους») στην πολιτική συνοχής (των διαρθρωτικών ταμείων) και ειδικά όσον αφορά στη σύνδεσή τους με προγράμματα οικονομικής προσαρμογής σε χώρες που θα προσφεύγουν στον Ε.Μ.Σ. μπορεί να χειροτερεύσει την κατάσταση σε χώρες που αντιμετωπίζουν προβλήματα, εφόσον υποχρεούνται να διαγράψουν επενδυτικά προγράμματα και μάλιστα σε περιόδους κρίσης. Εκτός τούτου, η μακροοικονομική αιρεσιμότητα, σε σχέση με τα διαρθρωτικά ταμεία, έρχεται σε αντίθεση με την αποστολή των ταμείων, που είναι μεταξύ άλλων να μειώσουν τις περιφερειακές ανισότητες στην Ευρώπη. Η αξιοποίησή τους θα στηρίζεται στα *Σύμφωνα Εταιρικής Σχέσης (Σ.Ε.Σ.)*. Αλλά:
 - Σε περίπτωση, που το κράτος μέλος λαμβάνει οικονομική ενίσχυση από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (Ε.Μ.Σ.), σε σύνδεση με προγράμματα οικονομικής προσαρμογής, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα δύναται να αναθεωρεί τα Σ.Ε.Σ. και τα Επιχειρησιακά Προγράμματα, χωρίς πρόταση των κρατών μελών, δηλαδή μονομερώς.
 - Η Επιτροπή θα έχει άμεση δυνατότητα συμμετοχής στη διαχείριση των προγραμμάτων, χωρίς προηγούμενη συγκατάθεση των κρατών μελών, αν αυτά έχουν στηριχθεί από το Ε.Μ.Σ.
 - Η εκταμίευση θα εξαρτάται από την επίτευξη των στόχων των Εθνικών Προγραμμάτων Μεταρρυθμίσεων και από την εκπλήρωση όρων

μακροοικονομικής πολιτικής, που θα διαμορφώνονται στο πλαίσιο άλλων διαδικασιών. Η απόκλιση θα μπορεί να οδηγεί σε αναστολή ή ακύρωση της χρηματοδότησης.

- Η αποδέσμευση πόρων θα εξαρτάται από «εκ των προτέρων όρους», που θα πρέπει να εκπληρώνονται πριν από την πρώτη εκταμίευση, προκειμένου να εξασφαλισθεί η αποτελεσματική αξιοποίησή τους και «εκ των υστέρων όρους», δηλαδή από τις επιδόσεις κατά την εφαρμογή των Σ.Ε.Σ., από τις οποίες θα εξαρτώνται οι συμπληρωματικές εκταμιεύσεις. Τα παραπάνω ενισχύουν τις δυνατότητες της Επιτροπής να επιβάλλει τη συμμόρφωση των κρατών μελών σε κοινούς στόχους.
- Νέα διαδικασία επιβολής κυρώσεων. Το δημοσιονομικό σύμφωνο διευκολύνει την έναρξη και εξέλιξη μιας διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος σε βάρος ενός κράτους μέλους. Καθιερώνει την αρχή της αντίστροφης πλειοψηφίας για τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης, αν επιχειρηθεί να διακοπεί η διαδικασία σε περίπτωση μη συμμόρφωσης κράτους μέλους με τις συστάσεις. Κάθε κράτος μέλος μπορεί να προσφύγει στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, αν εκτιμά, ότι άλλο κράτος δεν τηρεί τις δεσμεύσεις του συμφώνου. Αν το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο συμφωνήσει, μπορεί να επιβάλει κύρωση έως το 0,1% του Α.Ε.Π. του μη συμμορφούμενου κράτους. Κατά ενδιαφέροντα τρόπο, δεν αποφασίζουν τελικά οι πολιτικοί του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, αλλά μια ανεξάρτητη αρχή, για την επιβολή κυρώσεων, σε αντίθεση με ότι προβλέπει το Σ.Σ.Α. Μ' αυτόν τον τρόπο ευελπιστούν στην αύξηση της αξιοπιστίας του συστήματος πειθάρχησης και κυρώσεων. Όμως οι κυρώσεις μόνο για την περίπτωση που οι κυβερνήσεις δεν καθιερώνουν το όριο του 0,5% και όχι σε περίπτωση που δεν το τηρούν.

Αυτές είναι οι κύριες κατευθυντήριες οδηγίες που εξέδωσε η Ε.Ε. για την καλύτερη λειτουργία της. Αυτά πρέπει να ακολουθήσουν τα κράτη μέλη για να μπορέσει η Ευρωζώνη να βγει από την κρίση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΙΝΑΙ Η ΕΥΡΩΖΩΝΗ ΑΡΙΣΤΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

4.1 ΘΕΩΡΙΕΣ ΑΡΙΣΤΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Η συμμετοχή μιας χώρας σε μια νομισματική περιοχή συνεπάγεται όφελος αλλά και κόστος. Το όφελος προκύπτει από την εξάλειψη της αβεβαιότητας, που δημιουργούν οι διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών και καλείται όφελος νομισματικής αποτελεσματικότητας. Το κόστος προκύπτει από τη συρρίκνωση του πλήθους των μέσων – εργαλείων, που είναι διαθέσιμα για την ταυτόχρονη εξισορρόπηση του εσωτερικού και του εξωτερικού τομέα κάθε εθνικής οικονομίας και καλείται κόστος οικονομικής ευστάθειας. Τα κριτήρια για τον ακριβή προσδιορισμό του οφέλους και του κόστους υποδεικνύονται από τη θεωρία των άριστων νομισματικών περιοχών και τις διάφορες εκδοχές της.

Ως Βέλτιστη Νομισματική Περιοχή ορίζεται η γεωγραφική περιοχή, στην οποία υπάρχει ένα κοινό νόμισμα ή εναλλακτικά διάφορα νομίσματα, των οποίων όμως οι συναλλαγματικές ισοτιμίες είναι αμετάκλητα σταθερές. Το κοινό νόμισμα ή τα διάφορα νομίσματα κυμαίνονται από κοινού έναντι άλλων νομισμάτων. Τα σύνορα της Βέλτιστης Νομισματικής Περιοχής ορίζονται από τις χώρες, που επιλέγουν να υιοθετήσουν το κοινό νόμισμα ή τις σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες. Ο όρος «βέλτιστη» καθορίζεται από τις ιδιότητες, οι οποίες πρέπει να πληρούνται από τις χώρες, που συμμετέχουν στην ένωση.

Περιγραφικά τα σημαντικότερα κριτήρια είναι :

- **Η κινητικότητα της εργασίας και των υπόλοιπων συντελεστών παραγωγής**

Ο Mundell ήταν ο πρώτος, ο οποίος ανέφερε την κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής ως βασικό κριτήριο. Ο Mundell υποστηρίζει, ότι απαραίτητο χαρακτηριστικό για την ύπαρξη κοινού νομίσματος είναι ο υψηλός βαθμός κινητικότητας των παραγωγικών συντελεστών. Πιο συγκεκριμένα τονίζει, πως το καθεστώς σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών είναι καλύτερο για περιοχές, στις οποίες υπάρχει υψηλή κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής, ενώ αντιθέτως το καθεστώς κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών ενδείκνυται για περιοχές, στις οποίες δεν παρατηρείται αυτό το φαινόμενο.

Η κινητικότητα της εργασίας, σύμφωνα με τον Gordon, συνεπάγεται ορισμένα κόστη, όπως το κόστος επανένταξης σε μια χώρα ή μετανάστευσης, χωρίς να καταφέρνει ν' αντιμετωπίσει αποτελεσματικά και από μόνη της τις εξωτερικές διαταραχές. Αντίθετα, επικρατεί η άποψη, ότι η κινητικότητα του κεφαλαίου μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικότερα για την αντιμετώπισή τους.

Η ύπαρξη υψηλής ολοκλήρωσης στην αγορά παραγωγικών συντελεστών μεταξύ μιας ομάδας χωρών οδηγεί σε μείωση της ανάγκης για αυξομειώσεις των πραγματικών τιμών και της ονομαστικής συναλλαγματικής ισοτιμίας. Σκοπός των αυξομειώσεων αυτών είναι η αντιμετώπιση των εσωτερικών και εξωτερικών διαταραχών, οι οποίες όμως εξαλείφονται μέσω της κινητικότητας. Η ελεύθερη κίνηση των συντελεστών παραγωγής επιτρέπει την αναδιανομή τους ανάμεσα σε χώρες με δεσμούς εμπορίου και αποτελεί έναν αποτελεσματικό τρόπο ενίσχυσης των ήδη υπάρχουσών σχέσεων, προωθώντας παράλληλα την κοινωνική ευημερία και την ανταγωνιστικότητα.

Ο μηχανισμός, ο οποίος λειτουργεί, έχει ως βάση την απόλυτα ελεύθερη κίνηση των συντελεστών παραγωγής, έτσι ώστε, όταν μια χώρα αντιμετωπίζει διαταραχές, όπως π.χ. ανεργία, να δύναται ν' αντισταθμίσει τις αρνητικές επιπτώσεις. Παρόλα αυτά, είναι γεγονός πως μια τέτοιου είδους κινητικότητα είθισται να είναι χαμηλή στο βραχυχρόνιο ορίζοντα, αποκαλύπτοντας τα αποτελέσματά της σε βάθος χρόνου.

Επιπλέον, απαιτείται να γίνει διάκριση μεταξύ της κινητικότητας των συντελεστών παραγωγής και του εργατικού δυναμικού. Η κινητικότητα του κεφαλαίου παρουσιάζεται μειωμένη εξαιτίας του γεγονότος, πως οι επενδύσεις παράγονται από μια χώρα, ενώ απορροφούνται από κάποια άλλη. Ταυτόχρονα όμως και η κινητικότητα του εργατικού δυναμικού είναι πολύ πιθανό να είναι περιορισμένη, καθώς υπάρχουν σημαντικά κόστη και συντελεστές, που αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα και θα αναλυθούν εκτενώς στη συνέχεια. Το σημαντικότερο στοιχείο σχετικά με την κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής είναι, πως παρέχει στις χώρες, που συμμετέχουν σε μια εμπορική ή νομισματική ένωση, μια δικλίδα ασφαλείας.

Η ελεύθερη κινητικότητα είναι ένα υποκατάστατο της ευκαμψίας των συναλλαγματικών ισοτιμιών, ώστε να αντιμετωπίζονται οι εξωτερικές διαταραχές, αλλά δεν αποτελεί πανάκια, καθώς οι επιδράσεις της από χώρα σε χώρα διαφέρουν σε βάθος χρόνου.

- **Η ευελιξία των τιμών και των μισθών**

Όσο οι μισθοί και το επίπεδο τιμών παραμένουν άκαμπτα, οι όροι εμπορίου αδυνατούν να εκπληρώσουν τον φυσικό τους ρόλο στη διαδικασία προσαρμογής (Mundell 1961). Ο Mundell, σε σχετικό άρθρο του, αναφέρει το παράδειγμα δύο χωρών, που έχουν εμπορικούς δεσμούς και πλήρως εύκαμπτους μισθούς. Μια αύξηση της ζήτησης στη χώρα Α οδηγεί σε μείωση της συνολικής προσφοράς αγαθών και υπηρεσιών, ενώ ταυτόχρονα οδηγεί σε αντίστοιχη μείωση της ζήτησης στη χώρα Β, με παράλληλη αύξηση της συνολικής προσφοράς. Περιγράφεται δηλαδή μια διαδικασία εξισορρόπησης, που προήλθε μέσω της τέλει ευελιξίας των τιμών και των μισθών.

Όταν υπάρχει ευελιξία των ονομαστικών τιμών και μισθών μεταξύ των χωρών, που συγκροτούν μια νομισματική ένωση, η μετάβαση από μια περίοδο διαταραχών στην οικονομία σε μια περίοδο προσαρμογής είναι πιθανό να μη συνδέεται με την ύπαρξη διατηρήσιμης ανεργίας στη μια χώρα και πληθωρισμού στην άλλη χώρα (Friedman, 1953, Kawai, 1987). Επομένως, μειώνεται η ανάγκη για ύπαρξη και συνεχή προσαρμογή των κυμαινόμενων ισοτιμιών και συνεπώς ένα καθεστώς σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών είναι διατηρήσιμο. Αντίθετα, εάν οι μισθοί και το επίπεδο τιμών είναι τελείως άκαμπτα, η ευελιξία στις συναλλαγματικές ισοτιμίες κρίνεται απαραίτητη, επιφέροντας όμως και κάποιο κόστος υψηλότερου πληθωρισμού και ανεργίας στην εθνική κυβέρνηση. Άμεσο αποτέλεσμα αυτού, να μην είναι βιώσιμη η δημιουργία μιας νομισματικής ένωσης και κάθε χώρα να είναι υπεύθυνη για τη χάραξη κατάλληλης νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής.

- **Βαθμός Ανοικτότητας της οικονομίας**

Η ιδέα του κατά πόσο μια οικονομία είναι ανοικτή δημιουργήθηκε και αναλύθηκε εκτενώς από τον McKinnon το 1963. Τονίζεται ιδιαίτερα η ανάγκη διατήρησης της εξωτερικής ισορροπίας, αναφέροντας χαρακτηριστικά, πως καθώς κινούμαστε από κλειστές σε ανοικτές οικονομίες, το καθεστώς ελεύθερων συναλλαγματικών ισοτιμιών γίνεται συνεχώς λιγότερο αποτελεσματικό όσον αφορά στη διατήρηση της ζητούμενης ισορροπίας, καταστρέφοντας παράλληλα τη σταθερότητα του επιπέδου τιμών.

Υποθέτοντας, ότι το παραγόμενο προϊόν μιας οικονομίας διαχωρίζεται ανάμεσα σε εμπορεύσιμα και μη εμπορεύσιμα αγαθά, ο McKinnon εξετάζει τα αποτελέσματα που έχουν στο συνολικό επίπεδο τιμών της οικονομίας διαταραχές

στις σχετικές τιμές των εν λόγω αγαθών. Διαπιστώνεται, πως αν η συναλλαγματική ισοτιμία ενός νομίσματος μιας σχετικά ανοικτής οικονομίας αλλάζει μετά από μια διαταραχή, τότε ο γενικός δείκτης τιμών της μεταβάλλεται περισσότερο από τον αντίστοιχο δείκτη μιας σχετικά κλειστής οικονομίας. Άμεσο αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας είναι η μείωση της ρευστότητας του χρήματος, καθώς ο γενικός δείκτης τιμών διακυμαίνεται συγκριτικά περισσότερο.

Επομένως, όσο πιο ανοικτή είναι μια οικονομία, τόσο περισσότερες αλλαγές στις διεθνείς τιμές των εμπορεύσιμων αγαθών μπορεί να μετακυλήσουν στο εγχώριο κόστος διαβίωσης.

Επιπρόσθετα, σε μια σχετικά ανοικτή οικονομία, αλλαγές στην ονομαστική συναλλαγματική ισοτιμία δεν είθισται να συνοδεύονται από σημαντικές αλλαγές στην ανταγωνιστικότητα. Επομένως, όσο πιο ανοικτή είναι μια οικονομία, τόσο πιο επιθυμητή είναι η υιοθέτηση ενός καθεστώτος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, προκειμένου να αποτραπούν διαταραχές στο επίπεδο τιμών. Συμπερασματικά προκύπτει, ότι : α) οι σχετικά ανοικτές οικονομίες πρέπει να επιλέγουν σταθερές ισοτιμίες, ενώ ταυτόχρονα β) οι μικρές γεωγραφικές περιοχές τείνουν να είναι σχετικά ανοικτές και συνεπώς κατάλληλες για ένταξη σε μια νομισματική ένωση.

• **Η διαφοροποίηση στην κατανάλωση και στην παραγωγή**

Ο Kenen ασχολήθηκε με τα αποτελέσματα διαταραχών σε συγκεκριμένα εξαγωγικά προϊόντα. Ο υψηλός βαθμός διαφοροποίησης στην παραγωγή και την κατανάλωση απορροφά την επίδραση των διαταραχών σε τομείς του εμπορίου. Η διαφοροποίηση μειώνει την ανάγκη ύπαρξης κυμαινόμενων ισοτιμιών, οι οποίες μέσω των διακυμάνσεών τους, έχουν ως στόχο την επίτευξη ισορροπίας και ρύθμισης των όρων εμπορίου.

Σε μια οικονομία, η οποία είναι διαφοροποιημένη, οι συνολικές εξαγωγές θα είναι σταθερότερες απ' ότι σε μια οικονομία, που διαφοροποιείται λιγότερο στην παραγωγή των αγαθών, καταλήγοντας στο συμπέρασμα, πως χώρες με υψηλό βαθμό διαφοροποίησης στην οικονομία τους, αποτελούν τους καλύτερους υποψήφιους για ένταξη σε μια νομισματική περιοχή. Η αιτία είναι, πως η χρήση της νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής δεν είναι αναγκαία συνθήκη για την αντιμετώπιση ανωμαλιών της αγοράς, ενώ ταυτόχρονα τέτοιου είδους οικονομίες υπόκεινται σε μικρά κόστη από την εγκατάλειψη των κυμαινόμενων ισοτιμιών, γεγονός που ενθαρρύνει τη χρήση κοινού νομίσματος.

Η έρευνα σχετικά με την έννοια της δημοσιονομικής ολοκλήρωσης οφείλεται, μεταξύ άλλων, στον Kenen (1969), ο οποίος θεωρεί, πως η δημοσιονομική ολοκλήρωση αποτελεί βασικό κριτήριο για την από κοινού χρήση ενός κοινού νομίσματος σε μια άριστη νομισματική περιοχή. Όσο υψηλότερο το επίπεδο δημοσιονομικής ολοκλήρωσης ανάμεσα σε δύο περιοχές, τόσο πιο υψηλή είναι η δυνατότητα εξομάλυνσης των διαταραχών. Υπό τον όρο «δημοσιονομική ολοκλήρωση» εννοείται ένα κοινό δημοσιονομικό σύστημα, το οποίο μέσω της φορολογίας μπορεί να αναδιανέμει τους πόρους από περιοχές, που αντιμετωπίζουν ένα θετικό κλονισμό, σε περιοχές, που αντιμετωπίζουν έναν αρνητικό κλονισμό. Μια τέτοια διαδικασία απαιτεί λιγότερες διακυμάνσεις της ισοτιμίας, καθώς η εξισορρόπηση προέρχεται από την ανακατανομή των πόρων. Παρόλα αυτά, πρέπει να σημειωθεί, πως για τις χώρες μέλη, που βρίσκονται εντός μιας νομισματικής ζώνης, μεταξύ άλλων απαιτείται και η προώθηση και η ανάπτυξη κάποιας μορφής πολιτικής ένωσης, με την έννοια, ότι είναι αναγκαία η ύπαρξη ενός υψηλού επιπέδου όχι μόνο πολιτικής ενοποίησης αλλά και πολιτικής βούλησης.

- **Ο ρυθμός πληθωρισμού**

Επίμονες διαφορές στα επίπεδα πληθωρισμού μεταξύ δύο περιοχών είναι συχνά η αιτία των ανισορροπιών του ισοζυγίου πληρωμών. Όταν τα επίπεδα πληθωρισμού είναι παρόμοια ή διακυμαίνονται παράλληλα, η διατήρηση μιας ισορροπημένης ροής συναλλαγών εντός της νομισματικής περιοχής είναι πιθανότερο να συμβεί (Fleming, 1971). Ως εκ τούτου, χαμηλά και παρόμοια επίπεδα πληθωρισμού διευκολύνουν το διαπεριφερειακό εμπόριο, βελτιώνοντας τους όρους εμπορίου και μειώνοντας την ανάγκη ύπαρξης κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών. Επιπρόσθετα, αν οι διαφορές στα ποσοστά πληθωρισμού μεταξύ των περιοχών είναι επίμονες και μεγάλες για συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα, οι σταθερές ισοτιμίες δεν είναι δυνατόν να διατηρηθούν, καθιστώντας τη δημιουργία μιας άριστης νομισματικής περιοχής ασύμφορη. Ωστόσο, όσον αφορά στα επίπεδα πληθωρισμού, έχουν αναπτυχθεί πολλές αντικρουόμενες απόψεις, οι οποίες πηγάζουν κυρίως από τη θεωρία σχετικά με την ενδογένεια των άριστων νομισματικών ζωνών. Πιο συγκεκριμένα πιστεύεται, πως παρόμοια επίπεδα πληθωρισμού είναι δυνατόν να επιτευχθούν και μετά την ένταξη μιας χώρας σε μια ένωση, εάν υπάρχει ήδη ένα δυνατό νόμισμα με χαμηλό πληθωρισμό.

- **Η δημοσιονομική ενοποίηση**

Όταν υπάρχει υψηλός βαθμός χρηματοπιστωτικής ολοκλήρωσης μεταξύ δυο περιοχών, τότε μικρές αλλαγές στα επιτόκια προκαλούν κινήσεις κεφαλαίου, που εξισορροπούν τις διαταραχές. Τα επιτόκια παρουσιάζουν σε μακροχρόνιο ορίζοντα τάση σύγκλισης, διευκολύνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη χρηματοδότηση των εξωτερικών ανισορροπιών, έχοντας ως αποτέλεσμα η χρηματοοικονομική ολοκλήρωση να μειώνει την ανάγκη χρήσης κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών. Χώρες, μεταξύ των οποίων παρατηρείται υψηλή ολοκλήρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών, είναι εν δυνάμει συμμετέχουσες σε μια νομισματική ένωση (Ingram, 1962).

• Χαρακτήρας των οικονομικών διαταραχών

Στο πλαίσιο της θεωρίας των Άριστων Νομισματικών Περιοχών (Α.Ν.Π.), όσο πιο συμμετρικές είναι οι διαταραχές, με τις όποιες έρχονται αντιμέτωπες οι οικονομίες, τόσο λιγότερο δαπανηρή θεωρείται η εγκατάλειψη της νομισματικής ανεξαρτησίας. Παράλληλα, όσο περισσότερο συγχρονισμένοι είναι οι οικονομικοί κύκλοι μεταξύ των μελών μιας νομισματικής ένωσης, τόσο πιο αποτελεσματική καθίσταται η υιοθέτηση μιας κοινής νομισματικής πολιτικής (οι χώρες εκτίθενται σε συμμετρικές διαταραχές και αντιδρούν με τον ίδιο τρόπο σ' αυτές). Ένα λοιπόν ιδιαίτερα σημαντικό κριτήριο, που αναδεικνύεται, είναι η συμμετρία των στοχαστικών διαταραχών και ο συγχρονισμός των οικονομικών κύκλων ανάμεσα στις χώρες, που απαρτίζουν μια ένωση (shock symmetry and business cycle synchronization). Η εμφάνιση ιδιοσυγκρατικών διαταραχών και η έλλειψη κυκλικής συμμετρίας καθιστούν αναγκαία την αυτονομία στη νομισματική πολιτική και στα αντίστοιχα εργαλεία προσαρμογής (συναλλαγματικές ισοτιμίες). Εφόσον όμως σε μια νομισματική ένωση αυτό δεν είναι εφικτό, απαιτείται μεταξύ των κρατών μελών να υπάρχει υψηλή και θετική συσχέτιση των στοχαστικών διαταραχών και των οικονομικών κύκλων γενικότερα.

Ο Corden (1972) επισημαίνει κάτι πολύ σημαντικό, που αποτελεί και σήμερα μείζον ζήτημα προς συζήτηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η δημιουργία μιας νομισματικής ένωσης συνεπάγεται την απώλεια ελέγχου της εθνικής νομισματικής πολιτικής της κάθε χώρας μέλους και τη χρήση των συναλλαγματικών ισοτιμιών, ως μέσο διαχείρισης των κρίσεων. Συνεπώς, όταν οι μισθοί και οι τιμές είναι άκαμπτα, οι κυβερνητικές αρχές αναγκάζονται να προσφύγουν στην απορρόφηση των δημόσιων δαπανών, ώστε να εξισορροπήσουν το ισοζύγιο πληρωμών.

Για παράδειγμα μια χώρα, που αντιμετωπίζει έναν αρνητικό κλονισμό στις εξαγωγές της και βρίσκεται σε καθεστώς σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, έχει λιγότερες επιλογές νομισματικής πολιτικής, επειδή δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει ως εργαλείο τις αλλαγές στην ονομαστική συναλλαγματική ισοτιμία. Έτσι καταφεύγει είτε σε επεκτατική είτε σε περιοριστική δημοσιονομική πολιτική. Θεωρείται, πως ο συνδυασμός κυμαινόμενων ισοτιμιών και κατάλληλης νομισματικής πολιτικής μπορεί να διευκολύνει της διαδικασία προσαρμογής των μισθών και των τιμών υπό τον απόηχο ενός ισχυρού κλονισμού.

Η φύση των διαταραχών είναι ένα σημαντικό κριτήριο, αλλά δεν καθιστά απαγορευτική τη δημιουργία μιας βέλτιστης νομισματικής περιοχής ex-ante. Υιοθετήθηκε ένα νέο «κριτήριο», αυτό της ομοιότητας των διαταραχών ανάμεσα στις χώρες, που σκέφτονται να υιοθετήσουν ένα κοινό νόμισμα. Η εξέλιξη των οικονομετρικών εργαλείων συντέλεσε στην εμβάθυνση της έρευνας σχετικά με τη διάδοση των κλονισμών σε βάθος χρόνου και μεταξύ των χωρών και την καταλληλότητα συγκεκριμένων πολιτικών.

Στην πορεία, η ομοιότητα των διαταραχών μετατράπηκε ως το μόνο κριτήριο, το οποίο μπορεί να αντικατοπτρίσει την αλληλεξάρτηση των υπόλοιπων κριτηρίων (catch-all property). Κατά την περίοδο αυτή ήρθαν στην επιφάνεια αρκετές αδυναμίες και περιορισμοί της θεωρίας, που έφεραν στην επιφάνεια τις δυσκολίες όσον αφορά στην αξιολόγηση και την από κοινού ερμηνεία των αρχικών κριτηρίων.

Σημαντικό πόρισμα όλων αυτών των μελετών, που διεξήχθησαν κατά τη διάρκεια της φάσης «Οφέλους - Κόστους», ήταν, πως η σημασία των διαταραχών δεν περιορίζεται μόνο στην εμφάνιση και αντιμετώπισή τους, αλλά και στο γεγονός ότι επηρεάζουν διαφορετικά κάθε κράτος. Ο βαθμός, στον οποίο μια ομάδα χωρών, με παρόμοια χαρακτηριστικά, αντιδρά με παρόμοιο τρόπο σ' έναν εξωτερικό κλονισμό, αποτελεί στοιχείο για το αν οι κυμαινόμενες ισοτιμίες είναι κατάλληλες ή όχι.

Έχει παρατηρηθεί, πως ακόμα και ασύμμετρες διαταραχές είναι αντιμετωπίσιμες, αν και εφόσον εντός της νομισματικής περιοχής υπάρχει δημοσιονομική και χρηματοοικονομική ολοκλήρωση. Σ' αυτό το σημείο είναι αναμενόμενο να αναλογιστεί κανείς το παράδειγμα της Ευρωζώνης, όπου η έλλειψη δημοσιονομικής και χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης αποτελεί βασικό μειονέκτημα στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης.

Η χρήση της ανεργίας και του πληθωρισμού ως εργαλεία αντιμετώπισης των διαταραχών μετριάζεται, οδηγώντας σε μια περισσότερο ομαλή προσαρμογή («finetuning»).

• Η πολιτική ενοποίηση

Για πολλούς οικονομολόγους η πολιτική ενοποίηση αποτελεί ίσως την κυριότερη και πιο ουσιαστική συνθήκη για την ύπαρξη ενός κοινού νομίσματος, καθώς μέσω της κοινής πολιτικής προωθείται η συμμόρφωση των κρατών μελών στους κανονισμούς και παράλληλα διατηρείται η συνεργασία. Εμπειρικές μελέτες (Cohen, 1993) έδειξαν, πως τα οικονομικά κριτήρια επηρεάζονται από πολιτικούς παράγοντες. Η κοινή πολιτική αποτελεί σημαντικό στοιχείο στη διατηρήσιμη ανάπτυξη μιας νομισματικής περιοχής και ικανή να αντισταθμίσει τα κόστη από την απώλεια της αυτόνομης νομισματικής πολιτικής.

Πρέπει να σημειωθεί, πως η παραδοσιακή θεωρία των Βέλτιστων Νομισματικών Περιοχών επικεντρώνεται σε οικονομικά κυρίως κριτήρια. Όμως, στην πραγματικότητα, οι πολιτικοί παράγοντες παίζουν έναν εξίσου σημαντικό ρόλο στην επιτυχία ενός κοινού νομίσματος.

Η από κοινού υιοθέτηση των κριτηρίων από τις χώρες, που σχηματίζουν κάποιου είδους νομισματική ένωση, μειώνει την ανάγκη ύπαρξης των ονομαστικών μεταβολών στη συναλλαγματική ισοτιμία εντός της ένωσης, ενώ ταυτόχρονα περιορίζει την εμφάνιση οικονομικών διαταραχών.

Η θεωρία των Βέλτιστων Νομισματικών Περιοχών προέκυψε από τη μακροχρόνια συζήτηση σχετικά με τα οφέλη των σταθερών έναντι των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών. Μολονότι πολλοί οικονομολόγοι ασχολήθηκαν με το θέμα, λίγοι ήταν εκείνοι που έδωσαν έμφαση στα διαφορετικά χαρακτηριστικά των συνδεδεμένων οικονομιών. Απ' αυτό συμπεραίνουμε, πως το ίδιο καθεστώς συναλλαγματικών ισοτιμιών ίσως να είναι αδύνατο να εφαρμοστεί με την ίδιες επιπτώσεις σ' όλες τις χώρες. Βασική η συμβολή του Mundell, ο οποίος έδωσε έμφαση στο γεγονός, ότι τα βασικά χαρακτηριστικά των οικονομιών πρέπει να είναι ο προσδιοριστικός παράγοντας για το καθεστώς της συναλλαγματικής ισοτιμίας, που θα επιλεγθεί. Ένα σημαντικό κομμάτι, που πρέπει να αναφερθεί σ' αυτό το σημείο είναι, πως, παρόλο που ο Mundell θεωρείται ο κύριος εκφραστής της θεωρίας των Βέλτιστων Νομισματικών Περιοχών, τα βασικά αξιώματά της είχαν ήδη επεξεργαστεί από τον Friedman στις αρχές του 1950.

Έχει αναφερθεί, πως η ελεύθερη κίνηση κεφαλαίου, εργατικού δυναμικού και αγαθών, σε συνδυασμό πάντα με μια ενιαία νομισματική πολιτική, θα εξάλειφε σταδιακά την ανάγκη για προσαρμογή των κυμαινόμενων ισοτιμιών.

Ωστόσο, ο Mundell δε στάθηκε μόνο σ' αυτή την παρατήρηση, καθώς διαπίστωσε, όπως είναι απόλυτα λογικό, πως ακόμα και ανάμεσα στις περιοχές της ίδιας χώρας εμφανίζονταν ανισορροπίες. Αυτόματα οδηγήθηκε στο συμπέρασμα, πως ο επανασχεδιασμός των συνόρων ήταν αυτό που ουσιαστικά χρειαζόταν για την αποτελεσματική λειτουργία του εξισορροπητικού μηχανισμού. Πρώτος όρισε το πρόβλημα της βέλτιστης νομισματικής περιοχής ως τον προσδιορισμό της γεωγραφικής περιοχής, εντός της οποίας οι στόχοι της εσωτερικής και εξωτερικής ισορροπίας θα μπορούσαν να επιτευχθούν.

Η βασική διαφοροποίηση έγκειται στο γεγονός, πως ο Mundell πίστευε στην αποτελεσματικότητα των μακροοικονομικών πολιτικών και της κυβερνητικής παρέμβασης. Ο Friedman, από την άλλη μεριά, ήταν υπέρμαχος της ελεύθερης αγοράς και της αυτοεκπληρούμενης ισορροπίας εντός της οικονομίας, καθώς θεωρούσε, πως στον πραγματικό κόσμο των άκαμπτων τιμών και μισθών, ο μηχανισμός προσαρμογής είναι δαπανηρός και χρονοβόρος.

Όπως προηγουμένως αναφέρθηκε, η εμφάνιση της θεωρίας έγινε επίσημα το 1961 με το άρθρο του Mundell «A Theory of Optimum Currency Areas», αν και προϋπήρχαν κάποιες συνεισφορές από τους Friedman (1953) και Meade (1957). Η περίοδος στις αρχές του 1960 χαρακτηρίστηκε από το καθεστώς σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του Bretton Woods και την έναρξη των διαδικασιών, για την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Η θεωρία της Βέλτιστης Νομισματικής Ζώνης προέκυψε από τη σύγκριση σταθερών και κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών. Μία πληθώρα διαφορετικών κριτηρίων έχουν προταθεί, προκειμένου μια χώρα να κριθεί αν είναι κατάλληλη για να γίνει μέλος μιας νομισματικής ένωσης.

Επιπλέον, ιστορικοί και πολιτιστικοί παράγοντες αποτελούν βασικό χαρακτηριστικό για την ομαλή λειτουργία της ένωσης. Η περιοχή της Ευρωζώνης αποτελεί χαρακτηριστικό σημείο αμφισβήτησης για το αν και κατά πόσο υπάρχουν τα επιθυμητά κριτήρια. Είναι αξιοσημείωτο, ότι εφόσον τα επιθυμητά κριτήρια προέρχονται από τη θεωρία εμπορίου και την οικονομική ολοκλήρωση, είναι αναγκαία συνθήκη να υπάρχει εμπορική σχέση μεταξύ των περιοχών και

ταυτόχρονα οι χώρες να παρουσιάζουν κάποια σχετική ομοιότητα στην παραγωγική τους δομή. Μ' αυτόν τον τρόπο η αντιμετώπιση των διαταραχών θα είναι περισσότερο συμμετρική.

Ωστόσο, συχνά παρατηρείται το φαινόμενο, πως μια χώρα μπορεί να μην πληροί τις προϋποθέσεις για την ένταξη σε μια νομισματική ένωση ex-ante, όμως ex-post να υπάρχει σύγκλιση με την πορεία των υπόλοιπων κρατών μελών. Πρόκειται για το φαινόμενο της ενδογένειας (Frankel and Rose, 1997), της θεωρίας των Βέλτιστων Νομισματικών Περιοχών. Ουσιαστικά οι χώρες, που δεν πληρούν τα οικονομικά κριτήρια αρχικά, μπορεί με το πέρασμα του χρόνου και με την ένταξή τους στην ένωση να αποδειχθούν κατάλληλοι εταίροι.

Πρέπει να σημειωθεί, πως τα κριτήρια της θεωρίας των Βέλτιστων Νομισματικών Περιοχών χρήζουν μεγαλύτερης εμπειρικής έρευνας, καθώς υπόκεινται σε αντιφάσεις και σε ένα μη ενοποιημένο πλαίσιο. Πιο συγκεκριμένα ο Tavlas (1994) τόνισε, πως παρατηρείται το λεγόμενο πρόβλημα:

- ο της ασυνέπειας, καθώς τα κριτήρια μπορεί ταυτόχρονα να έρχονται σε αντίθεση μεταξύ τους. Παράδειγμα αποτελεί το γεγονός, πως οι μικρές οικονομίες είναι συνήθως σχετικά ανοικτές και καταλληλότερες για τη χρήση σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών. Τουναντίον, έχει αποδειχθεί, πως οι ίδιες μικρές οικονομίες τείνουν να είναι λιγότερο διαφοροποιημένες στην παραγωγή και το καθεστώς κυμαινόμενων ισοτιμιών φαίνεται να είναι προτιμότερο. Άρα παρουσιάζεται μια αντίθεση, η οποία δυσχεραίνει την αξιολόγηση των κριτηρίων.
- ο το λεγόμενο πρόβλημα της ασάφειας, καθώς τα κριτήρια μπορεί να δείχνουν προς δύο διαφορετικές κατευθύνσεις. Συγκεκριμένα, μια οικονομία μπορεί να είναι ανοικτή και ως γνωστόν κατάλληλη για σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες, αλλά ταυτόχρονα να παρουσιάζει χαμηλή κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής. Παρουσιάζονται έτσι αντιφάσεις και ελλείψεις, οι οποίες κατά πολλούς ευθύνονται για την αδυναμία της Ευρωπαϊκής Ένωσης να γίνει μια άριστη νομισματική περιοχή.

Εξίσου αξιοσημείωτη είναι και η συνεισφορά του Ishiyama (1975), ο οποίος αναγνώρισε, πως η επιλογή για συμμετοχή ή όχι σε μια βέλτιστη νομισματική περιοχή δεν είναι δυνατόν να περιορίζεται μόνο στα επιθυμητά κριτήρια, που

πρέπει να πληρούνται, αλλά κυρίως στα χαρακτηριστικά του εν δυνάμει μέλους. Δηλαδή, τόνισε, πως πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το κατά πόσο θα είναι η όχι ωφέλιμη και προσοδοφόρα για το κράτος η ένταξη στην ένωση, έχοντας μελετήσει τα κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά.

- **Κινητικότητα του χρηματικού κεφαλαίου**

Το 2001 ο McKinnon αναλύει σε βάθος την έννοια της χρηματοοικονομικής ενοποίησης, που έχει σα στόχο τη διαχείριση των διεθνών χρηματοπιστωτικών κινδύνων μέσω της διακράτησης περιουσιακών στοιχείων άλλων κρατών μελών. Μέσω της διαφοροποίησης των εισοδημάτων και των αποθεμάτων τους, τα κράτη μέλη μπορούν ν' αντιμετωπίσουν τις διαταραχές και να βοηθήσουν τη χώρα, που πλήττεται.

- **Απουσία χρηματικών και τεχνολογικών οικονομιών χωρικής συγκέντρωσης**

Σύμφωνα με τους Krugman και Obstfeld (2002), οι συγκεκριμένες εξωτερικές οικονομίες αυτού του είδους δημιουργούν τάσεις παγίωσης του ήδη διαμορφωμένου - ιστορικά - καταμερισμού εργασίας, αποτρέποντας μια εθνική οικονομία ή μια περιφέρεια από την παραγωγή εμπορευμάτων, στα οποία θα μπορούσε να εμφανίσει συγκριτικό πλεονέκτημα.

Η λειτουργία αυτών των οικονομιών οφείλεται στις δυνατότητες στήριξης δικτύου εξειδικευμένων προμηθευτών, αγοράς εξειδικευμένης εργασίας, ανάπτυξης συμπληρωματικών βιομηχανιών, διάχυσης τεχνολογικών γνώσεων, ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων, δημιουργίας εμπορικών και χρηματοδοτικών συνεταιρισμών, ελαχιστοποίησης του συνολικού κόστους μεταφοράς και εκμετάλλευσης των υφιστάμενων δημόσιων υποδομών.

Στα πλαίσια μιας νομισματικής ένωσης είναι πιθανό, εξαιτίας αυτών των οικονομιών, να τεθούν σε κίνηση διαδικασίες ανισόμετρης ανάπτυξης, το τελικό προϊόν των οποίων θα είναι η εξάρτηση της πορείας ορισμένων χωρών και περιφερειών από τις προοπτικές συγκεκριμένων κλάδων, καθώς επίσης και η οριστική υποβάθμιση ενός υποσυνόλου χωρών η περιφερειών.

Αυτά είναι τα βασικά χαρακτηριστικά των Άριστων Νομισματικών Περιοχών σύμφωνα με τις θεωρίες που έχουν διατυπωθεί.

4.2 ΕΙΝΑΙ Η ΕΥΡΩΖΩΝΗ ΜΙΑ ΑΡΙΣΤΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

Η απόφαση για την καθιέρωση ενός κοινού νομίσματος στην Ευρώπη συζητήθηκε πολύ καιρό πριν εφαρμοστεί. Κατά τη διάσκεψη κορυφής της Χάγης, τον Δεκέμβριο του 1969, αποφασίστηκε ότι η Κοινότητα πρέπει να εξελιχθεί σταδιακά σε μια Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Ο στόχος της πλήρους Ο.Ν.Ε. διατυπώθηκε ρητά στη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Το 1999 το ευρώ εισήχθη ως επίσημο νόμισμα 11 κρατών μελών και αντικατέστησε τα εθνικά τους νομίσματα.

Τα συμμετέχοντα κράτη μέλη μεταβίβασαν την ευθύνη της νομισματικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.). Οι δημοσιονομικές πολιτικές παρέμειναν όμως στις εθνικές αρχές, μολονότι υπόκεινται σε περιοριστικούς, κοινούς κανόνες.

Η θεωρία των βέλτιστων νομισματικών περιοχών (Ο.Σ.Α.), όπως αναπτύχθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, προτείνει ένα σύνολο απαραίτητων συνθηκών για τις νομισματικές ενώσεις και παρέχει ένα αναλυτικό πλαίσιο για την αξιολόγηση των κινδύνων και των ευκαιριών για μια περιοχή.

Οι ιδιότητες των Άριστων Νομισματικών Περιοχών, ακόμη κι αν δεν πληρούνται εκ των προτέρων, θα μπορούσαν να ικανοποιηθούν σταδιακά κατά τη διάρκεια της ύπαρξης της νομισματικής ένωσης. Η εφαρμογή τους στην περίπτωση της Ο.Ν.Ε. ήταν μάλλον αμφιλεγόμενη.

Με βάση τη θεωρία των Α.Ν.Π., θα μελετήσουμε εκ των υστέρων εάν η ΟΝΕ είναι μια Άριστη Νομισματική Περιοχή.

Από την ενότητα 1 έως 5 εξετάζονται οι κύριες προϋποθέσεις για τις Α.Ν.Π. και ο βαθμός στον οποίο η ευρωζώνη συμμορφώθηκε.

Η ενότητα 6 περιγράφει τη διαδικασία οικοδόμησης της Ο.Ν.Ε. υπό το πρίσμα της θεωρίας.

Η ενότητα 7 εξηγεί πώς ο "ιδιωτικός ασφαλιστικός διάυλος" εφαρμόστηκε κατά την πρώτη δεκαετία.

Η ενότητα 8 παρουσιάζει τις εξελίξεις της Ο.Ν.Ε. κατά τη διάρκεια της κρίσης, η 9, τη διαδικασία προσαρμογής που πραγματοποιείται αυτή τη στιγμή και στην ενότητα 10 καταλήγουμε σ' ένα συμπέρασμα.

1.Ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων

Η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων δημιουργήθηκε στην Ευρώπη παράλληλα με την ανάπτυξη της ενιαίας αγοράς. Η πλήρης ελευθέρωση των ροών κεφαλαίων στην Ε.Ε. δεν προβλεπόταν αρχικά από τις Συνθήκες.

Η καθιέρωση του ενιαίου νομίσματος απαιτούσε αυστηρότερο συντονισμό, σύμφωνα με την οδηγία 88/361 της Ε.Ο.Κ., για την πλήρη απελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίων μεταξύ των κρατών μελών.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) εισήγαγε την ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων. Σήμερα έχουν απαγορευτεί όλοι οι περιορισμοί στις κινήσεις κεφαλαίων και πληρωμών μεταξύ κρατών μελών.

2.Κινητικότητα της εργασίας

Η κινητικότητα του εργατικού δυναμικού στην Ευρωζώνη δε βρίσκεται στον ίδιο βαθμό με την κινητικότητα του κεφαλαίου. Έχει παρεμποδιστεί λόγω πολιτισμικών και γλωσσικών εμποδίων και κανονιστικών περιορισμών.

Η μέτρηση της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού ήταν συχνά περίπλοκο θέμα. Πολλοί έχουν προσπαθήσει να μελετήσουν την ειδική περίπτωση ενδοεπιχειρησιακής κινητικότητας εντός Ενιαίου Νομισματικού Συστήματος, η οποία έχει ιδιαίτερη σημασία για την ανάλυσή μας.

Μια πρώτη, ακατέργαστη, εκτίμηση μπορεί να βασιστεί στον αριθμό των αλλοδαπών κατοίκων κάθε χώρας. Η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της Eurostat παρέχει αυτά τα δεδομένα για κάθε κράτος μέλος της Ε.Ε, από το 2009. Ο αριθμός των αλλοδαπών κατοίκων σε κάθε χώρα της Ευρωζώνης είναι αυξητικός, τόσο σε απόλυτους αριθμούς (από 35.650.225 το 2009 σε 38.315.569 το 2012), όσο και σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό της Ευρωζώνης (από 10,98% το 2009 σε 11,53% το 2012).

Η σύγκριση με τις Η.Π.Α, μπορεί να δώσει μια ιδέα για το βαθμό κινητικότητας του εργατικού δυναμικού στην Ε.Ε. Ο Krugman αναφέρει, ότι στις Η.Π.Α. η σχετική υψηλότερη ανεργία, που έχουν ορισμένα κράτη, συχνά μειώνεται όχι τόσο από τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, όσο και από τη μείωσή του εργατικού δυναμικού μέσω της μετανάστευσης. Η περίπτωση της Μασαχουσέτης, η οποία βίωσε μια σκληρή ύφεση στα τέλη της δεκαετίας του '80, είναι επεξηγηματική. Έχασε ένα σχετικό μέρος του εργατικού δυναμικού, το οποίο μετανάστευσε σ' άλλες πολιτείες και δεν επέστρεψε ποτέ.

Ενώ στις ΗΠΑ η κινητικότητα στην εργασία παίζει ρόλο στη μείωση και την εξισορρόπηση της ανεργίας, τα ποσοστά ανεργίας μεταξύ των κρατών μελών στην Ε.Ε. είναι πιο μεγάλα. Η κινητικότητα του εργατικού δυναμικού, λοιπόν, φαίνεται να είναι ασθενέστερη στην Ευρωζώνη, σε σύγκριση με τις Η.Π.Α. Ο αριθμός αυτός υποδηλώνει, ότι η ανεργία στην ευρωζώνη είναι ένα τοπικό πρόβλημα, με

μόνιμες διαφορές μεταξύ των κρατών μελών, ενώ η κινητικότητα της εργασίας έχει μικρό αντίκτυπο στο μετριασμό του προβλήματος.

Πρόσφατες αναλύσεις δείχνουν, ότι η κινητικότητα των εργαζομένων, ως άμεση ανταπόκριση στις κρίσεις στην Ε.Ε., είναι σημαντική με την πάροδο του χρόνου. Η προθυμία των Ευρωπαίων να μετακινηθούν σ' άλλο κράτος μέλος για εργασία διπλασιάστηκε τα τελευταία τρία χρόνια. Οι πραγματικές κινήσεις από τις ελλειμματικές στις πλεονασματικές χώρες διπλασιάστηκε ή ακόμα και τριπλασιάστηκε σ' ορισμένες χώρες της Ευρωζώνης, κατά τα τελευταία δύο χρόνια.

Συνοψίζοντας, η κινητικότητα του εργατικού δυναμικού ήταν παραδοσιακά μια από τις "ελλείπουσες συνθήκες" για να χαρακτηρίσουμε την Ο.Ν.Ε. ως Άριστη Νομισματική Περιοχή. Αυτή η κατάσταση, ωστόσο, φαίνεται ν' αλλάζει, με συνεχώς αυξανόμενη ροή εργαζομένων από τις χώρες με υψηλή ανεργία σ' αυτές με χαμηλότερη. Ωστόσο, η επίδραση αυτής της υψηλότερης κινητικότητας είναι προς το παρόν πολύ περιορισμένη, για να αντισταθμιστεί η τεράστια αύξηση της ανεργίας.

Μια πρόσφατη ανάλυση από την Ε.Κ.Τ. υποστηρίζει, ότι το πρόβλημα της ανεργίας στην ευρωζώνη οφείλεται κυρίως στη διαρθρωτικές ανισορροπίες μεταξύ της ζήτησης εργασίας και της προσφοράς εργατικού δυναμικού, παρά στην έλλειψη γεωγραφικής κινητικότητας.

3.Ευελιξία των τιμών και των μισθών

Η ευελιξία των τιμών και των μισθών είναι μια άλλη βασική προϋπόθεση κι ένας σημαντικός μηχανισμός προσαρμογής, εναλλακτική προς τη συναλλαγματική ισοτιμία (Friedman, 1953). Ο Friedman (1953) μελέτησε τις δυσκαμψίες των τιμών και των μισθών σε σύγκριση με τη συναλλαγματική ισοτιμία και εξήγησε, ότι "εάν οι εγχώριες τιμές ήταν εξίσου ευέλικτες με τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, θα ήταν πολύ μικρή η οικονομική διαφορά, εφόσον οι προσαρμογές προκαλούνταν από μεταβολές στις συναλλαγματικές ισοτιμίες ή ισοδύναμες μεταβολές στις εσωτερικές τιμές. Αλλά αυτή η προϋπόθεση προφανώς δεν πληρείται".

Οι τιμές είναι πιο ευέλικτες προς τα πάνω ή προς τα κάτω, όχι όμως ισοδύναμα (Stiglitz, 1999). Η ανελαστικότητα των τιμών ή οι διαφορετικοί βαθμοί ευελιξίας συνεπάγονται στρέβλωση, σε συνάρτηση με τις αλλαγές στις εξωτερικές συνθήκες. Η προσαρμογή των τιμών εξαρτάται κυρίως από τις

μεταβολές των τιμών σ' ορισμένους τομείς και από τις μεταβολές της παραγωγής σ' άλλους.

Η ευελιξία των τιμών και των μισθών στην Ευρωζώνη ήταν ένα αμφιλεγόμενο θέμα, λόγω των εγγενών δυσκολιών στη μέτρησή τους. Ο Dhyne (2006) υπολόγισε ένα μέσο όρο της μηνιαίας συχνότητας αλλαγής των τιμών στην Ευρωζώνη, περίπου στο 15% για σταθμισμένη διάμεση τιμή 10,6 μηνών. Οι Bils και Klenow (2004) σε μια συγκρίσιμη ανάλυση, που πραγματοποιήθηκε για τις Η.Π.Α. βρήκαν μια μέση μηνιαία συχνότητα περίπου 25% και σταθμισμένη διάμεση τιμή 4,6 μηνών. Σύμφωνα μ' αυτές τις εκτιμήσεις, οι τιμές στην Ευρωζώνη φαίνονται λιγότερο ελαστικές από ότι στις Η.Π.Α.

Σε μια συγκριτική μελέτη μεταξύ της Ευρώπης και των Η.Π.Α., οι Verhelst και Van den Poel (2010) ανέλυσαν τα επίπεδα ακαμψίας των τιμών στις δύο περιοχές, με βάση τη συχνότητα μεταβολής των τιμών. Η χρήση μηνιαίων δεδομένων για τη μελέτη έδειξε παρόμοια επίπεδα τιμών δυσκαμψίας στις δύο περιοχές, αλλά όταν αυτές εξετάστηκαν σε ημερήσια βάση διαπιστώθηκε, ότι είναι πιο ευέλικτες στις Η.Π.Α., απ' ότι στην Ε.Ε.

Ο Dhyne (2009), ωστόσο, προτείνει μια διάκριση μεταξύ κολλώδους και άκαμπτης τιμής. Η πρώτη έννοια βασίζεται στη συχνότητα, ενώ η δεύτερη στην έκταση μεταβολής των τιμών. Υποστηρίζει, ότι η διάκριση μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής ακαμψίας, είναι η κατάλληλη για λόγους πολιτικής. Στην ανάλυσή του σχετικά με την ακαμψία των τιμών στην ευρωζώνη, διαπιστώνει κρίσιμες διαφορές όσον αφορά στα τρόφιμα και στις υπηρεσίες. Ενώ οι τιμές λιανικής των τροφίμων αλλάζουν αρκετά συχνά, κυρίως λόγω των τιμών των παραγωγών, η χαμηλή συχνότητα των αλλαγών των τιμών για τις υπηρεσίες οφείλεται στο γεγονός, ότι το κόστος παροχής υπηρεσιών είναι αρκετά σταθερό.

Οι μισθοί είναι, γενικά, πιο άκαμπτοι από τις τιμές, αλλά φαίνεται, ότι στην Ευρωζώνη ακολουθούν την ίδια δυναμική. Η μείωση της ακαμψίας των πραγματικών μισθών στην Ευρώπη έχει καταγραφεί από τον Goette (2007).

Σε μια συγκριτική προσέγγιση, ο Baddeley (2002), μελετώντας τους μισθούς στην Ε.Ε. και στις Η.Π.Α., διαπίστωσε, ότι δεν φαίνεται να παρουσιάζουν μεγαλύτερη ακαμψία στην Ε.Ε. απ' ότι στις Η.Π.Α. Παρατήρησε όμως μια "σημαντική διαφορά μεταξύ των περιφερειών στο βαθμό της ακαμψίας του μισθού", τόσο στην Ε.Ε. όσο και στις Η.Π.Α. και κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι "

θα ήταν λάθος - ή σίγουρα παραπλανητικό - να αποδοθεί καθ' ολοκληρία το πρόβλημα της περιφερειακής ανεργίας στην Ε.Ε. στην ακαμψία των μισθών".

Οι Ebbinghaus και Kittel (2005), επικεντρώνοντας τις έρευνές τους στο συντονισμό των μισθών, κατέληξαν στο συμπέρασμα, ότι σε αντίθεση με τις προσδοκίες, οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες ανταποκρίνονται στις επιδόσεις του συστήματος διαπραγμάτευσης και τείνουν να προσαρμόζουν τα συστήματά τους, εφόσον διαπιστώνεται, ότι οι ονομαστικοί μισθοί είναι μεγαλύτεροι από τους πραγματικούς.

Κατά τον Alesina (2008), η υιοθέτηση του ευρώ δεν φαίνεται να έχει επιταχύνει τις μεταρρυθμίσεις της αγοράς εργασίας στην «πρωτογενή αγορά εργασίας» .

Σύμφωνα με τις αναλύσεις των Konya και Krause (2011), οι μισθοί για τους απασχολούμενους είναι πιο άκαμπτοι στην Ευρωζώνη απ' ό, τι στις Η.Π.Α. Αντίθετα, η ακαμψία των μισθών των νεοπροσληφθέντων εργαζόμενων είναι μικρή και στις δύο περιοχές.

4.Ομοιότητα των οικονομικών κύκλων

Η ομοιότητα των οικονομικών κύκλων των χωρών έχει ιδιαίτερη σημασία στις νομισματικές ενώσεις με ενιαίο νόμισμα (Frankel and Rose, 1998). Αν οι χώρες, που απαρτίζουν μια νομισματική ένωση, έχουν παρόμοιους οικονομικούς κύκλους, η ενιαία νομισματική πολιτική μπορεί να οδηγήσει σε συμμετρική μακροοικονομική ενοποίηση. Σε αντίθετη περίπτωση, οδηγούν κατά κανόνα σε πιο ασύμμετρη μακροοικονομική ενοποίηση (De Grauwe, 2013).

Από τα κράτη μέλη, που εντάχθηκαν στην ευρωζώνη, ορισμένα μόνο είχαν παρόμοιους οικονομικούς κύκλους. Ειδικότερα, η Ελλάδα, η Ιρλανδία και η Ισπανία είχαν υψηλότερο από το μέσο όρο της Ε.Ε. ρυθμό αύξησης του Α.Ε.Π., του πληθωρισμού και της εγχώριας ζήτησης. Από την άλλη πλευρά, χώρες όπως η Γερμανία ή η Ιταλία είχαν, κατά την έναρξη της Ο.Ν.Ε., πολύ χαμηλά ποσοστά ανάπτυξης, χαμηλό πληθωρισμό και στασιμότητα ή συρρίκνωση της εγχώριας ζήτησης. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την ενίσχυση των αποκλίσεων στο ισοζύγιο πληρωμών κάθε χώρας μέλους (Friedman, 1953 - Kaldor, 1971).

Εν τούτοις πολιτικές αποφάσεις, οδήγησαν σε μια ευρύτερη νομισματική συνένωση μεταξύ περισσότερων χωρών, εντάσσοντας κι αυτές με ανάμοιους οικονομικούς κύκλους (Eichengreen και Frieden, 1993).

Σύμφωνα με τους Berger και Nitsch (2010), οι εμπορικές ανισοροπίες μεταξύ των χωρών της ευρωζώνης έχουν διευρυνθεί σημαντικά μετά την καθιέρωση του κοινού νομίσματος, με αποτέλεσμα την επιμήκυνση των κραδασμών.

5.Φορολογική ικανότητα

Ο βαθμός φορολογικής ικανότητας αποτελεί το τέταρτο κριτήριο, για να κρίνουμε τη βέλτιστη αξία μιας νομισματικής περιοχής, (Kenen, 1969). Ένας υπερεθνικός (ομοσπονδιακός) μηχανισμός δημοσιονομικών μεταφορών θα χρειαζόταν ως αυτόματος σταθεροποιητής για την άμβλυνση των ασύμμετρων κραδασμών. Θα λειτουργούσε ως μηχανισμός επιμερισμού του κινδύνου και θα συνεπαγόταν εκ των πραγμάτων ανακατανομή των κεφαλαίων μεταξύ των διαφόρων τμημάτων της ένωσης. Εξ ορισμού, ως μηχανισμός απορρόφησης των απρόβλεπτων κραδασμών, η κατεύθυνση, η διάρκεια και η έκταση της αναδιανομής δεν μπορούν να είναι προκαθορισμένες ή καθοριζόμενες από το νόμο. Είναι σαφές ότι ένας υψηλός βαθμός πολιτικής και οικονομικής ολοκλήρωσης είναι απαραίτητος για την εφαρμογή ενός τέτοιου μηχανισμού (Kaldor, 1971 · DeGrauwe, 2006).

Από το 1999 η Ο.Ν.Ε. εργάζεται μ' έναν εξαιρετικά περιορισμένο κοινό προϋπολογισμό, χωρίς ένα "Ενσωματωμένο" δημοσιονομικό σταθεροποιητή και με ρήτρα, που δεν προβλέπεται. Ο οποιοσδήποτε κίνδυνος, που προέρχεται από πιθανές ασύμμετρες διαταραχές, θα παρέμενε σε εθνικό επίπεδο.

Η συζήτηση για το φορολογικό φεντεραλισμό είναι αρκετά πλούσια (Kenen, 1969, Kaldor, 1971; Oates, 1972; Mundell, 1973; Eichengreen et al, 1990; Eichengreen, 1991; Feldstein, 1992; Hallet et al, 1999; Buti και Franco, 2005. Sorens, 2008; Bordo et al. 2011) και έχει συχνά χρησιμοποιήσει τις Η.Π.Α. ως σημείο αναφοράς.

Ο σταθεροποιητικός ρόλος του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού στις Η.Π.Α. έχει συζητηθεί εδώ και πολύ καιρό (Eichengreen, 1991). Οι Sachs και Sala-i-Martin (1991) εκτιμούν, ότι στις ΗΠΑ: Η μείωση κατά ένα δολάριο στο κατά κεφαλήν εισόδημα μιας περιφέρειας προκάλεσε μείωση των ομοσπονδιακών φόρων το 2006 κατά 34 λεπτά ανά άτομο και αύξηση των ομοσπονδιακών μεταφορών ύψους περίπου 6 λεπτών και τελικά τη μείωση του διαθέσιμου κατά κεφαλήν εισοδήματος κατά μόνο 60 σεντ.

Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες στις Η.Π.Α. επιβίωσαν χωρίς σημαντικά προβλήματα. Οι Bayoumi και Masson (1995) διαπίστωσαν επίσης, ότι στις Η.Π.Α., οι αναδιανεμητικές ροές απ' όλες τις ομοσπονδιακές πηγές ανέρχονται σε

περίπου 22 σεντ Δολαρίου, ενώ οι ροές σταθεροποίησης είναι κάπως μεγαλύτερες σε περίπου 30 σεντς στο δολάριο. Στον Καναδά, οι ροές αναδιανομής είναι περίπου διπλάσιες σε σχέση με τις Η.Π.Α. (39 σεντς στο δολάριο), αλλά το κόστος σταθεροποίησης είναι μικρότερο (17 σεντς στο δολάριο). Οι φόροι και οι μεταφορές παίζουν σημαντικό ρόλο στις ροές αυτές.

Στην Ε.Ε., δεν υπάρχει «φορολογικός φεντεραλισμός». Ο προϋπολογισμός της Ε.Ε. είναι μικρός και η ανακατανομή είναι περιορισμένη.

Ενώ οι Η.Π.Α. έχουν μεγαλύτερο ομοσπονδιακό προϋπολογισμό, ως ποσοστό του Α.Ε.Π., από το κρατικό επίπεδο (24% έναντι 10%), το αντίθετο συμβαίνει στην Ευρωζώνη, όπου οι προϋπολογισμοί των κρατών μελών αντιπροσωπεύουν ένα πολύ μεγαλύτερο μερίδιο (50%) από τον κοινό (Ευρωπαϊκό) προϋπολογισμό (1%).

Η προϋπόθεση της δημοσιονομικής ικανότητας είναι σαφώς η λιγότερο ικανοποιημένη στην περίπτωση της Ο.Ν.Ε. (Eichengreen et al, 1990, Feldstein, 1992), και θεωρείται ως η "κύρια αποτυχία σχεδιασμού" (De Grauwe, 2013).

Η νομισματική και οικονομική ένωση είναι ανέφικτη, χωρίς μια πολιτική ένωση. Και το τελευταίο προϋποθέτει δημοσιονομική ολοκλήρωση και όχι μόνο φορολογική εναρμόνιση (Kaldor, 1971). Αυτή η ιδέα υποστηρίχθηκε αργότερα από τον Feldstein (1992) και τον Friedman (1997). Ο Kaldor (1971) επέκρινε ρητά το σχέδιο Werner, για τη μη πρόβλεψη της πολιτικής ενοποίησης.

Η μεταγενέστερη "Έκθεση Marjolin" (ΕΚ, 1975) καταγγέλλει, ότι "δεν υπήρχε ανάλυση, ακόμη και κατά προσέγγιση, των όρων που πρέπει να πληρούνται "για τη δημιουργία μιας Ο.Ν.Ε. Αναγνώρισε την ανάγκη για μια κεντρική αρχή "με σχετικό σημαντικό προϋπολογισμό" και για ένα "συγκεντρωτικό σύστημα δημοσιονομικής και κοινωνικής ασφάλισης, που εξασφαλίζει ένα ορισμένο βαθμό ανακατανομής". Υπογράμμισε την αναγκαιότητα στενότερης πολιτικής και οικονομικής ολοκλήρωσης και προχώρησε ακόμη περισσότερο να προτείνει ένα "κοινοτικό ταμείο παροχών ανεργίας".

Μια άλλη έκθεση, που έλαβε υπόψη η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (η "MacDougall Report ", EC, 1977) ανέλυε το σταθεροποιητικό ρόλο των δημόσιων οικονομικών στην Ευρώπη, και το συμπέρασμά της ήταν, ότι οι ανισότητες μεταξύ των χωρών της Κοινότητας δεν ήταν υψηλότερες από τις περιφερειακές ανισότητες εντός των χωρών, και γι αυτό το λόγο η αναδιανεμητική λειτουργία του εθνικού

προϋπολογισμού σε περιφερειακό επίπεδο αντανακλούσε σε αντίστοιχες θέσεις των περιφερειών στο ισοζύγιο πληρωμών τους.

Η έκθεση διαπίστωσε, ότι στις χώρες μεταξύ μισού και δύο τρίτων μιας βραχυπρόθεσμης απώλειας πρωτογενούς εισοδήματος σε μια περιοχή λόγω μείωσης των εξωτερικών πωλήσεων της μπορεί να αντισταθμιστεί αυτόματα με χαμηλότερες πληρωμές φόρων και ασφαλιστικών εισφορών από άλλες παροχές.

Μετά τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος (E.M.S.) και της Ευρωπαϊκής νομισματικής μονάδας (ECU), η "Έκθεση Delors" επανέρχεται σθεναρά στη διαδικασία, αποφεύγοντας την τότε έκκληση για πλήρη πολιτική και δημοσιονομική ολοκλήρωση, αλλά τονίζοντας την ανάγκη για "συντονισμό των δημοσιονομικών πολιτικών" (EK, 1989).

6.Η οικοδόμηση της Ο.Ν.Ε. υπό το πρίσμα της θεωρίας

Η αρχική αρχιτεκτονική της Ο.Ν.Ε. βασίστηκε στην «πεποίθηση», ότι η επιδίωξη της σταθερότητας των τιμών και των διασφαλίσεων έναντι των υπερβολικών δημοσιονομικών ελλειμμάτων θα αρκούσαν για τη διασφάλιση της μακροοικονομικής σταθερότητας (Obstfeld, 2013).

Εν τούτοις, κάποιοι οικονομολόγοι προειδοποίησαν, ότι η δημιουργία ενός ενιαίου νομίσματος, χωρίς την ύπαρξη ενός ομοσπονδιακού συστήματος ασφάλισης, "θα μπορούσε πολύ καλά να οδηγήσει το έργο σε μια ενδεχόμενη αποτυχία" (Sachs και Sala-i-Martin, 1991).

Η έλλειψη μηχανισμών προσαρμογής ενδέχεται να δημιουργήσει πιθανές πηγές κινδύνων (Eichengreen, 1991), των οποίων οι σημαντικές επιπτώσεις θα επέφεραν ανεργία και χειρότερες εργασιακές συνθήκες (Feldstein 1991 και 1997).

Στα κριτήρια οικοδόμησης της Ο.Ν.Ε. δεν ελήφθη πλήρως υπόψη η ανεργία ως βασικός δείκτης και "απειλή για τη νομισματική σταθερότητα" (Dornbusch, 1996). Αποφασίστηκε αντ' αυτού να βασιστεί σε μια "υπερβολική επιμονή στα φορολογικά κριτήρια" (Dornbusch, 1997), η οποία ενδεχόμενα να απέβαινε και επιβλαβής στο όλο οικοδόμημα (Buiter, Corsetti και Roubini, 1993).

Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες καθορίστηκαν αμετάκλητα το 1999, εξαλείφοντας το συναλλαγματικό κίνδυνο. Η αύξηση του εμπορίου μεταξύ των χωρών δημιούργησε υψηλότερο βαθμό τομεακής εξειδίκευσης σε κάθε χώρα, γεγονός που αύξησε την πιθανότητα για το μέλλον οι εξωτερικοί κλονισμοί να έχουν ασύμμετρες συνέπειες (Kenen, 1969, Eichengreen, 1992; Krugman, 1993).

7.Ο «ιδιωτικός ασφαλιστικός διάλογος» στην εργασία

Κατά τη διάρκεια της πρώτης δεκαετίας της, η Ο.Ν.Ε. φάνηκε ν' ακυρώνει τη σημασία των κριτηρίων των Άριστων Νομισματικών Περιοχών. Η Ευρωζώνη δεν παρουσίασε σημαντικές αναταράξεις κατά την περίοδο αυτή, αν και δεν παρουσίασε κοινό προϋπολογισμό (Mongelli, 2008).

Ο Mundell (1973) και ο Eichengreen (1992) πρότειναν μια νομισματική ένωση μεταξύ των κρατών, που η δημοσιονομική αυτονομία τους θα μπορούσε ενδεχομένως να αντισταθμίσει την έλλειψη κοινής δημοσιονομικής ικανότητας μέσω του λεγόμενου "ιδιωτικού ασφαλιστικού καναλιού".

Η απουσία συναλλαγματικών κινδύνων προωθούσε την οικονομική ολοκλήρωση μεταξύ των οικονομιών της Ευρωζώνης, αυξάνοντας τις ροές κεφαλαίων από χώρες με πλεονασματικό ισοζύγιο πληρωμών προς αναπτυσσόμενες ελλειμματικές χώρες. Αυτό λειτουργούσε ως de facto υποκατάστατο της έλλειψης κοινής δημοσιονομικής ικανότητας.

Από την ίδρυση της Ο.Ν.Ε., χώρες στο λεγόμενο «κέντρο» συστηματικά είχαν πλεονάζουσα εξοικονόμηση, με επίπεδο επενδύσεων γύρω στο 20% του Α.Ε.Π. και επίπεδο εξοικονόμησης περίπου 25% του Α.Ε.Π. Το αντίθετο συνέβη στη λεγόμενη «Περιφέρεια», όπου τα στοιχεία αυτά ήταν ανεστραμμένα, όπως προκύπτουν από το χάρτη του Lane (2013).

Οι ροές κεφαλαίων αντιπροσώπευαν περίπου το 12% του Α.Ε.Π. της Ευρωζώνης το 2001 και αυξήθηκαν μέχρι το 42% σε μόλις έξι χρόνια. Αυτή η άνευ προηγουμένου άνθηση των ροών κεφαλαίων ενήργησε ως σύστημα μεταβιβάσεων από οικονομίες με αυξανόμενα πλεονάσματα τρεχουσών συναλλαγών σ' άλλες με αυξανόμενα ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών. Η μακρά υποστηριζόμενη κοινή φορολογική ικανότητα αντικαταστάθηκε στην πραγματικότητα από ένα τεράστιο σύστημα μεταβιβάσεων εντός της Ο.Ν.Ε. μέσω του ιδιωτικού χρηματοπιστωτικού τομέα και όχι μέσω των δημόσιων οικονομικών.

Αποτέλεσμα, κατά το χρονικό διάστημα 1999 - 2007 το ιδιωτικό χρέος να διογκωθεί υπερβολικά στην «περιφέρεια» της ευρωζώνης, ενώ το δημόσιο χρέος ήταν γενικά υπό έλεγχο. Ακόμα και στην Ελλάδα, όπου το δημόσιο χρέος αυξήθηκε, αυτή η αλλαγή ήταν απόλυτα ελάχιστη, σε σύγκριση με τη σημερινή αύξηση του ιδιωτικού χρέους (+ 13%, έναντι + 217,5%). Μόνο στην Πορτογαλία οι δύο αυξήσεις ήταν συγκρίσιμες, αλλά κι εκεί το ιδιωτικό χρέος αυξήθηκε περισσότερο από το δημόσιο.

Σύμφωνα με στοιχεία των Hale και Obstfeld (2014), μετά την εισαγωγή του ευρώ οι ισχυρές χώρες της Ο.Ν.Ε. αύξησαν το δανεισμό τους από χώρες εκτός Ο.Ν.Ε., προκειμένου να δανείσουν τις λιγότερο ισχυρές. Αυτή η συμπεριφορά τροφοδότησε δραματικά τις ανισορροπίες και αύξησε την ευθραυστότητα ολόκληρης της Ευρωζώνης. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την έκθεση του τραπεζικού τομέα των ισχυρών χωρών, με την αύξηση του δανεισμού των τραπεζών της Ελλάδας, της Ιρλανδίας, της Ισπανίας, της Αυστρίας και της Πορτογαλίας σε ποσοστό 573%.

Επιπλέον, το τεράστιο κεφάλαιο που ρέει από τον «πυρήνα» στην «περιφέρεια», δημιουργεί μια έκρηξη των τιμών των περιουσιακών στοιχείων και ένα σημαντικά υψηλότερο πληθωρισμό στην «περιφέρεια» από ό, τι στον «πυρήνα» (Krugman, 2012).

Η όλη φιλοσοφία στηρίχτηκε πλήρως στην αποτελεσματικότητα και τη σταθερότητα των χρηματοπιστωτικών αγορών. Στην ουσία δεν υπήρχε καμία οικονομική και πολιτική ένωση για να στηρίξει τη νομισματική ένωση μέσω μιας κοινής δημοσιονομικής ικανότητας.

Δυστυχώς, η οικονομική κρίση αμφισβήτησε τη σταθερότητα αυτής της αρχιτεκτονικής: οι ροές κεφαλαίων από τον «πυρήνα» στην 'περιφέρεια' έπαψαν ξαφνικά. Το «αδιωτικό κανάλι ασφάλισης», αντί να ενεργεί ως σταθεροποιητής, ξαφνικά συρρικνώθηκε. Η ανθεκτικότητα και η βιωσιμότητα μιας νομισματικής ένωσης αποδείχθηκε αδύναμη. Η έκρηξη του δημόσιου χρέους μετά το 2008 ήταν το αποτέλεσμα της ύφεσης, που προκλήθηκε από την επιθυμία του ιδιωτικού τομέα να μειώσει το υπερβολικό χρέος του (De Grauwe and Ji, 2013).

8.Η Ο.Ν.Ε. κατά την κρίση

Η εξωτερική κρίση, που ξεκίνησε το 2007 στις Η.Π.Α., επεκτάθηκε το 2008 και στις χώρες της Ο.Ν.Ε. με τη μορφή μιας παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, η οποία αποσταθεροποίησε το μηχανισμό, που διατηρούσε την αρχιτεκτονική της. Αυτό ανανέωσε παλιές ανησυχίες για το ότι οι μακροοικονομικές διαταραχές στην Ευρώπη μπορεί να έχουν «μεγαλύτερες και πιο μακροχρόνιες συνέπειες», όπως π.χ. επιπτώσεις από την ανεργία. "Η ευρωπαϊκή κοινή ζώνη νομίσματος μπορεί να αποδειχθεί επώδυνη και παρατεταμένη διαδικασία " Blanchard (1992).

Μετά το πρώτο έτος δημοσιονομικής επέκτασης, ως άμεση απάντηση στη συρρίκνωση του ιδιωτικού τομέα, επιβλήθηκαν αυστηρά περιοριστικές δημοσιονομικές πολιτικές στις χώρες της «περιφέρειας». Όπως αναμενόταν, η

Ευρωζώνη σημείωσε πρωτοφανή άνοδο ανεργίας, τόσο σε ένταση όσο και σε διάρκεια, σε σύγκριση με τις χώρες της Ε.Ε., που δεν ανήκουν στην Ευρωζώνη. Από το 2007 έως σήμερα, η ανεργία αυξήθηκε δραματικά, ενώ παράλληλα στις Η.Π.Α. άρχισε να μειώνεται από το 2010.

Έχει ενδιαφέρον να συγκρίνουμε τους ομοσπονδιακούς / κοινούς προϋπολογισμούς έναντι των κρατικών στην Ε.Ε. και στις Η.Π.Α.

Από το σοκ που προκάλεσε η χρηματοπιστωτική κρίση το 2008, η αντίδραση στις δυο ενώσεις / ομοσπονδίες ήταν διαφορετική. Στις Η.Π.Α., η μεγάλη αύξηση των κυβερνητικών δαπανών πραγματοποιήθηκε σε ομοσπονδιακό επίπεδο, ενώ στην Ευρωζώνη συνέβη σε επίπεδο κρατών μελών, με σημαντικές διαφορές μεταξύ των χωρών. Ενώ σε ορισμένα κράτη μέλη οι δημοσιονομικές πολιτικές ήταν ουσιαστικά επεκτατικές, για να εξουδετερώσουν τη συρρίκνωση, άλλα αναγκάστηκαν να υιοθετήσουν έντονα περιοριστικές δημοσιονομικές πολιτικές. Αυτή η δυναμική έχει ενισχύσει τις αποκλίσεις εντός της Ο.Ν.Ε., αντί να τις μειώσει.

Στις Η.Π.Α, η κατάσταση της Φλόριντα γνώρισε μια ισχυρή έκρηξη μιας φούσκας κατοικιών, σχεδόν παρόμοια μ' αυτή που είχε η Ισπανία. Αλλά, ενώ η Ισπανία έπρεπε να υποστεί πολύ οδυνηρή και όχι τόσο αποτελεσματική εσωτερική υποτίμηση, με τεράστια μείωση της παραγωγής και υψηλή ανεργία, η Φλόριντα επωφεληθηκε από τις δημοσιονομικές μεταφορές από τον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό, σε ποσοστό περίπου 5% του κρατικού Α.Ε.Π. (Krugman, 2012).

Η ανεργία στη Φλόριντα υποχώρησε, ακόμα και κάτω από τον εθνικό μέσο όρο, με μαζική μετανάστευση, αλλά αυτό δεν υπονόμεισε τη φορολογική βάση της, όπως έγινε στην Ισπανία, χάρη στο ομοσπονδιακό σύστημα ασφάλισης.

Η κατάσταση της Νεβάδα γνώρισε έναν κύκλο άνθησης και πτώσης, παρόμοιο μ' αυτόν της Ιρλανδίας. Και στις δύο περιοχές οι δύο τραπεζικοί τομείς έφτασαν στα όρια της πτώχευσης. Η διαφορά έγκειται στο ότι στις ΗΠΑ παρενέβη η ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Εκτιμάται, ότι η ομοσπονδιακή παρέμβαση ισοδυναμούσε με οικονομική ενίσχυση της Νεβάδα σε ποσοστό άνω του 10% του Α.Ε.Π. της (Gros,2012). Η Ιρλανδία, αντιθέτως, έπρεπε να φέρει το βάρος της παρέμβασης. Αυτό προκάλεσε κρίση δημόσιου χρέους, με επακόλουθες πολιτικές λιτότητας και υψηλή ανεργία.

Είναι ενδιαφέρον να δούμε και την περίπτωση της Λετονίας. Η δημοκρατία της Βαλτικής δεν ήταν ακόμη μέλος της Ευρωζώνης, αλλά διατηρούσε μια «σύνδεση με το ευρώ. Ουσιαστικά η χώρα επέστη μια τεράστια εσωτερική υποτίμηση, με υποχώρηση του εθνικού Α.Ε.Π. σχεδόν κατά 25%. Η ανεργία αυξήθηκε δραματικά, με αποτέλεσμα τη μαζική μετανάστευση. Παρά το γεγονός, ότι φαίνεται να ακολουθήθηκαν παρόμοιες προσεγγίσεις με τις Η.Π.Α., η διαφορά έγκειται στο ότι δεν έγινε χρηματοδότηση από την Ε.Ε..

Η κινητικότητα του εργατικού δυναμικού παίζει ρόλο στην τρέχουσα προσαρμογή εντός της Ευρωζώνης. Πρόσφατες αναλύσεις δείχνουν, ότι η μετανάστευση της εργασίας στην ευρωζώνη επηρεάζει, όλο και περισσότερο, εργαζόμενους υψηλής ειδίκευσης, οι οποίοι μεταναστεύουν για μεσαίες ή χαμηλής ειδίκευσης θέσεις εργασίας (Ε.Ε. 2013).

Το φαινόμενο της υπερφόρτωσης έχει αυξηθεί ιδιαίτερα για τους μετακινούμενους από την περιφέρεια στο κέντρο της Ευρωζώνης, μειώνοντας τις φορολογικές βάσεις των εξερχόμενων χωρών και την έναρξη ενός φαύλου κύκλου, ο οποίος τελικά καθιστά πιο δύσκολη την πληρωμή των χρεών τους (O'Rourke and Taylor, 2013).

Ελλείπει αντισταθμιστικών μηχανισμών, η εξασθένηση ορισμένων χωρών της ευρωζώνης θα αυξηθεί παράλληλα με την αύξηση των μορφωμένων και ειδικευμένων, που μεταναστεύουν. Η απώλεια του ανθρώπινου κεφαλαίου, η επιδείνωση των δεξιοτήτων και η διάβρωση της φορολογικής βάσης είναι παράγοντες, που ενδέχεται να θέσουν σε κίνδυνο το μελλοντικό αναπτυξιακό δυναμικό (Lin Και Treichel, 2012. De Grauwe, 2013).

Η ευρωζώνη στερείται και των δύο μηχανισμών. Ούτε ευέλικτες συναλλαγματικές ισοτιμίες, ούτε ένα πλήρες ομοσπονδιακό κράτος με πλήρη κινητικότητα. Ελλείπει νομισματικής ένωσης, η προσαρμογή στις κρίσεις θα συνέβαινε μέσω ευέλικτων συναλλαγματικών ισοτιμιών. Σε μια πλήρη νομισματική ένωση, η κινητικότητα των παραγόντων κι ένας κεντρικός προϋπολογισμός θα λειτουργούσε ως αυτόματος σταθεροποιητής. Στην Ο.Ν.Ε. δεν υπάρχει κανένας απ' αυτούς τους μηχανισμούς για την αντιμετώπιση της κρίσης.

9.Η διαδικασία προσαρμογής

Μετά από μια δεκαετία μαζικών ροών κεφαλαίων, συγκριτικά υψηλότερης ανάπτυξης και πληθωρισμού, η «περιφέρεια» της Ευρωζώνης βρέθηκε με υψηλές

τιμές και κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, σε σχέση με τις χώρες, που αποτελούν τον «πυρήνα». Όπως αναμενόταν, (Friedman, 1953), μια πολιτική αποπληθωρισμού, με στόχο τη μείωση των μισθών, έχει εφαρμοστεί σ' αυτές τις χώρες.

Σ' όλες σχεδόν τις χώρες το μερίδιο του εισοδήματος από εργατικό δυναμικό μειώθηκε ή παρέμεινε σταθερό. Ήταν, μάλλον, οι σωρευτικές διαφορές πληθωρισμού, που καθόριζαν τις διαφορές στην ανταγωνιστικότητα μεταξύ των χωρών.

Η προσαρμογή, που πραγματοποιείται σήμερα, οφείλεται κυρίως στην αύξηση του Α.Ε.Π. και της παραγωγικότητας και σε μικρότερο βαθμό στη μείωση των ονομαστικών μισθών. Αυτό έγινε στην Ισπανία και την Πορτογαλία.

Στην Ελλάδα και την Ιρλανδία, ωστόσο, αυτή η δυναμική παραγωγικότητα δεν οφείλεται στην αύξηση της παραγωγής, η οποία στην πραγματικότητα μειώνεται. Αντίθετα η ανεργία έχει φτάσει σε πολύ υψηλά επίπεδα.

Τα αυξανόμενα επίπεδα ανεργίας μπορούν να εξηγηθούν είτε από τις λεγόμενες δυσκαμψίες στις αγορές εργασίας ή από την επίδραση των πολιτικών λιτότητας, που επιδιώκουν περιοριστικές δημοσιονομικές πολιτικές, καταστέλλοντας τη συνολική ζήτηση, σε μια εποχή που ο ιδιωτικός τομέας δεν είναι σε θέση να την υποκαταστήσει.

Η εσωτερική υποτίμηση, που εφαρμόζεται στην «περιφέρεια» στοχεύει στην αντιστάθμιση των παρελθοντικών συσσωρευμένων διαφορών πληθωρισμού μέσω της συμπίεσης των μισθών και της ανεργίας. Αυτό συμβάλλει στη συρρίκνωση της εγχώριας ζήτησης, που αντικατοπτρίζεται στην πτώση των εισαγωγών σ' όλες τις χώρες, αφήνοντας τις καθαρές εξαγωγές ως τη μοναδική πηγή ανάπτυξης. Όλο αυτό έχει οδηγήσει την Ο.Ν.Ε. σε έναν παρατεταμένο αποπληθωρισμό.

10. Συμπεράσματα

Πρώτον, η ΟΝΕ δεν παρουσίασε μεγάλες αναταράξεις κατά τη διάρκεια της πρώτης δεκαετίας της, χωρίς να υπάρχει βεβαίως ιδιαίτερη ανησυχία για τη μη συμμόρφωση με ορισμένα από τα βασικά στοιχεία μια Βέλτιστης Νομισματικής Περιοχής. Η αρχιτεκτονική της Ο.Ν.Ε. εξουδετέρωσε αρχικά τις δυο βασικές ελλείψεις, την κινητικότητα του εργατικού δυναμικού και τη δημοσιονομική ικανότητα. Η πρώτη εκπληρώθηκε μόνο σε μια περιορισμένη έκταση κατά την έναρξη της ευρωζώνης, αλλά συνέχισε να βελτιώνεται τα επόμενα χρόνια. Το δεύτερο, αντίθετα, εξακολουθεί να μην υφίσταται ακόμα και σήμερα.

Δεύτερον, ο «ιδιωτικός ασφαλιστικός διάυλος» διοχετεύει το πλεόνασμα των αποταμιεύσεων σε ευρώ του «πυρήνα», μέσω θεαματικής αύξησης των ροών κεφαλαίων, στις πιστωτικές αγορές της «Περιφέρειας», που τροφοδοτεί την πιστωτική άνθηση και τις φούσκες των τιμών των περιουσιακών στοιχείων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση του ιδιωτικού χρέους στην «περιφέρεια» και την έκθεση των τραπεζών. Το όλο σύστημα βασίστηκε στην αξιοπιστία και τη σταθερότητα των χρηματοπιστωτικών αγορών.

Τρίτον, με την παγκόσμια οικονομική κρίση, φάνηκαν και τα βαθύτερα προβλήματα της Ε.Ε. Ο λόγος είναι διττός : Από τη μια πλευρά, αποδείχθηκε, ότι η Ε.Ε. στερείται κάθε μηχανισμού απορρόφησης των κρίσεων, όπως αυτή του 2007 (Η μόνη αντίδρασή της ήταν μέσω δημοσιονομικών περιορισμών, γεγονός που επιδείνωσε τις αποκλίσεις εντός της Ευρωζώνης), ενώ από την άλλη, ο ιδιωτικός ασφαλιστικός μηχανισμός κατέρρευσε απότομα και αποδείχτηκε αδύναμος.

Τέταρτον, όπως είχε προβλεφθεί, το κόστος της προσαρμογής, μετά την κρίση, είχε σημαντικές επιπτώσεις κυρίως στην εργασία, με συνέπεια μεγαλύτερη και μακροπρόθεσμη ανεργία στην Ευρωζώνη, σε σχέση με τις χώρες εκτός Ευρωζώνης και τις Η.Π.Α. Αυτό μπορεί να μετριαστεί σταδιακά στο μέλλον από μια αύξηση της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού εντός της Ευρωζώνης.

Η έλλειψη κοινής δημοσιονομικής ικανότητας, ωστόσο, συνεπάγεται, ότι δεν θα υπάρχει μηχανισμός για να αντισταθμίσουν οι χώρες αυτές την απώλεια του πιο εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού τους και τη διάβρωση των φορολογικών τους βάσεων. Η φτώχεια των χωρών αυτών θα αυξηθεί παράλληλα με την αύξηση της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού. Η ανάλυση δείχνει, ότι ως συνέπεια μιας σειράς ασύμμετρων προσαρμογών, με εσωτερική υποτίμηση σε ελλειμματικές χώρες, όχι συνοδευόμενη από επεκτατικές πολιτικές στις χώρες με πλεόνασμα, θα φέρει τεράστιες κοινωνικές και οικονομικές αποκλίσεις μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης.

Με βάση τα ανωτέρω κατανοούμε ότι η Ε.Ε. δεν είναι μια Άριστη Νομισματική Περιοχή και πρέπει να αλλάξουν πολλές συνθήκες για να καταφέρει να γίνει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΠΡΟΟΠΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ, ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΛΥΣΕΙΣ

5.1 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

5.1.1 Γερμανική κυριαρχία στους θεσμούς και στα όργανα της Ευρωζώνης (Αντιπληθωριστικές εμμονές)

Τα θεμέλια της οικοδόμησης της γερμανικής Ευρώπης τέθηκαν στη διετία 1999 -2000. Ήταν η εποχή, που τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης προετοίμαζαν το έδαφος, προκειμένου να «υποδεχτούν» τις ανατολικές χώρες.

Σύμφωνα με το Γεράσιμο Ποταμιάνο, πρώην κορυφαίο στέλεχος στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, συντελέστηκε μια μεγάλη μεταρρύθμιση στην Κομισιόν και στα όργανά της Ε.Ε., προκειμένου να περιοριστεί η δυνατότητα επιρροής των χωρών του πρώην «Ανατολικού Μπλοκ», όσον αφορά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Πρόκειται για την περίφημη «Ατζέντα 2000», που έθετε σαφείς οικονομικούς στόχους για την επταετία 2000 - 2006. Πιο συγκεκριμένα, η «Ατζέντα 2000», που υιοθετήθηκε τελικά στη σύνοδο κορυφής του Βερολίνου το Μάρτιο του 1999, είχε στόχο την ανανέωση του ευρωπαϊκού αγροτικού μοντέλου, τη μείωση του οικονομικού χάσματος ανάμεσα στις περιφέρειες και την υιοθέτηση μέτρων για μεσαίες αυξήσεις στα έσοδα των προϋπολογισμών.

Οι αλλαγές αυτές αποτέλεσαν αντικείμενο επεξεργασίας στις Βρυξέλλες από το 1997, ενώ στην τελική τους μορφή συνέκλιναν δύο χρόνια αργότερα. Σύμφωνα με τον Γεράσιμο Ποταμιάνο, η Γερμανία τα επόμενα χρόνια αξιοποίησε πλήρως και προς όφελός της τις αλλαγές.

Αυτό βέβαια συντελέστηκε τόσο οικονομικά όσο και θεσμικά. Στη διεύρυνση του 2004 η Ουγγαρία, η Τσεχία, η Εσθονία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Πολωνία, η Σλοβακία, η Σλοβενία η Κύπρος και η Μάλτα εισήλθαν στην κοινή ευρωπαϊκή αγορά.

Οι μεν βαλτικές χώρες, μέσα από σκληρά προγράμματα λιτότητας, άλλαξαν βίαια την οικονομική τους σύνθεση, παραχωρώντας τους βασικούς τους πόρους σε γερμανικούς κολοσσούς (κυρίως πρώην επιχειρήσεις μεταλλευμάτων που ανήκαν στο

Δημόσιο), ενώ άλλες ανατολικές χώρες πρόσφεραν άφθονα αγροτικά προϊόντα. Αρκεί να σκεφτεί κανείς, ότι το έτος 1995 τα 64 εκατ. πολίτες των χωρών του Βίτσεγκραντ ήταν δύομισι φορές πιο «αγροτικοί» και μόνο κατά 30% πλούσιοι σε σχέση με την Ε.Ε. των 12, όπως έγραφε ο Ρίτσαρντ Μπάλντουιν, καθηγητής Διεθνών Οικονομικών στη Γενεύη.

Σήμερα, όσες από τις ανατολικές χώρες έχουν εισέλθει στην ευρωζώνη, αποτελούν τους πιο «σκληροπυρηνικούς σύμμαχους» της Γερμανίας και φανατικούς υπέρμαχους της πολιτικής της.

«Η νέα γερμανική ισχύς στην Ευρώπη δεν βασίζεται στη δύναμη, όπως στο παρελθόν. Δεν χρειάζεται όπλα για να επιβάλει τη θέλησή της στις άλλες χώρες. Δεν χρειάζεται να εισβάλει, όμως είναι πανταχού παρούσα» έγραφε στη «Γερμανική Ευρώπη» ο Ούλριχ Μπεκ, ο Γερμανός κοινωνιολόγος, που υποστήριζε με θέρμη την περαιτέρω ομοσπονδιοποίηση της Ευρώπης.

Η θέση αυτή, όμως, φαίνεται, ότι έχει απόλυτη ρεαλιστική εφαρμογή και στη σημερινή ευρωπαϊκή γραφειοκρατία, αποκαλύπτοντας τη θεσμική επιβολή της Γερμανίας με την «Ατζέντα 2000». Αρκεί να δει κανείς τα απτά αποτελέσματα σήμερα.

Τον Δεκέμβριο του 2007 υιοθετήθηκε επίσημα η Συνθήκη της Λισαβόνας. Σ' αυτήν αναβαθμίστηκαν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και τα Συμβούλια των Υπουργών, που αποτελούνται από εκπροσώπους των κυβερνήσεων των κρατών μελών. Το σύστημα λήψης αποφάσεων μετασχηματίστηκε. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει νομοθεσίες, οι οποίες πρέπει να έχουν ταυτόχρονα την έγκριση τόσο του Ευρωκοινοβουλίου όσο και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

Οι παρατηρητές στις Βρυξέλλες υποστηρίζουν, ότι αυτές οι αλλαγές ενίσχυσαν υπερβολικά το ρόλο του Συμβουλίου, δίνοντάς του το προνόμιο να αποφασίζει τι και με ποιά μορφή θα υιοθετηθεί. Παράλληλα όμως, υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και η έννοια της «ψηφοφορίας με ειδική πλειοψηφία» σε μια σειρά πολιτικούς τομείς, που αντικατέστησε την καθολική υποχρεωτική ομοφωνία.

Το νέο σύστημα εισήγαγε ειδικές πλειοψηφίες, που βασίζονταν είτε στον πληθυσμό είτε στον αριθμό των χωρών. Αν αναλογιστεί κανείς, ότι η Γερμανία έχει το 16% του ευρωπαϊκού πληθυσμού, τότε γίνεται κατανοητή η ισχυρή θέση της.

Η Γερμανία αργότερα, φρόντισε σταδιακά να αποδυναμώσει και το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων, στο οποίο συμμετέχουν κυρίως οι υπουργοί Ευρωπαϊκών Υποθέσεων όλων των κρατών μελών της Ε.Ε.

Αποτέλεσμα, με την ανοχή της Γαλλίας, οι κρίσιμες αποφάσεις στις συνόδους

κορυφής να προετοιμάζονται από τους διπλωματικούς συμβούλους αρκετών αρχηγών κρατών.

Η Γερμανία, από την πλευρά της, δεν έμεινε άπραγη ούτε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία θεωρείται περισσότερο «αυτονομημένη», μιας και οι επίτροποι της επιλέγονται από τα εθνικά κράτη μέλη. Όσοι γνωρίζουν καλά τα εσωτερικά τεκταινόμενα στην Κομισιόν επισημαίνουν, ότι ο έντονος «τεχνοκρατισμός» και οι ουκ ολίγες περιπτώσεις επιτρόπων, έχουν σαν αποτέλεσμα να υλοποιούνται οι αποφασισμένες πολιτικές κυρίως από τα στελέχη που συνεργάζονται με τους επιτρόπους, οι οποίοι, στη συντριπτική πλειονότητά τους προέρχονται από τη Γερμανία και τις «σύμμαχες» χώρες της.

Μ' αυτόν τον τρόπο η Επιτροπή σ' όλα τα επίπεδα ελέγχεται πολιτικά από το Βερολίνο. Προκειμένου όμως να κατανοήσουμε τις θεσμικές «αλυσίδες», που έχει φορέσει στην ευρωζώνη η Γερμανία, αξίζει να δούμε πώς είναι δομημένα τα όργανά της. Αν και άτυπο, το Γιούρογκρουπ είναι εκείνο, που πολιτικά αποφασίζει για τις υποχρεώσεις κάθε χώρας του κοινού νομίσματος, καθώς και για τον τρόπο της οικονομικής συνδρομής της.

Οι αποφάσεις εκεί λαμβάνονται με ομοφωνία, ενώ η υλοποίησή τους εναπόκειται τεχνικά στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας, τον περίφημο E.S.M..

Σύμφωνα με το καταστατικό του E.S.M., το Συμβούλιο των Διευθυντών μπορεί να λαμβάνει αποφάσεις με πλειοψηφία 80-85%. Τα μέλη του Συμβουλίου δεν έχουν όμως ισότιμες ψήφους, αλλά ανάλογες του μετοχικού κεφαλαίου, που έχουν συνεισφέρει οι διάφορες χώρες. Θέση μεγαλομετόχου έχει η Γερμανία, καθώς έχει σχεδόν το 27% των μετοχών και ανάλογο ποσοστό δικαιωμάτων ψήφου (η Γαλλία έχει το 20,2% και η Ιταλία το 17,8%).

Μ' αυτόν τον τρόπο το Βερολίνο μπορεί, ανά πάσα στιγμή, να θέσει ουσιαστικά «βέτο» και να μπλοκάρει μια ήδη ειλημμένη απόφαση. Αντίστοιχη δυνατότητα έχει θεσμικά και ο πρόεδρος του Γιούρογκρουπ, ως επικεφαλής του Συμβουλίου των Διοικητών.

Αντίστοιχες πρακτικές μπορεί να βρει κανείς στο πώς δομήθηκε η E.K.T. και στο πώς μοιράζονται οι αρμοδιότητες ανάμεσα στα διάφορα όργανα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

Ένα πάντως είναι βέβαιο, η Γερμανία εξυπηρετεί τα συμφέροντά της με συνέπεια και κυνισμό. Οι άλλες χώρες, όμως, και ιδιαίτερα οι χώρες του Νότου δεν έκαναν τα προηγούμενα χρόνια κάτι, για να μην εδραιωθεί σε απόλυτο βαθμό η γερμανική

Ευρώπη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να επικρατεί έντονη λαϊκή δυσπιστία έναντι της Ευρώπης, αλλά και να συζητείται, ολοένα και περισσότερο, το πώς θα αλλάξει ή ακόμα και να διαλυθεί.

Η γερμανική θεώρηση για την οικονομία διαφέρει εδώ και αρκετό καιρό απ' αυτή σε άλλες χώρες. Στα χρόνια της κρίσης του ευρώ, το χάσμα αυτό, όντας διευρυμένο, έχει καταστεί πιο ορατό και δημιουργεί προβληματισμούς και ερωτηματικά σε αρκετούς οικονομολόγους.

Γιατί οι Γερμανοί είναι σκεπτικοί σε προσπάθειες από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα να αναζωογονήσουν τις ευρωπαϊκές οικονομίες; Γιατί επιμένουν στη δημοσιονομική λιτότητα σε χώρες, όπου η ζήτηση καταρρέει; και τέλος, Γιατί έχουν εμμονή με κανόνες για το δικό τους καλό, σε αντίθεση με τα πρακτικά τους αποτελέσματα;

Οι απαντήσεις, έχουν τις ρίζες τους στη γερμανική πνευματική ιστορία και ειδικότερα στον ορντολιμπεραλισμό (ordoliberalism), ένα «παρακλάδι» του κλασικού φιλελευθερισμού, που δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια της ναζιστικής περιόδου, όταν αντιφρονούντες γύρω από τον Walter Eucken, οικονομολόγο στο Φράιμπουργκ, ονειρεύονταν ένα καλύτερο οικονομικό σύστημα. Ήταν αυτοί, που αντέδρασαν ενάντια στις σχεδιαζόμενες οικονομίες της ναζιστικής Γερμανίας και της Σοβιετικής Ένωσης, ενώ ταυτόχρονα απέρριψαν τόσο την καθαρή ελεύθερη αγορά (laissez-faire) όσο και την, κατά την κεϋνσιανή θεωρία, διαχείριση της ζήτησης του χρήματος. Το αποτέλεσμα ήταν η ίδρυση μιας σχολής μια σχολή, που ήταν κοντά στις προσωπικές επαφές και στο περιεχόμενο της αυστριακής σχολής, που βασίζεται στις αρχές του Friedrich Hayek, σημαντικού κοινωνικού, θεωρητικού και πολιτικού φιλόσοφου του 20^{ου} αιώνα, γνωστού ως υπέρμαχου του κλασικού φιλελευθερισμού.

Ο «ορντολιμπεραλισμός» (ordoliberalism) διέφερε, θεωρώντας, ότι ο καπιταλισμός απαιτεί μια ισχυρή κυβέρνηση για τη δημιουργία ενός πλαισίου κανόνων, που θα παρέχουν την τάξη (ordo στα λατινικά), που χρειάζονται οι ελεύθερες αγορές για να λειτουργήσουν πιο αποτελεσματικά.

Στην ουσία ο ορντολιμπεραλισμός είναι η γερμανική παραλλαγή μεταξύ του κοινωνικού φιλελευθερισμού και του νεοφιλελευθερισμού, που δίνει έμφαση στην ανάγκη του κράτους να διασφαλίσει, ότι η ελεύθερη αγορά παράγει αποτελέσματα κοντά στο θεωρητικό της δυναμικό. Αυτά τα ιδεώδη οδήγησαν στη δημιουργία της γερμανικής κοινωνικής οικονομίας αγοράς μετά τον Β 'Παγκόσμιο Πόλεμο και του συνοδού της Wirtschaftswun.

Από τους αυθεντικούς ορντολιμπεραλιστές (ordoliberal) ξεπήδησε μια μεγάλη ιδέα για την κρατική παρέμβαση, όταν καρτέλ κυριαρχούσαν στην οικονομία, η αντιμονοπωλιακή πολιτική. Μια δεύτερη ιδέα ήταν μια αυστηρή νομισματική πολιτική, σταθερά και αποκλειστικά εστιασμένη στη σταθερότητα των τιμών και μια τρίτη, η ενίσχυση της Haftung, που σημαίνει όχι απλώς ανάληψη ευθύνης, αλλά και υπευθυνότητα. Η Γερμανία, για παράδειγμα, έχει αυστηρότερους νόμους αφερεγγυότητας έναντι της Αμερικής ή της Βρετανίας.

Στοιχεία του ορντολιμπεραλισμού υπάρχουν στο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης της Ευρωζώνης, που εγκρίθηκε τη δεκαετία του 1990, για τον περιορισμό των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 έφερε στην επιφάνεια το χάσμα ανάμεσα στη Γερμανία και τον υπόλοιπο κόσμο.

Στην Αμερική επανήλθε ο κεϋνσιανισμός, κυρίως με μέτρα τόνωσης της οικονομίας. Η Γερμανία επίσης, υιοθέτησε μια δημοσιονομική επέκταση.

Στη συνέχεια, καθώς εκτυλίχθηκε η κρίση του ευρώ, σημειώνει ο Γερμανός οικονομολόγος Peter Bofinger, ήταν συνεχώς αντιμέτωπη με θέσεις του ορντολιμπεραλισμού. Οικονομολόγοι, εκτός της Γερμανίας, συμφωνούν, ότι οι μικροοικονομικές μεταρρυθμίσεις ήταν αναγκαίες, όμως οι Γερμανοί σχεδόν αποκλειστικά υποστήριζαν την αντι-κεϋνσιανή έννοια των περικοπών των δαπανών, εν μέσω μείωσης της ζήτησης.

Ακόμη πιο χαρακτηριστική είναι η γερμανική στάση απέναντι στους κανόνες. Σε κάποιο βαθμό, αυτό αντανακλά στον πολιτισμό της χώρας, όμως παράλληλα έχει τις ρίζες του στον ορντολιμπεραλισμό. Βέβαια, δεν είναι όλοι οι γερμανοί οικονομολόγοι ορντολιμπεραλιστές, όμως η επιρροή της παράδοσης παραμένει ισχυρή στα πανεπιστήμια, όπως επίσης στην Bundesbank και το Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνομόνων.

Και ακριβώς όπως οι αρχικοί ορντολιμπεραλιστές πέρασαν στις Ανθρωπιστικές επιστήμες και τη Νομική, οι σημερινοί ορντολιμπεραλιστές συχνά έχουν εκπαιδευτεί ως δικηγόροι.

Οι επικριτές θεωρούν τον ορντολιμπεραλισμό ξεπερασμένο ή λανθασμένο. «Ο ορντολιμπεραλισμός δεν είναι πολύ πρακτικός, είναι θρησκεία», σημειώνει ο Michael Burda, οικονομολόγος στο Πανεπιστήμιο Humboldt του Βερολίνου.

Το μεγαλύτερο μειονέκτημα του ορντολιμπεραλισμού, επισημαίνει ο Burda, είναι ότι αποτελεί ένα μικροοικονομικό μοντέλο, που αποκηρύσσει τη μακροοικονομική πολιτική, εφόσον αντιμετωπίζει χώρες ή ακόμα και ολόκληρη τη ζώνη του ευρώ σαν να

ήταν μεμονωμένα νοικοκυριά. Αυτό είναι λογικό, όταν πρόκειται να διασωθούν άτομα από το χρέος, όμως αν όλοι οι ιδιώτες προχωρήσουν ταυτόχρονα σε μείωση δαπανών, το αποτέλεσμα μπορεί να είναι ένα έλλειμμα στη ζήτηση, που αναιρεί τα οφέλη των μικροοικονομικών μεταρρυθμίσεων.

Εκτός από τη θεσμική της κυριαρχία, η Γερμανία εμφανίζει ένα μεγάλο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, το οποίο αποδεικνύεται από το εμπορικό της πλεόνασμα, που ανέρχεται σε 252,9 δις. Ευρώ για το 2016. Η βελτίωση της γερμανικής ανταγωνιστικότητας βασίζεται στην Ατζέντα 2000, που σχεδίασε και υλοποίησε η κυβέρνηση της Γερμανίας το 2003. Κύριοι άξονες αυτής της πολιτικής ήταν η μείωση των δημόσιων δαπανών, η ελαστικοποίηση των εργασιακών σχέσεων και η μείωση του επιδόματος ανεργίας. Αυτά τα μέτρα είχαν ως αποτέλεσμα τη συγκράτηση του μισθολογικού κόστους, συμβάλλοντας μ' αυτόν τον τρόπο καθοριστικά στην έκρηξη των γερμανικών εξαγωγών τα τελευταία δέκα έτη.

5.1.2 Δημοκρατικό Έλλειμμα

Το δημοκρατικό έλλειμμα είναι ένας όρος, που χρησιμοποιείται από τα άτομα που ισχυρίζονται, ότι τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. και οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων τους στερούνται δημοκρατικής νομιμότητας και ότι φαίνονται απρόσιτα στον απλό πολίτη, εξαιτίας της περιπλοκότητάς τους. Το πραγματικό δημοκρατικό έλλειμμα της Ε.Ε. φαίνεται να αφορά την απουσία ευρωπαϊκής πολιτικής ζωής. Οι πολίτες της Ε.Ε. δεν θεωρούν, ότι διαθέτουν αποτελεσματικό τρόπο να απορρίψουν μια «κυβέρνηση», που δεν τους ικανοποιεί και να αλλάξουν με κάποιον τρόπο την πορεία της πολιτικής ζωής και των πολιτικών των κρατών μελών της Ευρωζώνης.

Σύμφωνα με το Γερμανό φιλόσοφο Γιούργκεν Χαμπερμας, στις σημερινές συνθήκες της Ε.Ε. υπάρχει «μια σκοτεινή πλευρά, ένα αυξανόμενο έλλειμμα δημοκρατίας. Η συμπερίληψη των πολιτών στη διακρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων, δεν ακολουθεί το βηματισμό της λήψης νομικών αποφάσεων σε κρατικό επίπεδο. Αντίθετα, επί του παρόντος, είναι το τίμημα για την αποτελεσματική διακυβέρνηση σε επίπεδο πάνω από αυτό του κράτους».

Επιπλέον, ο Γερμανός διανοητής υποστήριξε, ότι η νομιμοποίηση αυτής της διακρατικής δημοκρατίας θα γίνει εφικτή μόνο όταν συνδυαστούν με διαφορετικό τρόπο τα τρία βασικά συστατικά, τα οποία συναποτελούν κάθε δημοκρατικό σύστημα: ο κόσμος ως φορέας της πολιτικής βούλησης, το κράτος ως ο οργανισμός που επιτρέπει

στους πολίτες να δρουν συλλογικά και η νομικά κατοχυρωμένη κοινωνία των πολιτών, ως εθελοντική ένωση ελεύθερων και ίσων ιδιωτών.

Ο Μικαελ Λεβί υποστηρίζει, ότι η συρρίκνωση της δημοκρατίας είναι ορατή ιδιαίτερα στην ολιγαρχική λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ασκεί ελάχιστη επίδραση, ενώ η εξουσία βρίσκεται στα χέρια μη εκλεγμένων σωμάτων, όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ή η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και συμπληρώνει, ότι ο απόλυτος και καθολικά κυρίαρχος σήμερα στην Ευρώπη είναι, όπως όλοι ξέρουμε, η παγκόσμια χρηματιστηριακή αγορά. Οι χρηματαγορές υπαγορεύουν σε κάθε χώρα το ύψος των μισθών και των συντάξεων, τις περικοπές των κοινωνικών δαπανών, τις ιδιωτικοποιήσεις, το δείκτη της ανεργίας. Τελευταία κατονομάζουν άμεσα και τους επικεφαλής των κυβερνήσεων (όπως στην Ελλάδα και την Ιταλία), διαλέγοντας τους λεγόμενους «ειδικούς», πιστούς υπηρέτες των χρηματαγορών.

Ο καθηγητής Ευρωπαϊκού Δικαίου Δονάτος Παπαγιάννης αναφέρει, ότι η δημοκρατία αλλά και ο κοινοβουλευτισμός στο υπερκρατικό επίπεδο της Ένωσης διασφαλίζονται επαρκώς αλλά και προσαρμόζονται επιτυχώς στις ιδιομορφίες του πολιτικού συστήματος, που καθιερώνεται. Το σύστημα και με βάση τις ιδιαιτερότητές του είναι επαρκώς νομιμοποιημένο, είτε άμεσα μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, είτε έμμεσα μέσω των δημοκρατικά από τους λαούς της Ένωσης εκλεγμένων κυβερνήσεων. Τονίζει επίσης, ότι όσο περισσότερες αρμοδιότητες εκχωρούνται στην Ε.Ε. άλλο τόσο πρέπει να αυξάνει και ο βαθμός νομιμοποίησης των οργάνων που τις ασκούν, ως άμεση συνέπεια της εφαρμογής της δημοκρατικής αρχής

Σύμφωνα με τον καθηγητή Ευρωπαϊκής Πολιτικής Νίκο Μούση, οι νομοθετικές εξουσίες και ο έλεγχος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου επί της Επιτροπής έχουν πολύ αυξηθεί σε σχέση με τα πρώτα χρόνια της ολοκλήρωσης, που είχαν μόνο συμβουλευτικό ρόλο στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων και που, συνεπώς, το δημοκρατικό έλλειμμα στο ευρωπαϊκό επίπεδο ήταν σημαντικά μεγαλύτερο από εκείνο, που υπήρχε σε εθνικό επίπεδο. Επιπλέον, χάρη στη Συνθήκη της Λισαβόνας, οι περισσότερες αποφάσεις λαμβάνονται από κοινού από το Συμβούλιο, που αντιπροσωπεύει τις δημοκρατικά εκλεγμένες κυβερνήσεις των χωρών της Ένωσης και από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, που αντιπροσωπεύει άμεσα τους πολίτες της Ένωσης.

Κατά τον Μούση, το «δημοκρατικό έλλειμμα» είναι ένας ακόμη μύθος, που διαδίδεται από τους ευρωφοβικούς κύκλους. Επιπρόσθετα ισχυρίζεται, ότι υπάρχουν ορισμένα όρια στον εκδημοκρατισμό της λειτουργίας της Ένωσης που δεν πρέπει να

ξεπεραστούν, για να μην πέσει αυτή στις παγίδες του λαϊκισμού που στήνουν οι ευρωσκεπτικιστές, όπως η περίπτωση των δημοψηφισμάτων σχετικά με την επικύρωση των Ευρωπαϊκών Συνθηκών. Κατά τον Μούση, όσο και αν φαίνεται περίεργο, ο τρόπος κατά τον οποίο οργανώθηκαν τα δημοψηφίσματα δεν ήταν δημοκρατικός από πολλές απόψεις.

Οι Συνθήκες γενικά διαπραγματεύονται από τις κυβερνήσεις και επικυρώνονται από αυτές, μετά από έγκριση εκ μέρους των κοινοβουλίων τους. Αυτός ο κανόνας ισχύει, γιατί οι Συνθήκες είναι πολύπλοκα νομικά μέσα, τα οποία δεν μπορεί να είναι κατανοητά από τον μέσο πολίτη. Οι Ευρωπαϊκές Συνθήκες είναι ακόμη πιο πολύπλοκες από τις συνήθεις διεθνείς Συνθήκες. Περιέχουν, όχι μόνο νέα στοιχεία, που απαιτούνται για την προώθηση της διαδικασίας ολοκλήρωσης, αλλά και όλες τις προηγούμενες διατάξεις επί των οποίων έχει βασιστεί η υλοποίηση των ισχυόντων σταδίων της διαδικασίας ολοκλήρωσης, δηλαδή της τελωνειακής ένωσης, της κοινής αγοράς και της οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

Επομένως είναι παράλογο να απαιτείται από τους πολίτες να εγκρίνουν ή να απορρίψουν μια Συνθήκη, η οποία περιλαμβάνει εκτός από μερικές νέες διατάξεις για την προώθηση της διαδικασίας ολοκλήρωσης, όλες τις ισχύουσες διατάξεις επί των οποίων έχει βασιστεί η διαδικασία ολοκλήρωσης εδώ και μισό αιώνα.

Όταν η διαδικασία της Ευρωπαϊκής ενοποίησης ξεκίνησε τη δεκαετία του πενήντα, δεν υπήρχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα δημοκρατικά εχέγγυά της, με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα να βασίζεται κυρίως στη σιωπηρή συμφωνία των πολιτών στις ευρωπαϊκές επιλογές των εθνικών ηγεσιών. Η νομιμοποίηση της κοινότητας προερχόταν από τη δημιουργία μιας κοινότητας ασφαλείας και από τους ταχύτετους ρυθμούς μεγέθυνσης και ανάπτυξης της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Αξίζει να αναφέρουμε, ότι η Ε.Ε. δημιουργήθηκε ως μια τεχνοκρατική, διοικητική και γραφειοκρατική κατασκευή με κύριο στόχο την αποτελεσματική οργάνωση της προσέγγισης και τελικά της ενοποίησης των οικονομικών πολιτικών και των σχετικών διαδικασιών. Κυρίαρχο γνώρισμα της λειτουργίας του οικοδομήματος μέχρι σήμερα είναι η διοικητική γραφειοκρατική φιλοσοφία. Δεν είναι τυχαίο, αλλά αντιθέτως ενδεικτικό, ότι για την γραφειοκρατία του συμβουλίου των Υπουργών η ύπαρξη και λειτουργία ενός Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου θεωρείται τροχοπέδη στην επιδιωκόμενη διοικητική αποτελεσματικότητα. Εξ αρχής δεν τέθηκε μέσα στους κόλπους της Ε.Ε. ως κύριο θέμα ο εκδημοκρατισμός. Ουσιαστικά όλοι μεριμνούσαν για την παραγωγικότητα ενός διοικητικού μηχανισμού.

Όμως από τις αρχές της δεκαετίας του ενενήντα, με την επικύρωση της συνθήκης για την Ε.Ε., αυτή η μορφή ήπιας και λανθάνουσας συναίνεσης άρχισε να αποδυναμώνεται. Στη θέση της άρχισε να αναδύεται μια νέα προβληματική ιδέα όσον αφορά στον εκδημοκρατισμό της ένωσης, με επίκεντρο την κοινωνική της νομιμοποίηση και την ανάγκη διασφάλισης συνθηκών δημοκρατικής πολιτικής πέραν του εθνικού κράτους.

Συγκεκριμένα, παρά τα πολλά και σημαντικά επιτεύγματα στον τομέα της ενοποίησης, το πολιτικό σύστημα της ένωσης δεν έχει ακόμα ενσωματώσει τις κανονιστικές ιδιότητες, που προϋποθέτει η διαμόρφωση μιας ανεξάρτητης ευρωπαϊκής πολικότητας, ώστε να διασφαλίσει περαιτέρω δημοκρατικούς μετασχηματισμούς. Οι ιδιότητες αυτές αναφέρονται στην ανάδειξη μιας κοινής ταυτότητας μεταξύ των Ευρωπαίων πολιτών ή ενός ευρωπαϊκού λαού, μέσα από τις ποικίλες δημοκρατικές παραδόσεις τους.

Οι τροποποιήσεις, που επέφεραν οι συνθήκες του Άμστερνταμ και της Νίκαιας, απέτυχαν να θεραπεύσουν αυτή τη μακρόχρονη ανεπάρκεια του συστήματος και συνέβαλαν στην ενίσχυση πρακτικών, που περιέχουν κάποια αριστοκρατικά στοιχεία στην άσκηση πολιτικής, με συνέπεια να δυσχεράνουν την ταύτιση των πολιτών με την ένωση και την ανάδειξη μιας ανεξάρτητης πηγής για την κοινωνική νομιμοποίησή της.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας (ακολουθώντας το σχέδιο Συνταγματικής Συνθήκης) ορίζει για πρώτη φορά τα δημοκρατικά θεμέλια της Ένωσης, τα οποία στηρίζονται σε τρεις αρχές: της δημοκρατικής ισότητας, της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και της συμμετοχικής δημοκρατίας. Δηλώνει, ότι σ' όλες τις δραστηριότητές της η Ένωση σέβεται την αρχή της ισότητας των πολιτών της, οι οποίοι τυγχάνουν ίσης προσοχής από τα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της. Η λειτουργία της Ένωσης θεμελιώνεται στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία. Οι πολίτες εκπροσωπούνται άμεσα στο επίπεδο της Ένωσης στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στον δημοκρατικό βίο της Ένωσης. Οι αποφάσεις λαμβάνονται όσο το δυνατόν πιο ανοιχτά και εγγύτερα στους πολίτες. Τα θεσμικά όργανα διατηρούν ανοιχτό, διαφανή και τακτικό διάλογο με τις αντιπροσωπευτικές ενώσεις και την κοινωνία των πολιτών. Πολίτες της Ένωσης, εφόσον αριθμούν τουλάχιστον ένα εκατομμύριο και είναι υπήκοοι σημαντικού αριθμού κρατών μελών, μπορούν να λαμβάνουν την πρωτοβουλία να καλούν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, να υποβάλλει κατάλληλες προτάσεις επί θεμάτων στα οποία οι εν λόγω πολίτες θεωρούν, ότι απαιτείται νομική πράξη της Ένωσης για την εφαρμογή των

Συνθηκών.

Το δημοκρατικό ιδεώδες λοιπόν συνεχίζει να μην αποτελεί οργανικό μέρος της πολιτικής φυσιολογίας του πολιτικού μορφώματος, διαιωνίζοντας κατά συνέπεια την ύπαρξη ενός δημοκρατικού ελλείμματος.

Το δημοκρατικό έλλειμμα αντιμετωπίζεται με διαφορετικό τρόπο από τους θεωρητικούς, που αναλύουν την Ε.Ε. ανάλογα με την προσέγγιση που υιοθετούν.

Όλα τα παραπάνω, ουσιαστικά, επιδιώχθηκαν και υιοθετήθηκαν από τη Γερμανική πλευρά. Ότι δεν κατάφεραν οι γερμανικές πολιτικές ηγεσίες στρατιωτικά στους δύο Παγκόσμιους Πολέμους, το κατάφερε η σημερινή πολιτική γερμανική ηγεσία οικονομικά και κατ' ακολουθίαν πολιτικά.

Κατάφερε να κυριαρχήσει, κυρίως πολιτικά, των υπόλοιπων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατορθώνοντας αρχικά να αναδειχθεί σε κυρίαρχη ευρωπαϊκή οικονομική δύναμη και στη συνέχεια, εκμεταλλευόμενη πλήρως την οικονομική της υπεροχή, να εδραιώσει την πολιτική της επικυριαρχία. Αυτή όμως η γερμανική πολιτική με την οικονομική και συνακόλουθη πολιτική κατίσχυση είχε και έχει ως αποτέλεσμα, όπως στην περίπτωση της Ελλάδας, να υπάρχει στην Ευρωπαϊκή Ένωση σοβαρό δημοκρατικό έλλειμμα, κάτι που αντίκειται ευθέως στις ιδρυτικές συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και παραβιάζει κατάφωρα τον αξιακό πυρήνα της.

Γι' αυτήν όμως την έκπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε μια ιδιότυπη μορφή γερμανικής αποικίας, σοβαρή ευθύνη φέρουν οι θεσμοί της, όπως και οι υπόλοιπες πολιτικές ηγεσίες των κρατών μελών. Αντί να διαβλέψουν έγκαιρα τον κίνδυνο συνοχής της ίδιας της Ένωσης από την ασκούμενη γερμανική πολιτική και συντονισμένα να προσπαθήσουν να επαναφέρουν τη γερμανική κυβέρνηση στην κοινοτική νομιμότητα, δηλαδή σ' ότι προβλέπεται και επιτάσσεται από τις ευρωπαϊκές συνθήκες και κανόνες για όλα τα κράτη μέλη ανεξαιρέτως, για διάφορους λόγους στοιχήθηκαν πίσω από τη γερμανική κυβέρνηση.

Αυτή τη στιγμή στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχει μια πλήρης αναντιστοιχία μεταξύ κανονιστικού και οντολογικού επιπέδου. Οι ιδρυτικές συνθήκες και εν γένει οι ευρωπαϊκοί κανόνες δυστυχώς έχουν εκπέσει και η ευρωπαϊκή πραγματικότητα, βρίσκεται σε πλήρη δυσαρμονία με τις αρχές και τις αξίες, πάνω στις οποίες δομήθηκε και για τις οποίες και χάρη των οποίων υπάρχει και οι οποίες σηματοδοτούν κατ' ουσία την ύπαρξή της.

Αν πραγματικά υπάρχει η βούληση η Ευρωπαϊκή Ένωση να μακροημερεύσει, κι αυτό θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μόνο μέσω της πολιτικής και κοινωνικής

ολοκλήρωσης, τότε θα πρέπει άμεσα να γίνει μια ριζική μεταστροφή στην ευρωπαϊκή πολιτική και η Ευρωπαϊκή Ένωση, προκειμένου να ανακτήσει τις χαμένες της αξίες. Σε κάθε άλλη περίπτωση, η κατάληξή της ενδεχόμενα να είναι πολυεπίπεδα οδυνηρή.

5.1.3 Απουσία Δημοσιονομικού Φεντεραλισμού

Όπως έχει ήδη αναφερθεί και καταγραφεί στην έκθεση Mac Dougal (1977), θα έπρεπε η Ευρωζώνη, από την ίδρυσή της, να αποκτήσει ένα δημοσιονομικό φεντεραλισμο. Η εν λόγω Έκθεση πρότεινε τρία στάδια ενίσχυσης του ευρωπαϊκού προϋπολογισμού:

- 2-2.5% του Α.Ε.Π. των χωρών της Ε.Ε. πριν την ομοσπονδοποίηση
- 5-7% του Α.Ε.Π. των χωρών της Ε.Ε. στο επόμενο στάδιο
- 25% του Α.Ε.Π. των χωρών της Ε.Ε., προκειμένου να μετατραπεί σε ομοσπονδιακό κράτος, όπως οι ΗΠΑ.

Σήμερα, ο προϋπολογισμός της Ε.Ε. αντιστοιχεί περίπου στο 1% του συνολικού Α.Ε.Π. των χωρών μελών.

Αρκετοί οικονομολόγοι, προκειμένου να αναλύσουν τον όρο φεντεραλισμός, λαμβάνουν ως σημείο εκκίνησης τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Το μοντέλο της ομοσπονδιακής ένωσης, που αναδύθηκε από την ιστορία των Η.Π.Α. αποτελείται από τα εξής πέντε συστατικά στοιχεία:

- ένα κοινό νόμισμα .που το διαχειρίζεται μια ομοσπονδιακή υπηρεσία.
- μια κοινή αγορά για εργασία, προϊόντα και κεφάλαια.
- ένα κοινό προϋπολογισμό, ο οποίος εν μέρει, αλλά αυτομάτως, αποτρέπει οικονομικές αναταράξεις στις Πολιτείες της.
- μια ομοσπονδιακή κυβέρνηση, που αναλαμβάνει την ευθύνη για την αντιμετώπιση άλλων μεγάλων κινδύνων, σαν αυτούς που προέρχονται από τον τραπεζικό τομέα.
- πολιτείες, που δεν παίζουν κανέναν ρόλο στη μακρο-οικονομική σταθεροποίηση.

Αυτό το μοντέλο ήταν το περίγραμμα για τους αρχιτέκτονες της Ε.Ε., κυρίως για τη δημιουργία μιας κοινής αγοράς και ενός κοινού νομίσματος. Αλλά, από πολλές άλλες απόψεις, η Ευρώπη έχει αποκλίνει σημαντικά από το αμερικανικό παράδειγμα.

Πρώτον και σημαντικότερο, η Ευρώπη δεν είχε ποτέ ομοσπονδιακό προϋπολογισμό. Στη δεκαετία του 1970 υπήρχαν ελπίδες, ότι οι κοινές δαπάνες θα έφταναν κάποια στιγμή στο 5-10% του Α.Ε.Π. της Ε.Ε., αλλά αυτό δεν έγινε ποτέ

πραγματικότητα. Ο προϋπολογισμός της Ε.Ε. δεν είναι σήμερα μεγαλύτερος από ότι πριν από 30 χρόνια, μόλις 1% του Α.Ε.Π.

Οι χώρες μέλη της Ε.Ε, εκτιμούν τώρα, ότι το ύψος του συνολικού προϋπολογισμού για την επταετία 2014 - 2020 θα ανέλθει στο 1 τρις. ευρώ, αλλά κι αυτό θα αποτελέσει ζήτημα σκληρών διαπραγματεύσεων.

Αντίθετα από τις Η.Π.Α., όπου οι ομοσπονδιακές δαπάνες αυξάνονταν εξαιτίας της δημιουργίας νέων προγραμμάτων εξόδων στη διάρκεια όλου του 20ού αιώνα, στα κράτη μέλη της Ε.Ε. οι δημόσιες δαπάνες ήταν ήδη υψηλές σε εθνικό επίπεδο, όταν άρχισε η ενοποίηση.

Σημαντικά, ομοσπονδιακά προγράμματα δαπανών θα μπορούσαν να υπάρξουν μόνον από μεταβιβάσεις υπαρχόντων εθνικών προγραμμάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Δεν είναι παράδοξο, που η Γερμανία, και άλλες χώρες του πλούσιου Βορρά, ανθίστανται ακόμη σθεναρά σε μια τέτοια ένωση.

Από την έναρξη της κρίσης χρέους και ιδίως από το 2010 και μετά, τα κράτη άρχισαν να αλληλο-επικουρούνται για να σωθεί το ευρώ. Ελληνικές, Ιρλανδικές, Πορτογαλικές και Ισπανικές τράπεζες έλαβαν πακέτα διάσωσης δισ. ευρώ.

Αυτή η αλληλεγγύη δεν ήταν, όμως, χωρίς προϋποθέσεις. Απαραίτητη προϋπόθεση για τους δανειζόμενους είναι η συμμόρφωση σε αυστηρή δημοσιονομική πειθαρχία και η επιβολή σχεδόν αυτόματων κυρώσεων, αν παραβούν τους όρους του Συμφώνου για έλλειμμα και χρέος.

Επιπλέον, προκειμένου να λάβουν οικονομική βοήθεια οι χώρες μέλη πρέπει να υπογράψουν μνημόνια και να αποδεχθούν εποπτικό έλεγχο από το εξωτερικό. Μ' άλλα λόγια, το «τίμημα της αλληλεγγύης είναι η εκχώρηση εθνικής κυριαρχίας», λέει ο Ζαν Πιζανί-Φερί, διευθυντής του Bruegel, κέντρου ανάλυσης οικονομικής πολιτικής, με επιρροή στις Βρυξέλλες και καθηγητής Οικονομικών στο πανεπιστήμιο Paris-Dauphine.

Αντίθετα στις Η.Π.Α., όταν μια περιφέρεια αντιμετωπίζει οικονομικό πρόβλημα, γίνονται άμεσα μεταβιβαστικές πληρωμές μέσω του Εθνικού της Προϋπολογισμού, χωρίς σκληρό εποπτικό έλεγχο. Βέβαια, βασικό εργαλείο είναι η σημαντική αύξηση του προϋπολογισμού της Ευρωζώνης, πράγμα το οποίο δεν συμβαίνει κι ούτε φαίνεται πως μπορεί να συμβεί.

Το αίτημα περί δημοσιονομικού φεντεραλισμού, ακόμα και στην ηπιότερη εκδοχή του αυτή της αμοιβαιοποίησης του χρέους, θα αποδειχθεί δύσκολο στην εφαρμογή του, καθώς οι φορολογούμενοι των ανεπτυγμένων χωρών θα πρέπει να πείθονται να

μεταβιβάζουν συνεχώς μέρος του εισοδήματός τους στις ίδιες εθνικές οικονομίες. Δηλαδή ο πλεονασματικός βορράς θα πρέπει να καλύπτει τα ελλείμματα του μόνιμα ελλειμματικού νότου.

5.1.4 Υποχώρηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου

Το Ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο αποτελούσε και συνεχίζει να αποτελεί ένα ιδιαίτερα αμφιλεγόμενο ζήτημα. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι δεν υπήρξε ποτέ, ενώ κάποιοι άλλοι ότι έχει καταρρεύσει. Πολλοί είναι αυτοί που πιστεύουν, ότι στην Ευρώπη παρατηρούνται τρία ή και τέσσερα κοινωνικά μοντέλα (Boeri, 2002, Sapir, 2006). Ορισμένοι το συγκρίνουν με το κοινωνικό μοντέλο των Η.Π.Α. (Hall and Soskice 2001, Freeman 2005), ενώ άλλοι θεωρούν, ότι θα πρέπει να αντικατασταθεί από το μοντέλο των Αγγλοσαξονικών χωρών. Μερικοί κατηγορούν το Ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο για περιορισμένη ικανότητα επίτευξης ανταγωνιστικότητας, απασχόλησης και ανάπτυξης, ενώ κάποιοι θεωρούν ως θετικές επιδράσεις της ύπαρξής του την κοινωνική συνοχή και τις καλές συνθήκες στην αγορά εργασίας.

Το ιδεατό Ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο αφορά σε κοινωνίες, οι οποίες χαρακτηρίζονται από βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, σε συνδυασμό με συνεχώς βελτιούμενες συνθήκες διαβίωσης και εργασίας. Το κοινωνικό αυτό μοντέλο χαρακτηρίζεται από πλήρη εργασία, ίσες ευκαιρίες και κοινωνική προστασία για όλους, εργασίες καλής ποιότητας, κοινωνική συνοχή και συμμετοχή των μελών της κοινωνίας στη λήψη αποφάσεων, που τους αφορούν. Παράλληλα, απαιτείται διάλογος μεταξύ κοινωνικών εταίρων σ' όλα τα επίπεδα δραστηριοτήτων, ενώ οι μισθοί θα καθορίζονται έπειτα από συνεννόηση των εργατικών συνδικάτων και των εργοδοτών. Τέλος, η είσοδος νέων επιχειρήσεων στις αγορές, το κλείσιμο επιχειρήσεων και οι απολύσεις εργαζομένων αντιμετωπίζουν μεγαλύτερα διοικητικά εμπόδια. Μόνο με τον τρόπο αυτό δίνεται η δυνατότητα να βελτιωθούν η καινοτομία και η παραγωγικότητα και συνακόλουθα να οδηγηθεί η οικονομία σε βελτιωμένη ανταγωνιστικότητα.

Τα τέσσερα κοινωνικά μοντέλα, που φαίνεται να υπάρχουν στην Ευρωπαϊκή κοινωνία, αφορούν σε τέσσερις διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές (Boeri 2002; Sapir 2006). Πρόκειται για το κοινωνικό μοντέλων των χωρών του Βορρά (Δανία, Φινλανδία, Σουηδία και Ολλανδία), το μοντέλο των Αγγλοσαξονικών χωρών (Ηνωμένο Βασίλειο και Ιρλανδία), το μοντέλο των Ηπειρωτικών Ευρωπαϊκών χωρών (Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία και Λουξεμβούργο) και αυτό των Μεσογειακών χωρών (Ελλάδα,

Ισπανία, Ιταλία και Πορτογαλία).

- Το μοντέλο των χωρών του Βορρά, χαρακτηρίζεται από τις υψηλότερες δαπάνες για κοινωνική προστασία, ενώ πραγματοποιείται προσπάθεια για την επίτευξη υψηλών επιπέδων ευημερίας, με επίκεντρο τα μέλη της κοινωνίας. Πραγματοποιούνται δημοσιονομικές παρεμβάσεις στις αγορές εργασίας, ενώ παρατηρείται εκτεταμένη απασχόληση στο δημόσιο τομέα. Τέλος, ο καθορισμός των μισθών επηρεάζεται σημαντικά από την ύπαρξη εργατικών συνδικάτων, τα οποία επηρεάζουν και τη διαχείριση της ανεργίας.
- Το αντίστοιχο μοντέλο των Αγγλοσαξονικών χωρών τοποθετείται μεταξύ του μοντέλου των Η.Π.Α. και αυτού του συνόλου της Ευρώπης. Παρατηρούνται μεταβιβαστικές πληρωμές, κυρίως σε μέλη, που ανήκουν στο εργατικό δυναμικό των κοινωνιών. Η αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από αδύναμα εργατικά συνδικάτα, μεγάλη διασπορά στους μισθούς και υψηλή συχνότητα εμφάνισης απασχόλησης χαμηλής αμοιβής.
- Το κοινωνικό μοντέλο των Ηπειρωτικών Ευρωπαϊκών χωρών βασίζεται κυρίως στην κοινωνική ασφάλιση, στα συνταξιοδοτικά προγράμματα, στα οφέλη για τους ανέργους και στα συστήματα παροχών για ανθρώπους με αναπηρία, μέσω μεταβιβαστικών πληρωμών και εισοδηματικών εισφορών. Τα εργατικά συνδικάτα είναι ιδιαίτερα αποδυναμωμένα τα τελευταία 30 χρόνια, ωστόσο συνεχίζουν ν' ασκούν επιρροή στις εξελίξεις της αγοράς εργασίας μέσω ρυθμίσεων και κανονισμών του παρελθόντος, που αφορούν σε συλλογικές διαπραγματεύσεις (Boeri, 2001).
- Τέλος, το μοντέλο των Μεσογειακών χωρών, επικεντρώνεται στις δαπάνες για συνταξιοδοτικά προγράμματα, ενώ παρατηρείται σημαντική κατάτμηση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και κοινωνικές ανισότητες. Στις κοινωνίες αυτές υπάρχει πρόνοια για την προστασία της απασχόλησης, ενώ ταυτόχρονα πραγματοποιούνται προσπάθειες διευκόλυνσης για την ένταξη νέων μελών στις αγορές εργασίας, μέσω πρόωρων συνταξιοδοτήσεων, προκειμένου να εξαιρούνται τμήματα του πληθυσμού από τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, ειδικά στον επίσημο τομέα των οικονομιών, υφίστανται συλλογικές διαπραγματεύσεις μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών, με αποτέλεσμα τη μεγάλη συμπίεση των μισθολογικών δομών.

Είναι σαφές, ότι κάθε ένα από τα τέσσερα παραπάνω Ευρωπαϊκά κοινωνικά

μοντέλα λειτουργεί με διαφορετικό τρόπο. Έτσι λοιπόν, το μοντέλο των χωρών του Βορρά παρέχει οφέλη στους μη έχοντες εργασία, αλλά δεν παρέχει ικανοποιητική προστασία στους έχοντες εργασία. Το μοντέλο των Ηπειρωτικών Ευρωπαϊκών χωρών παρέχει οφέλη στους μη έχοντες εργασία, ενώ ταυτόχρονα είναι περισσότερο προστατευτικό ως προς τα μέλη των κοινωνιών που εργάζονται. Το Αγγλοσαξονικό μοντέλο παρέχει στους ανέργους οφέλη αντίστοιχα με αυτά του μοντέλου των χωρών του Βορρά, ωστόσο παρέχει το μικρότερο βαθμό προστασίας της εργασίας από τα υπόλοιπα μοντέλα. Τέλος, το Μεσογειακό μοντέλο, σε αντίθεση με αυτό των χωρών του Βορρά, δεν παρέχει οφέλη στους μη έχοντες εργασία, αλλά παρέχει σημαντική προστασία στους εργαζόμενους.

Η παγκοσμιοποίηση και η πρόσφατη οικονομική κρίση έχουν επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό την ύπαρξη του Ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου. Ιδιαίτερα στις ανεπτυγμένες οικονομίες της Ευρώπης, που υιοθέτησαν το Ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο, η παγκοσμιοποίηση της αγοράς εργασίας απείλησε σημαντικά την απασχόληση, τους πραγματικούς μισθούς και τα φορολογικά έσοδα (Nutti 2011). Είναι σχεδόν αδύνατο για τις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης να κατορθώσουν να διατηρήσουν το επίπεδο του βιοτικού τους επιπέδου, ενώ ταυτόχρονα να επιτυγχάνουν πολιτικές ελεύθερης κίνησης εργασίας και κεφαλαίου και ελεύθερου εμπορίου. Αυτό αποτελεί το μεγάλο δίλημμα των χωρών, που υιοθετούν ένα κοινωνικό μοντέλο σαν το Ευρωπαϊκό.

Τέλος, τα παλαιότερα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) φαίνεται να αντέδρασαν πιο αποτελεσματικά, σε σχέση με τις νεοεισερχόμενες χώρες της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης, στις επιδράσεις της πρόσφατης οικονομικής κρίσης όσον αφορά στο κοινωνικό κόστος (Nutti 2011). Αποτέλεσμα αυτού είναι η έντονη εμφάνιση του φαινομένου της εσωτερικής μετανάστευσης πληθυσμών από τις χώρες της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης σε χώρες με υψηλότερα επίπεδα ευημερίας, με ενδεχόμενη μεταφορά νεοφιλελεύθερων χαρακτηριστικών και ευκαμψίας αναφορικά με τους μισθούς, επηρεάζοντας έτσι το Ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο των παλαιότερων μελών της Ε.Ε.

Συχνά σε έρευνες και μελέτες για τις εργασιακές σχέσεις υιοθετείται μια αδόκιμη μεθοδολογία της κοινωνικής πολιτικής, που παρουσιάζει το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο (Ε.Κ.Μ.) σε αντιδιαστολή μ' ένα ακραίο Φιλελεύθερο Μοντέλο. Το πρώτο αντιπαραθέτει την υψηλή φορολογία, υψηλή κοινωνική προστασία και χαμηλή ανταγωνιστικότητα στη χαμηλή φορολογία, χαμηλό επίπεδο κοινωνικής προστασίας και υψηλή ανταγωνιστικότητα έναντι του δεύτερου. Όμως τα χαρακτηριστικά αυτά δεν

μπορούν να αποδοθούν αποκλειστικά στην παρουσία ενός συστήματος κοινωνικής προστασίας σε μια χώρα, είναι αποτελέσματα μιας σειράς ιδιαίτερων συνθηκών και πολιτικών.

Άλλωστε, το Ε.Κ.Μ. δεν προσδιορίζεται μόνο από την ανάπτυξη πολιτικών σε κοινοτικό επίπεδο ούτε έχει καθολική εφαρμογή σ' όλες τις χώρες της Ε.Ε. Όλα τα εθνικά συστήματα στην Ε.Ε. χαρακτηρίζονται από τη σχέση της οικονομικής αποτελεσματικότητας και της κοινωνικής προόδου.

Σύμφωνα με τον I. Gough (1997), τα χαρακτηριστικά του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου είναι η άμεση ή έμμεση επιβάρυνση (σε διαφορετικό πάντως βαθμό) του κράτους με το κόστος των κοινωνικών δαπανών, η ενεργή συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στα ζητήματα των εργασιακών σχέσεων, το υψηλής κατάρτισης ανθρώπινο δυναμικό, η προστασία της εργασίας, τα ισχυρά κρατικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και ο χαμηλός βαθμός κοινωνικών ανισοτήτων. Βέβαια, ο τρόπος εφαρμογής των στόχων της κοινωνικής πολιτικής είναι διαφορετικός από χώρα σε χώρα. Έτσι μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερις ή και πέντε διαφορετικούς τύπους κράτους πρόνοιας μέσα στην ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση, χωρίς αυτό να σημαίνει, ότι δεν υπάρχουν σ' αυτά οι κοινές συνισταμένες. Ουσιαστικά, τα χαρακτηριστικά, που δίνει ο Gough, περισσότερο περιγράφουν μια κατάσταση στον ευρωπαϊκό χώρο παρά οριοθετούν κάποιο διακριτό θεωρητικό μοντέλο.

Ειδικότερα, όσον αφορά στην εργασία, έχει παρατηρηθεί, ότι στο Ε.Κ.Μ. αυτή γίνεται αντιληπτή όχι αποκλειστικά ως εμπόρευμα και συντελεστής της παραγωγής, αλλά ως θεμελιώδης συντελεστής οικονομικής και κοινωνικής ασφάλειας και πολιτικής σταθερότητας. Η αρχή της αλληλεγγύης, άλλωστε, αποτελεί βασική συνισταμένη του Ε.Κ.Μ. και εκδηλώνεται τόσο με την αλληλεγγύη μεταξύ των εργαζομένων όσο και με την αλληλεγγύη μεταξύ εργαζομένων και ανέργων. Κάτω απ' αυτή την αντίληψη, μέσα στα πλαίσια της Ε.Ε., διαμορφώθηκε ένα προστατευτικό για την εργασία περιβάλλον, που θα βοηθούσε στην αναβάθμισή της. Η προστατευτική ρύθμιση των εργασιακών σχέσεων είναι εμφανής σε κοινοτικό και εθνικό επίπεδο μέσα στις χώρες μέλη της Ε.Ε. και συνεπώς αποτελεί θεμελιώδες γνώρισμα του Ε.Κ.Μ..

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει και στο μοντέλο της ευελιξίας με ασφάλεια (flexicurity). Η έννοια της ευελιξίας με ασφάλεια (flexicurity) πρωτοεμφανίστηκε στην Ολλανδία, ακριβώς μετά τη μεταρρύθμιση της εργατικής νομοθεσίας το 1999. Βασίζεται στη θέση, ότι αφενός η ασφάλεια κι αφετέρου η ευελιξία δεν είναι έννοιες εξ ορισμού αντιθετικές και αλληλοαποκλειόμενες, αλλά συμπληρωματικές. Μέσα στο

πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, η έννοια εμφανίζεται από πολλούς ως ο μόνος αναπτυξιακός μοχλός, που συνεπάγεται αύξηση της απασχόλησης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συντηρώντας μερικά ουσιώδη στοιχεία του κράτους κοινωνικής πρόνοιας. Στόχος της flexicurity είναι οι περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας, κάτι που υπήρξε πρωταρχικός στόχος και της ανανεωμένης Στρατηγικής της Λισσαβόνας.

Στον πυρήνα της flexicurity βρίσκεται ένα «πάντρεμα» ή πιο εύστοχα ένας συμβιβασμός, που διαφέρει από εποχή σε εποχή και από κράτος σε κράτος. Ουσιαστικά, συμβιβάζονται η ευελιξία των εργασιακών σχέσεων, πάγιο αίτημα της εργοδοσίας με στόχο τη μείωση του εργατικού κόστους και την αύξηση των κερδών της, καθώς και η ασφάλεια, πάγιο αίτημα των εργαζόμενων με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών απασχόλησης και της ποιότητας της ζωής τους.

Το μοντέλο της flexicurity έχει τόσο ένθερμους θιασώτες όσο και αντίμαχους. Για τους πρώτους θεωρείται «πανάκεια», υποστηρίζοντας, ότι η flexicurity αποτελεί τη λύση στο σύνθετο πρόβλημα της ανεργίας, η δε μείωση της απασχόλησης είναι συνέπεια του υψηλού εργατικού κόστους και της έκτασης των κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων. Λιγότερα, κατά συνέπεια, εμπόδια στις απολύσεις εργαζομένων ισοδυναμούν με λιγότερες επιφυλάξεις της εργοδοσίας για νέες προσλήψεις, ενώ μικρότερες εργατικές αποδοχές και ασθενέστερα κοινωνικά βάρη για την επιχείρηση οδηγούν σε περισσότερες προτάσεις για εργασία. Για τους αντιπάλους της, η flexicurity θεωρείται βασικός παράγοντας για την αποδόμηση των εργασιακών δικαιωμάτων. Τη θεωρούν ως συντονισμένη νεοφιλελεύθερη επίθεση σε βάρος των εργαζομένων και του βιοτικού τους επιπέδου.

Η flexicurity συναποτελείται από τέσσερα στοιχεία πολιτικής. Πρώτον, από ευέλικτες και ασφαλείς συμβατικές ρυθμίσεις. Δεύτερον, από σφαιρικές στρατηγικές διά βίου μάθησης. Τρίτον, από αποτελεσματικές και ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας και τέλος από σύγχρονα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης.

Σχηματοποιώντας τη σύγκρουση ιδεών σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Κοινότητας μπορεί να λεχθεί, ότι τα κράτη μέλη είναι χωρισμένα σ' αυτά, που επιθυμούν την ισχυροποίηση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, δηλαδή, την ενίσχυση της ασφάλειας της εργασίας και σ' αυτά, που επιδιώκουν τον «εκσυγχρονισμό» του μέσα από την ενίσχυση της ευελιξίας της εργασίας.

Η flexicurity θα μπορούσε να απεικονιστεί ως μια «κατασκευή» αποτελούμενη από τρεις διακριτούς πυλώνες. Ο πρώτος πυλώνας αποτελείται από μια εύκαμπτη αγορά

εργασίας. Αυτό σημαίνει, ότι οι εργοδότες μπορούν να προσλαμβάνουν και να απολύουν εύκολα τους υπαλλήλους τους. Ο δεύτερος στυλοβάτης της flexicurity εμπεριέχει την προστασία του επίπεδου ζωής και του εισοδήματος. Αποτελεί, δηλαδή, τη διασφάλιση για τους εργαζόμενους, ότι η απώλεια της εργασίας τους δε συνεπάγεται μείωση του βιοτικού τους επιπέδου. Το μοντέλο της flexicurity προσφέρει, δηλαδή, τη δυνατότητα να ισορροπηθεί η σταδιοδρομία και η ιδιωτική ζωή με γενναιόδωρες γονικές και αναρρωτικές άδειες. Αυτοί οι παράγοντες υποστηρίζουν, επίσης, την ανατροπή στις θέσεις εργασίας, με αποτέλεσμα μια δυναμική αγορά εργασίας, όπου η προσωρινή αποχή δε θέτει σε σοβαρό κίνδυνο την εξέλιξη της σταδιοδρομίας του. Ο τρίτος πυλώνας του μοντέλου της flexicurity αποτελείται από τις Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης (Ε.Π.Α.). Πρόκειται για ένα ενιαίο σύνολο μέτρων, που στοχεύουν στην ενθάρρυνση και την επανένταξη των ανέργων στην αγορά εργασίας. Μετά από μια ορισμένη περίοδο ανεργίας, οι άνεργοι υποχρεωτικά συμμετέχουν στα προγράμματα, που σχεδιάζονται συγκεκριμένα ανά κατηγορίες εργαζομένων, μειώνοντας μ' αυτόν τον τρόπο την «παθητική περίοδο» ανεργίας.

Το μωσαϊκό της εννοιολόγησης της flexicurity συμπληρώνουν και τα διάφορα είδη άτυπων μορφών εργασίας, που συνεχώς κερδίζουν έδαφος στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι νέες μορφές απασχόλησης λαμβάνουν μορφή «χιονοστιβάδας», που απειλεί στο πέρασμά της ότι σήμερα μπορεί να θεωρείται τυπική ή «κανονική» σχέση εργασίας. Στις άτυπες μορφές απασχόλησης περιλαμβάνονται η μερική απασχόληση, καθώς και η πρόσκαιρη ή προσωρινή απασχόληση, η οποία εμφανίζεται κυρίως με τη μορφή των συμβάσεων ορισμένου χρόνου, την εποχιακή απασχόληση ή μέσα από το θεσμό του «δανεισμού εργαζομένων», καθώς και η τηλεργασία και οι συμβάσεις έργου.

Η flexicurity (ευέλικτη ασφάλεια), στη βιβλιογραφία, ορίζεται ως ο συνδυασμός βαθμού ασφάλειας της θέσης εργασίας, της απασχόλησης και του εισοδήματος, ο οποίος θα διασφαλίζει τις ευαίσθητες ομάδες του εργατικού δυναμικού (νέοι, μητέρες, εργαζόμενοι προχωρημένης ηλικίας, μετανάστες, μειωμένων προσόντων), ενώ παράλληλα προωθεί την υψηλή συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό, την αύξηση του ποσοστού απασχόλησης και την κοινωνική ενσωμάτωση, επιτρέποντας, εντούτοις, την αριθμητική, τη λειτουργική ευελιξία και την ευελιξία των μισθών, επιδιώκοντας την άμεση προσαρμογή της αγοράς εργασίας στις ευμετάβλητες συνθήκες στην εποχή της παγκοσμιοποίησης.

Το υπόδειγμα της flexicurity βασίζεται, παρά ταύτα, σ' ένα ισχυρό κοινωνικό

κράτος, κατά το πρότυπο των Σκανδιναβικών χωρών, το οποίο χαρακτηρίζεται για την παροχή γενναιόδωρων επιδομάτων ανεργίας. Προωθεί την κινητοποίηση των ανέργων στην προσπάθεια εξεύρεσης νέας εργασίας και τη διευκόλυνση της επιτυχούς αναζήτησης, μέσω των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης και των προγραμμάτων δια βίου μάθησης. Μερικώς, συνεπώς, αφενός για την προετοιμασία και την περαιτέρω αναβάθμιση των προσόντων των εργαζομένων στην περίπτωση μετακίνησής τους σ' άλλη θέση εργασίας και αφετέρου για την κοινωνική ενσωμάτωση και την αναβάθμιση των προσόντων όσων εργάζονται με βραχυχρόνιες συμβάσεις εργασίας ή βρίσκονται στο περιθώριο της αγοράς εργασίας, όντας π.χ. μακροχρόνια άνεργοι ή προσφέροντας τη λεγόμενη μαύρη εργασία.

Η Δανία αναμφισβήτητα αποτελεί χώρα υποδειγματικής εφαρμογής της flexicurity. Αποτελεί μια χώρα με δυναμική οικονομία, υψηλή απασχόληση και ισχυρό κοινωνικό κράτος. Η Δανία συνδυάζει αρμονικά χαρακτηριστικά των απορυθμισμένων αγορών εργασίας του Ηνωμένου Βασιλείου και των Η.Π.Α., γνωστών για την απελευθέρωση απολύσεων και προσλήψεων και του γενναιόδωρου σκανδιναβικού κράτους πρόνοιας, που φημίζεται για τα υψηλά επιδόματα ανεργίας. Χαρακτηριστικά, σε περίπτωση απόλυσης, ο εργαζόμενος παίρνει για 4 χρόνια επίδομα ανεργίας, που κυμαίνεται γύρω στο 60 - 65% του μισθού του και απολαμβάνει όλων των κοινωνικών παροχών, που είχε ως εργαζόμενος. Επίσης, βάσει μελέτης της Παγκόσμιας Τράπεζας, η Δανία διαθέτει την τρίτη πιο ελαστική αγορά εργασίας μεταξύ 130 χωρών όλων των ηπείρων, μετά τις Η.Π.Α. και τη Σιγκαπούρη. Η ευασφάλεια της Δανίας βασίζεται στο λεγόμενο «Χρυσό Τρίγωνο», που χαρακτηρίζεται από υψηλή κινητικότητα των εργαζομένων σε διαφορετικές θέσεις εργασίας, από ένα γενναιόδωρα προσφερόμενο δίκτυο ασφάλειας για τους ανέργους και από τις Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης.

Συγκεντρωτικά, τα χαρακτηριστικά του δανικού μοντέλου αποτελούν το απορυθμισμένο θεσμικό πλαίσιο προστασίας της απασχόλησης, το ισχυρό κοινωνικό κράτος, οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, η δια βίου μάθηση, η υψηλή κινητικότητα των εργαζομένων, ο περιορισμένος δημόσιος τομέας, το χαμηλό ποσοστό αυτοαπασχολούμενων και ο κοινωνικός διάλογος. Ο κοινωνικός διάλογος και το χαμηλό ποσοστό αυτοαπασχολούμενων αποτελούν τους θεμέλιους λίθους του οικοδομήματος της οργάνωσης της αγοράς εργασίας με ευελιξία και ασφάλεια στη Δανία, όπως μαρτυρούν οι ίδιες οι επιδόσεις της αγοράς εργασίας. Το ποσοστό απασχόλησης στη Δανία είναι το υψηλότερο της Ε.Ε. και φθάνει το 77,3%. Παράλληλα, οι επιχειρήσεις της Δανίας είναι οι πιο παραγωγικές στην Ευρώπη και

κανένας περιορισμός δεν τις εμποδίζει να λειτουργούν 24 ώρες το 24ωρο και 365 μέρες το χρόνο, εφόσον το επιθυμούν. Την ίδια στιγμή, οι Δανοί εργαζόμενοι απολαμβάνουν υψηλούς μισθούς και κοινωνικά προνόμια. Οι Δανοί είναι από τους πιο οργανωμένους συνδικαλιστικά λαούς παγκοσμίως, αφού το ποσοστό συμμετοχής τους στα συνδικάτα προσεγγίζει το 85%, τη στιγμή που στην Ελλάδα το αντίστοιχο ποσοστό μετά βίας ξεπερνά το 30%. Παράλληλα, ο διάλογος ανάμεσα στους κοινωνικούς εταίρους είναι μόνιμος, δημιουργικός και αποτελεσματικός. Με λίγα λόγια, οι Δανοί εμφανίζονται σ' όλες τις σχετικές έρευνες ως οι πιο ευτυχισμένοι άνθρωποι της Ευρώπης!

Το δανικό μοντέλο flexicurity δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί παγκοσμίως. Η ευελιξία με ασφάλεια δεν είναι ένα «one-size-fits-all» μοντέλο. Η απλή αντιγραφή του δεν συνεπάγεται και την επιτυχημένη εφαρμογή του, λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών στα εσωτερικά των κρατών μελών. Συνεπώς, το ίδιο το μοντέλο πρέπει να είναι τόσο ευέλικτο, ώστε κάθε χώρα να βρει τον τρόπο να γίνει πιο ανταγωνιστική, με συνέπεια την αύξηση της απασχόλησης. Σε κάθε περίπτωση, το δανικό μοντέλο flexicurity μπορεί να αποτελέσει πηγή έμπνευσης για το πώς μια χώρα θα μπορούσε να οργανώσει την αγορά εργασίας της, ανταποκρινόμενη στις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης.

Οι θεμελιωτές της Ενωμένης Ευρώπης οραματίστηκαν ένα Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο, που δεν θα μπορούσε να εξυπηρετεί απλά την παραδοσιακή αντίληψη του «κράτους φροντίδας» ή «κράτους φύλακα», αλλά ένα δυναμικό παραγωγικό μοντέλο ενταγμένο στην κοινωνία και στην οικονομία. Το κράτος πρόνοιας δεν θα μπορούσε μόνο να προστατεύει το άτομο από τους κοινωνικούς κινδύνους, αλλά να διασφαλίζει ενεργούς κοινωνικούς ρόλους για όλους τους πολίτες. Η διαμόρφωση των κοινωνικών πολιτικών στην Ευρώπη των «27» δεν θα μπορούσε να έχει μόνο έναν απλό επιδοματικό χαρακτήρα, αλλά κυρίως να διαμορφώνει ένα νέο πλαίσιο οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής για την παροχή κινήτρων ένταξης των πολιτών στην παραγωγική διαδικασία.

Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, βασίστηκε σε μια δυναμική κοινωνία με έμφαση στην ανταγωνιστικότητα, την έρευνα, την καινοτομία, τη βιώσιμη ανάπτυξη, αλλά και την κοινωνική συνοχή. Για την επίτευξη των στόχων αυτών προσκλήθηκαν οι χώρες μέλη της Ε.Ε. να αναλάβουν μια σειρά δράσεων, που θα αποσκοπούσαν:

- στην ανάπτυξη υγιούς οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, βασισμένης στην κοινωνία της γνώσης, με την ενίσχυση της απασχόλησης, των επενδύσεων και
- στην αναμόρφωση και στον εκσυγχρονισμό του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, επενδύοντας στον άνθρωπο και στο κοινωνικό κεφάλαιο, αναπτύσσοντας ταυτόχρονα πολιτικές για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Οι τελευταίες ευρωπαϊκές έρευνες δείχνουν, ότι το 78% των Ευρωπαίων πιστεύει πως, κατά την περίοδο αυτή της κρίσης, έμφαση θα πρέπει να δοθεί στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης με αντίστοιχο εκσυγχρονισμό της αγοράς εργασίας. Επιπρόσθετα το 78% των Ευρωπαίων πιστεύει, ότι οι κυβερνήσεις των χωρών μελών θα πρέπει να αναπτύξουν «στοχευμένες» κοινωνικές πολιτικές για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Η Ευρώπη του Ντελόρ και των άλλων ηγετών / πρωτεργατών έκτισε το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο. Ωστόσο σήμερα κάπου λησμονήθηκαν οι ανθρωπιστικές ιδέες και παρατηρείται μια αποδόμηση του μοντέλου αυτού με μονομερή επικέντρωση στη μείωση των κοινωνικών δαπανών. Στα μνημόνια, που έχουν υπογραφεί από τις κυβερνήσεις που βρίσκονται σε κρίση, δεν υπάρχουν αναλύσεις και αναφορές για τις κοινωνικές επιπτώσεις των μνημονιακών μέτρων. Δεν υπάρχει συζήτηση για τις αυξανόμενες ανισότητες Υγείας, Παιδείας, την αναδιανομή του εισοδήματος και των ευκαιριών απασχόλησης. Πέρα από το οικονομικό μοντέλο, θα πρέπει να εξεταστεί και η αποτελεσματική υλοποίηση των κοινωνικών στόχων του «ξεχασμένου» Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου.

5.2 ΣΕΝΑΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ

5.2.1 Λευκή Βίβλος για το μέλλον της Ευρώπης

Η Ευρώπη σήμερα αποτελεί την πατρίδα της μεγαλύτερης ενιαίας αγοράς με το δεύτερο περισσότερο χρησιμοποιούμενο νόμισμα στον κόσμο. Ωστόσο, η θέση της αυτή αποκρύπτει μια απλή πραγματικότητα.

Η βαρύτητα της Ευρώπης στον κόσμο συρρικνώνεται, την ώρα που άλλα μέρη στον κόσμο ενισχύονται. Το 1900 αντιστοιχούσε στην Ευρώπη το 25 % περίπου του παγκόσμιου πληθυσμού. Έως το 2060 θα αντιστοιχεί στην Ευρώπη σε λιγότερο από το 5 % (Τμήμα Στατιστικής των Ηνωμένων Εθνών και της Eurostat, EE-27).

Η οικονομική ισχύς της Ευρώπης αναμένεται επίσης να μειωθεί σε σχετικές τιμές, καθώς το ΑΕΠ της θα αντιστοιχεί σε πολύ λιγότερο από το 20 % του παγκόσμιου Α.Ε.Π. το 2030, έναντι ποσοστού περίπου 22 % σήμερα (Τμήμα Στατιστικής των Η.Ε. και Eurostat, ΕΕ-27). Η ταχέως αυξανόμενη επιρροή των αναδύομενων οικονομιών καθιστά επιτακτικότερη την ανάγκη της Ευρώπης να δρα με το συλλογικό βάρος των επιμέρους μερών της.

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση, που άρχισε το 2007 στις Ηνωμένες Πολιτείες, συντάραξε συθέμελα την Ευρώπη. Η ανάκαμψη είναι ακόμη άνια κατανοημένη στην κοινωνία και στις περιφέρειες. Η αντιμετώπιση της κρίσης, από τη μακροχρόνια ανεργία μέχρι τα υψηλά επίπεδα του δημόσιου και του ιδιωτικού χρέους σε πολλά μέρη της Ευρώπης, πρέπει να αποτελέσει επείγουσα προτεραιότητα.

Οι διάφορες αλλαγές, οι οποίες επηρεάζουν τον κόσμο μας και η πραγματική αίσθηση ανασφάλειας που διακατέχει πολλούς, είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση της δυσaréσκειας για τις παραδοσιακές πολιτικές και τους θεσμούς σ' όλα τα επίπεδα. Αυτό εκδηλώνεται συχνά με αδιαφορία και δυσπιστία ως προς τη δράση των δημόσιων αρχών. Και, επίσης, δημιουργεί ένα κενό, που πολύ εύκολα καλύπτεται από ακραίες ρητορικές. Βέβαια εξακολουθεί να υπάρχει ισχυρό ρεύμα υποστήριξης για το ευρωπαϊκό εγχείρημα, αλλά δεν είναι πλέον άνευ όρων.

Πολλοί από τους σοβαρούς μετασχηματισμούς, που υφίσταται σήμερα η Ευρώπη, είναι αναπόφευκτοι και μη αναστρέψιμοι. Άλλοι δεν είναι εύκολο να προβλεφθούν και πιθανόν να συμβούν απροσδόκητα. Η Ευρώπη μπορεί είτε να αφηθεί να την παρασύρουν τα γεγονότα είτε να επιδιώξει να τα ελέγξει.

Σύμφωνα με την Λευκή Βίβλο για το μέλλον της Ευρώπης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017) υπάρχουν πέντε σενάρια για το μέλλον της Ευρώπης, τα οποία απεικονίζουν την πιθανή κατάσταση, στην οποία θα βρίσκεται η Ένωση το 2025, ανάλογα με τις επιλογές που θα γίνουν.

Στο πρώτο σενάριο (Συνεχίζουμε κανονικά), γίνεται λόγος για μια Ε.Ε. των 27, που παραμένει προσκολλημένη στην πορεία της και η προσοχή της επικεντρώνεται στην υλοποίηση και την αναβάθμιση του τρέχοντος προγράμματος μεταρρυθμίσεων.

Αυτό σημαίνει, ότι μέχρι το 2025 η Ε.Ε. των 27 εξακολουθεί να εστιάζει τις προσπάθειές της στην απασχόληση, την ανάπτυξη και τις επενδύσεις, ενισχύοντας την ενιαία αγορά και εντατικοποιώντας τις επενδύσεις στις υποδομές για την ψηφιακή τεχνολογία, τις μεταφορές και την ενέργεια. Σημειώνεται σταδιακή πρόοδος στη βελτίωση της λειτουργίας του ενιαίου νομίσματος, με σκοπό την ώθηση της ανάπτυξης

και την πρόληψη των κραδασμών είτε αυτοί προέρχονται από το εσωτερικό είτε από το εξωτερικό.

Λαμβάνονται περαιτέρω μέτρα για την ενίσχυση της χρηματοοικονομικής εποπτείας, ώστε να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών και η ανάπτυξη των κεφαλαιαγορών για τη χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας.

Η μεταρρύθμιση της νομοθεσίας περί κρατικών ενισχύσεων από την Επιτροπή εξασφαλίζει, ότι το 90% του συνόλου των μέτρων που αφορούν σε κρατικές ενισχύσεις υπάγεται στην αρμοδιότητα εθνικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών.

Τα κράτη μέλη αποφασίζουν να ενώσουν κάποιες από τις στρατιωτικές τους δυνάμεις. Η διαχείριση των εξωτερικών συνόρων είναι πρωταρχική ευθύνη κάθε χώρας, αλλά η συνεργασία ενισχύεται χάρη στην επιχειρησιακή υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής.

Στο δεύτερο σενάριο (Τίποτα περισσότερο από την Ενιαία Αγορά) ουσιαστικά, η Ε.Ε. των 27 επικεντρώνεται όλο και περισσότερο στην εμβάθυνση ορισμένων βασικών πτυχών της ενιαίας αγοράς.

Δεν υπάρχει κοινή θέληση για περισσότερη συνεργασία σε τομείς, όπως η μετανάστευση, η ασφάλεια ή η άμυνα. Ως εκ τούτου, δεν εντείνει τις εργασίες της στους περισσότερους τομείς πολιτικής.

Αυτό σημαίνει, ότι μέχρι το 2025 η λειτουργία της ενιαίας αγοράς καθίσταται ο βασικός λόγος ύπαρξης της Ε.Ε. Η περαιτέρω πρόοδος εξαρτάται από την ικανότητα επίτευξης συμφωνίας για τις σχετικές πολιτικές και πρότυπα. Αυτό αποδεικνύεται ευκολότερο, όσον αφορά στην ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων και αγαθών, που εξακολουθεί να πραγματοποιείται ατελώς, παρά σε άλλους τομείς.

Δεδομένης της μεγάλης έμφασης, που δίνεται στη μείωση των κανονιστικών ρυθμίσεων στο επίπεδο της Ε.Ε., παραμένουν ή εντείνονται οι διαφορές σε τομείς, όπως τα καταναλωτικά, τα κοινωνικά και τα περιβαλλοντικά πρότυπα, καθώς και στη φορολογία και τη χρήση δημόσιων επιδοτήσεων. Αυτό δημιουργεί ένα κίνδυνο «ανταγωνισμού προς τα κάτω».

Είναι επίσης δύσκολο να επιτευχθεί συμφωνία για νέους κοινούς κανόνες, όσον αφορά στην κινητικότητα των εργαζομένων ή στην πρόσβαση σε νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα.

Το ευρώ διευκολύνει τις εμπορικές συναλλαγές, αλλά οι αυξανόμενες αποκλίσεις και η περιορισμένη συνεργασία αποτελούν σημαντικές πηγές ευπάθειας. Αυτό θέτει σε κίνδυνο την ακεραιότητα του ενιαίου νομίσματος και την ικανότητά του να

αντιμετωπίζει νέες οικονομικές κρίσεις.

Σ' ένα τρίτο σενάριο (Αυτοί που θέλουν περισσότερα, κάνουν περισσότερα) η Ε.Ε. των 27 προχωρά, όπως σήμερα, αλλά ορισμένα κράτη μέλη επιθυμούν κοινή δράση σε κατά το δυνατόν περισσότερους τομείς.

Έτσι διαμορφώνονται μία ή περισσότερες «συμμαχίες πρόθυμων κρατών», που συνεργάζονται σε συγκεκριμένους τομείς πολιτικής. Οι τομείς αυτοί μπορούν να καλύπτουν πολιτικές, όπως η άμυνα, η εσωτερική ασφάλεια, η φορολογία ή οι κοινωνικές υποθέσεις. Κατά συνέπεια, νέες ομάδες κρατών μελών καταλήγουν σε συμφωνίες σχετικά με συγκεκριμένες νομικές και δημοσιονομικές ρυθμίσεις, για εμπάθυνση της συνεργασίας τους στους τομείς που επιλέγουν.

Όπως συνέβη στην περίπτωση του Σένγκεν ή του ευρώ, αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την αξιοποίηση του κοινού πλαισίου της Ε.Ε. και απαιτεί τον προσδιορισμό νέων δικαιωμάτων και αρμοδιοτήτων. Το καθεστώς των άλλων κρατών μελών παραμένει ως έχει και τα κράτη αυτά διατηρούν τη δυνατότητα να προσχωρήσουν σταδιακά στις τάξεις των πιο «δραστήριων».

Στο τέταρτο σενάριο (Κάνουμε λιγότερα, με πιο αποδοτικό τρόπο) υπάρχει συναίνεση, προκειμένου να αντιμετωπιστούν καλύτερα ορισμένες προτεραιότητες από κοινού. Η Ε.Ε. των 27 αποφασίζει να εστιάσει το ενδιαφέρον της και τους περιορισμένους πόρους της σ' ένα μειωμένο αριθμό τομέων.

Ως εκ τούτου, η Ε.Ε. των 27 είναι σε θέση να ενεργεί ταχύτερα και πιο αποφασιστικά στους τομείς προτεραιότητας, που επιλέγει. Στην Ε.Ε. των 27 παρέχονται ισχυρότερα μέσα για την άμεση εφαρμογή και επιβολή των συλλογικών αποφάσεων, όπως συμβαίνει σήμερα στην πολιτική ανταγωνισμού ή στην εποπτεία των τραπεζών.

Στο πέμπτο και τελευταίο σενάριο της Λευκής Βίβλου (Κάνουμε μαζί πολύ περισσότερα) υπάρχει σύμπνοια απόψεων, ότι ούτε η Ε.Ε. των 27 ούτε οι ευρωπαϊκές χώρες είναι από μόνες τους αρκετά καλά εξοπλισμένες για να αντιμετωπίσουν τις τρέχουσες προκλήσεις.

Τα κράτη μέλη αποφασίζουν να μοιραστούν περισσότερες αρμοδιότητες, πόρους και διαδικασίες λήψης αποφάσεων σ' όλους τους τομείς. Μ' αυτόν τον τρόπο, η συνεργασία μεταξύ όλων των κρατών μελών εντείνεται περισσότερο από ποτέ σ' όλους τους τομείς. Ομοίως, η ζώνη του ευρώ ενισχύεται, με το σαφές σκεπτικό πως ότι είναι επωφελές για τις χώρες που έχουν κοινό νόμισμα, είναι επωφελές για όλους.

Οι αποφάσεις εγκρίνονται ταχύτερα σε ευρωπαϊκό επίπεδο και εφαρμόζονται επίσης ταχύτερα. Αυτό σημαίνει, ότι μέχρι το 2025, στη διεθνή σκηνή η Ευρώπη θα μιλά και

θα δρα με μια φωνή στα εμπορικά ζητήματα.

Σε πλήρη συμπληρωματικότητα με το NATO, δημιουργείται η Ευρωπαϊκή Αμυντική Ένωση. Η συνεργασία σε θέματα ασφαλείας είναι συστηματική.

Πλήρως ολοκληρωμένες κεφαλαιαγορές συμβάλλουν στην κινητοποίηση χρηματοδότησης για Μ.Μ.Ε. και για μεγάλα έργα υποδομών σε όλη την Ε.Ε. Εντός της ζώνης του ευρώ, αλλά και για τα κράτη που επιθυμούν να προσχωρήσουν σ' αυτήν, υπάρχει μεγαλύτερος συντονισμός στα δημοσιονομικά, τα κοινωνικά και τα φορολογικά θέματα, καθώς και ευρωπαϊκή εποπτεία των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών.

Η Ε.Ε. προϋποτίθεται να διαθέτει πρόσθετη χρηματοδοτική στήριξη για την τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης και την αντιμετώπιση των κραδασμών σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

5.2.2 Προοπτική της Ευρωζώνης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται υπό πολιορκία προβλημάτων κι αναπόφευκτα αρχίζουν τα σενάρια για το μέλλον της.

- Η οικονομική κρίση δεν έχει ξεπεραστεί και δημιουργούνται συνεχώς αναταράξεις.
- Η άφιξη εκατοντάδων χιλιάδων προσφύγων και μεταναστών από Συρία, Ιράκ, Αφγανιστάν, Πακιστάν και Βόρεια Αφρική δοκιμάζει την ευρωπαϊκή αρχή των κοινών συνόρων, αλλά και τη συνοχή των ευρωπαϊκών κοινωνιών.
- Η Μ. Βρετανία με το δημοψήφισμα αποφάσισε να βγει εκτός Ε.Ε, και σε πολλές άλλες χώρες έχει αυξηθεί σημαντικά ο αριθμός αυτών, που υποστηρίζουν και ενδεχόμενα εξετάζουν την απόσχιση από το κοινό νόμισμα.
- Οι πολιτικές διαρκούς λιτότητας πνίγουν ειδικά τους λιγότερο προνομιούχους σε κάθε χώρα και πολλές κοινωνίες βρίσκονται σε όρια εξαθλίωσης.

Η επιβίωση μιας Ευρώπης με κοινό νόμισμα, κοινά σύνορα και χώρες, που θα είναι από κάθε άποψη σταθερά μέλη, απειλείται σοβαρά.

Τρία, λοιπόν, είναι τα πιθανά μελλοντικά σενάρια, σύμφωνα με ανώτατους αξιωματούχους σε Βρυξέλλες και Ουάσινγκτον, όπως επισημαίνει η Κάθλιν Μακ Ναμάρρα ("The Politics of Everyday Europe") :

1. Η Ευρώπη να δεχτεί, παρά να μπλοκάρει τελικά, τη δημιουργία μικρών ανεξάρτητων κρατών που θα θεωρούν τους στενότερους δεσμούς με τις

Βρυξέλλες ως μια μορφή ελευθερίας. Για παράδειγμα η Σκωτία θα υποστήριζε πολύ λιγότερο την ιδέα της απόσχισης από το Ηνωμένο Βασίλειο, αν δεν υπήρχε η δυνατότητα να ενταχθεί στην Ε.Ε., ως ανεξάρτητη χώρα. Όμως, αν η Ε.Ε. δεχθεί τη Σκωτία ως μέλος, τότε οι Βάσκοι και οι Καταλανοί θα ακολουθήσουν, ανοίγοντας την πόρτα για περισσότερες αποσχίσεις. Αυτό είναι κάτι, που οι μεγάλες δυνάμεις στην Ευρώπη δεν πρόκειται να επιτρέψουν, ωστόσο κάποιες εξ' αυτών μπορεί να υποχρεωθούν εν τέλει να το πράξουν.

2. Το δεύτερο **σενάριο** θα ήταν η περαιτέρω ισχυροποίηση της Γερμανίας ως ο *de facto* ηγεμόνας της Ένωσης. Με τις Γαλλία και Ιταλία να φθίνουν σε επιρροή και τη Μ.Βρετανία να μην είναι μέλος της Ευρωζώνης, η Γερμανία θα αναχθεί σε πυρήνα της Ε.Ε. και τυπικά. Η γερμανική επιρροή, όμως, είναι συχνά προβληματική και δημιουργεί διάφορες δυσλειτουργίες κι εντάσεις. Κι αυτό είναι κάτι που συνυπολογίζεται. Έτσι εξηγείται, ότι πολλές χώρες, αν και συνεχίζουν να ακολουθούν τους κοινούς κανόνες, ενδιαφέρονται όλο και λιγότερο για μια ευρωπαϊκή ομοσπονδία, εφόσον στην πράξη αυτή η ομοσπονδία θα εξαρτάται από τη γερμανική καγκελαρία.

3. Το τρίτο πιθανό **σενάριο** θα εξαρτηθεί μοιραία από το δημογραφικό. Τα χαμηλά ποσοστά γεννήσεων και η γήρανση των πληθυσμών σ' όλη την Ευρώπη δημιουργούν πρακτικές ανάγκες για εισροή εργατικού δυναμικού. Η Κομισιόν υπολογίζει, ότι ο επαγγελματικά ενεργός ευρωπαϊκός πληθυσμός θα μειωθεί τουλάχιστον κατά 7.5 εκατομμύρια μεταξύ 2013 – 2020. Εν τω μεταξύ, η ήπειρος πλημμυρίζει πρόσφυγες και μετανάστες, καθώς εξελίσσεται η μεγαλύτερη προσφυγική κρίση από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και μετέπειτα.

Από τα τρία μελλοντικά σενάρια, το πιθανότερο θεωρείται, ότι η Ένωση θα συνεχίσει υπό τη γερμανική ηγεσία. Το κατά πόσο επιτυχημένο θα είναι αυτό στο μέλλον, θα εξαρτηθεί και από το κατά πόσο θα μπορέσουν να εφαρμοστούν πολιτικές για το κοινό όφελος όλων των μελών της Ένωσης, διότι μέχρι τώρα κάτι τέτοιο δεν υφίσταται.

Βέβαια μια Ευρωπαϊκή Ένωση, που δεν θα εξελιχθεί σε ομοσπονδία μεταξύ ίσων, αλλά θα πορευτεί υπό τη γερμανική ομπρέλα, θα συνεχίσει μεν να λειτουργεί αλλά ίσως να μην μπορεί να εκμεταλλευτεί πλήρως το συλλογικό πολιτικό και οικονομικό της βάρος στον κόσμο.

5.2.3 Κρίση νομιμοποίησης και εκδοχές του μέλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το οικοδόμημα στηρίζεται σε θεμελιώδη κοινά χαρακτηριστικά των κρατών μελών, που είναι σύγχρονες φιλελεύθερες δημοκρατίες με διάφορες εκδοχές «κοινωνικού κράτους».

Παρά ταύτα, η Ε.Ε. βρίσκεται «επί ξυρού ακμής», καθώς «κατατρώχεται» από μια πολυεπίπεδη κρίση νομιμοποίησης. Τα συμπτώματα αυτής της κρίσης είναι πολλά: με εμφανέστερο την άνοδο των αντιευρωπαϊκών κινημάτων.

Οι πιο επιτυχημένες αντιευρωπαϊκές κινήσεις καταγγέλλουν την Ευρώπη και, κυρίως, τις πολιτικές και οικονομικές ελίτ των χωρών τους και εκθειάζουν την εθνική κυριαρχία.

Η ευρωπαϊκή ενοποίηση, η παγκοσμιοποίηση και οι νέες τεχνολογίες προκαλούν αναταράξεις, «αναδιαρθρώσεις» και αβεβαιότητες στις κοινωνίες. Οι αντιδράσεις ή οι άμυνες οικονομιών και κοινωνιών κατά των μεγάλων κυμάτων ομογενοποίησης είναι τότε αναπόφευκτες, ιδίως αν έχουν την αίσθηση, ότι η πολιτική έχασε τον έλεγχο των αλλαγών.

Πράγματι, η Ε.Ε. και η Ευρωζώνη δεν έχουν προσφέρει αξιόπιστες ή αποτελεσματικές λύσεις μεγάλων οικονομικών προβλημάτων. Η αναιμική και καθυστερημένη ανάκαμψη, το τραύμα και τα χρέη, που προκάλεσε η χρηματοπιστωτική κρίση, το διευρυνόμενο ρήγμα Βορρά - Νότου, τα τεράστια δημόσια και ιδιωτικά χρέη, η επέκταση της ανασφάλειας στις αγορές εργασίας, όπου μειώνεται το ποσοστό των «βιώσιμων» θέσεων εργασίας, έχουν πλήξει τα μέγιστα την αξιοπιστία της Ευρωζώνης.

Γιατί λοιπόν αυτό το γενικά πετυχημένο μοντέλο διεθνούς συνεργασίας περιήλθε σε κρίση νομιμοποίησης και γιατί φαίνεται, ότι αδυνατεί να λύσει προβλήματα; Οι αιτίες είναι πολλές. Θα εξετάσουμε στη συνέχεια δύο παράγοντες που προσεγγίζουν κοντύτερα σε ότι συζητείται στους θεσμούς:

- Πρώτον, την ασυμμετρία νομισματικής και οικονομικής πτυχής στην Ευρωζώνη και,
- δεύτερον, το τωρινό μοντέλο ή «μείγμα» οικονομικής πολιτικής.

Η Ευρωζώνη είναι μια ισχυρή και συγκεντρωτική νομισματική ένωση με ήπια ως ασθενή οικονομική ένωση. Στην κρίση έγινε εμφανές, ότι έλειπαν τόσο εξισορροπητικοί μηχανισμοί, συγκρίσιμοι με εκείνους εμπεδωμένων ομοσπονδιών, όπως οι Η.Π.Α., όσο και ένας αποτελεσματικός μηχανισμός αντιμετώπισης κρίσεων για

την περίπτωση ασύμμετρων διαταραχών.

Αυτή η θεμελιώδης ασυμμετρία συνυφαίνεται, όπως είπαμε, με «λάθη» πολιτικής. Την περίοδο της κρίσης οι κυβερνήσεις, προσπάθησαν να σταθεροποιήσουν τις χειμαζόμενες οικονομίες με περιοριστικά δημοσιονομικά μέτρα και «χαλαρή» νομισματική πολιτική, χαμηλά επιτόκια και αγορά κρατικών ομολόγων («ποσοτική χαλάρωση»). Ουσιαστικά ανέθεσαν τη σταθεροποίηση της Ευρωζώνης στην Ε.Κ.Τ. Αλλά ιδίως τα χαμηλά επιτόκια εξουδετερώθηκαν από την υπερχρέωση των κρατών μελών, των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών. Το αποτέλεσμα ήταν μια αναιμική και, πιθανόν, πρόσκαιρη μεγέθυνση.

Επίσης, όπως διαπιστώνει ο Paul De Grauwe, οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, που προώθησαν οι θεσμοί, αύξησαν τις απώλειες όσων πλήττονται από την παγκοσμιοποίηση.

Βέβαια, δεν έλειψαν πολιτικές πρωτοβουλίες για ανανέωση του ευρωπαϊκού σχεδίου μετά την κρίση του 2008 - 2010. Όμως διαπιστώνουμε, ότι σταθεροποίησαν μεν τις οικονομίες, αλλά σε απογοητευτικά επίπεδα. Δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα όσον αφορά σε θεμελιώδη προβλήματα της Ένωσης και παγίωσαν βασικά χαρακτηριστικά του μοντέλου οικονομικής πολιτικής.

Λογικά επομένως αναζητούνται λύσεις για τα προβλήματα αυτά. Οι επίσημες ιδέες, που ήδη κυκλοφορούν, εντάσσονται στη λογική του αργόσυρτου μετασχηματισμού της Ε.Ε. προς την κατεύθυνση μιας βαθύτερης και αποτελεσματικότερης οικονομικής και πολιτικής ένωσης. Όμως δεν διακρίνουμε κάποια ισχυρή κίνηση προς μίαν «άλλη Ευρώπη» στις πολιτικές ελίτ, που έχουν τον πρώτο λόγο.

Αντίθετα, διαφαίνεται μια ιδιότυπη στάση προάσπισης του status quo στους ευρωπαϊκούς θεσμούς και στην οικονομική πολιτική, με υποβάθμιση των προβλημάτων οικονομικής και κοινωνικής συνοχής σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, ευγενείς συμπαιγνίες στον χρηματοπιστωτικό τομέα και ανοχή των φορολογικών παράδεισων στην Ευρώπη.

Εναλλακτικά πάντως προτείνονται ιδέες για «λιγότερη Ευρώπη». Αυτό μπορεί να γίνει με επανεθνικοποίηση διαφόρων πολιτικών, ή τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού πυρήνα με λιγότερα κράτη μέλη ή, τέλος, με τη διάλυση της Ευρωζώνης, αλλά όχι της Ε.Ε. συνολικά.

Αυτό είναι το μεγάλο διακίβευμα πλέον, μετά από χρόνιες λανθάνουσες πολιτικές, της Ευρωζώνης. Ή θα καταλήξουμε σε μια πιο ενοποιημένη Ευρωζώνη με

μεταβιβαστικές πληρωμές στα κράτη που έχουν προβλήματα, όπως συμβαίνει στις Η.Π.Α, ή στην διάλυσή της, σταδιακή ή μη.

Το προτιμότερο θα ήταν το πρώτο, αλλά στην περίπτωση που δεν γίνει, κάτι το οποίο δεν είναι ορατό προς το παρών, το δεύτερο θα ήταν η μόνη ουσιαστική λύση για τους πολίτες της Ευρωζώνης και μάλιστα των κρατών μελών, που πλήττονται περισσότερο από αυτήν.

Σύμφωνα με τη συνθήκη ίδρυσής της, η Ευρωπαϊκή κοινότητα έχει ως αποστολή, με τη δημιουργία κοινής αγοράς, οικονομικής και νομισματικής ένωσης και με την εφαρμογή κοινών πολιτικών ή δράσεων, να προάγει την αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων στο σύνολό της, τη σταθερή και διαρκή μη πληθωριστική και σεβόμενη το περιβάλλον ανάπτυξη, έναν υψηλό βαθμό σύγκλισης των οικονομικών επιδόσεων, ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής, την οικονομική και κοινωνική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών.

Είναι περισσότερο από προφανές, ότι η σημερινή Ευρώπη της ανεργίας, της φτώχειας, της έκρηξης, των κοινωνικών ανισοτήτων, της άνισης ανάπτυξης μεταξύ βορρά – νότου, της ανόδου του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας, του δημοκρατικού ελλείμματος και της κυριαρχίας των ελίτ ελάχιστη σχέση έχει τις διακηρύξεις της. Καθώς η Ευρωπαϊκή ένωση βρίσκεται σ' ένα σημείο χωρίς επιστροφή, η ευθυγράμμισή της με το πνεύμα και το γράμμα των διακηρύξεων φαντάζει ως ο μόνος δρόμος για την επιβίωση και την περαιτέρω ενίσχυσή της. Οι Ευρωπαϊκοί λαοί έχουν ανάγκη την Ευρώπη του Διαφωτισμού, της αντίστασης στο φασισμό, των κοινωνικών επαναστάσεων, των αγώνων για τα ανθρώπινα δικαιώματα και το κοινωνικό κράτος. Παραφράζοντας το μαρξιστή Νίκο Πουλαντζά, η Ευρωπαϊκή Ένωση ή θα είναι δημοκρατική ή δεν θα υπάρξει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Ινστιτούτο έρευνας και κατάρτισης Ευρωπαϊκών θεμάτων, Η σύγχρονη Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Κρίση, το Δημοκρατικό Έλλειμμα και η Άνοδος του Ευρωσκεπτικισμού, Ερευνητικό Πρόγραμμα Ι.Ε.Κ.Ε.Θ. 2013 – 2014
- Γκόρτσος, Χρ. (2011), Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα, Αθήνα, Ελληνική Ένωση Τραπεζών.
- Κότιος, Α. & Παυλίδης, Γ. (2012), *Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις, Κρίσεις του συστήματος ή της πολιτικής*, Αθήνα, Rosili.
- Γεώργιος Παπαστάμκος / Άγγελος Κότιος (2011), Η κρίση της Ευρωζώνης. Κρίση του συστήματος ή της πολιτικής, Ναυτεμπορική
- Γ. Αλογοσκούφης (2013), Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό σύστημα και το Ευρώ.
- Όλγα Γίωτη Παπαδάκη (2004), Ευρωπαϊκή πολιτική ολοκλήρωση και πολιτικές αλληλεγγύης, Αθήνα, Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη
- Β. Μανεσιώτης (2014), Το νέο πλαίσιο οικονομικής και δημοσιονομικής διακυβέρνησης στην Ευρωζώνη και στην Ευρωπαϊκή Ένωση
- Α. Χριστοφόρου (2007), Ευρωπαϊκή Νομισματική Ενοποίηση
- Θ. Μαριόλης (2009), Η ζώνη του Ευρώ και η διεθνής οικονομική κρίση
- Βουλή των Ελλήνων (2014), η νέα οικονομική διακυβέρνηση στην ζώνη του Ευρώ και η Ελλάδα. Οι μηχανισμοί εποπτείας και αλληλεγγύης υπό όρους μετά το μνημόνιο

Ξένη

- The MacDougall Report — Volume II (Brussels, April 1977)
- Esping-Andersen G. (1990), *The three worlds of welfare capitalism*, Polity Press, Cambridge
- R.Boyer (1988), «Η θεωρία της ρύθμισης: Κριτική ανάλυση», Έξαντας, Αθήνα
- Hix, S. (2009), *Το πολιτικό σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αθήνα, Μεταίχμιο.
- Moravcsik, A. (1998), *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*, Ithaca, Cornell University Press.
- Armstrong, D., Lloyd, L. and Redmond, J. (2004), *International Organisation in World Politics. The Making of the Twentieth Century*, Basingstoke, Palgrave Macmillan
- F. Machlup (1977), “History of thoughts On Economic Integration”, MacMillan
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2012). Ένα νόμισμα για μια Ευρώπη, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2017), Λευκή Βίβλος για το μέλλον της Ευρώπης, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- Bayoumi Tanim, Eichengreen Barry (1996), *Optimum Currency Areas and Exchange Rate Volatility: Theory and evidence compared*, Mimeo
- De Grauwe Paul, Mongelli Francesco Paolo (2005), *Endogeneities of Optimum Currency Areas. What brings countries sharing a single currency closer together?*, European Central Bank Working Paper Series No. 468
- De Grauwe Paul, Mongelli Francesco Paolo (2004), *Endogeneities of Optimum Currency Areas*, in “Monetary Union in Europe: Historical Perspectives and Prospects for the Future”

- Eichengreen Barry (1991), Is Europe an Optimum Currency Area?, NBER Working Paper No. 3579, NBER
- European Commission (2006), Employment in Europe 2006. Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities.
- Krugman R. Paul, Obstfeld Maurice (2011), International Economics: Theory and Policy, Prentice Hall

Διαδουκτικές πηγές

https://europa.eu/european-union/about-eu/history/1945-1959_el

http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/2/1/2/?lang=gr&all=1&s=1&e=10

<http://www.europarl.gr/resource/static/files/-----pdf>

<http://europedirect.acci.gr/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%AE-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CF%85/>

<https://www.euretirio.com/europaiko-nomismatiko-systima/>

http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/3/7/2/3/index.tkl?lang=gr&s=1&e=10

http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_4.1.1.html

<https://www.ecb.europa.eu/ecb/history/html/index.el.html>

http://www.solnth.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=1837:-1912013&catid=86:epikairoτητα&Itemid=61

http://ec.europa.eu/regional_policy/el/newsroom/news/2016/12/12-09-2016-the-maastricht-treaty-an-impetus-for-the-cohesion-policy

<http://www.consilium.europa.eu/el/council-eu/eurogroup/>

<https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.el.html>

<http://www.tovima.gr/world/article/?aid=721052>

<http://www.ert.gr/efsm-efsf-esm-pii-ine-ti-kanoun-i-evropaiki-michanismi-diasosis/>

http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-979_el.htm

<http://www.pelop.gr/?page=article&DocID=226475>

<http://archive.philenews.com/el-gr/f-me-apopsi-eponymes-gnomes/385/250647/atelis-nomismatiki-enosi-i-evrozoni>

<https://www.linkedin.com/pulse/%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CF%84%CE%AF-%CE%B7-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CE%B6%CF%8E%CE%BD%CE%B7%CE%B5%CE%B5-%CE%B4%CE%B5%CE%BD-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CE%AF-%CE%AC%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B7-%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%AD%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7-tsamis>

http://neammochostos.com/analisi-atelis-nomismatikiki-enosi-i-evrozoni_tou-onoufriou-koulla/

<http://escholarship.org/uc/item/40m5g6pp>

<http://archive.intereconomics.eu/year/2013/5/the-optimum-currency-area-theory-and-the-emu/>

https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=kiFSCYAfzPEC&oi=fnd&pg=PA111&dq=is+europe+an+optimum+currency+area&ots=y8YNsBPciS&sig=ein7X5kno5pmcog4s6a3eVjknrQ&redir_esc=y#v=onepage&q=is%20europe%20an%20optimum%20currency%20area&f=false

<http://europe.pimco.com/EN/Insights/Pages/Evaluating-Optimum-Currency-Areas-The-US-versus-Europe-.aspx>

<http://commonality.gr/pos-ftiachtike-germaniki-evropi/>

<http://antikleidi.com/2012/08/19/olokl-euro/>

<https://mignatiou.com/2017/03/itta-i-anakochi-ta-dilimmata-ke-i-emmones-mias-dinamis-enantion-tis-elladas/>

http://www.huffingtonpost.gr/michalis-skolianos/story_b_6714780.html

<http://donpapagiannis.blogspot.gr/2014/04/blog-post.html>

<http://www.avgi.gr/article/10811/1488211/kraugaleo-to-demokratiko-elleimma-tes-europaikes-enoses>

<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=504223>

